TĖVYNĖS SARGAS

POLITIKOS IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ ŽURNALAS

Grėsmė ir ryžtas

Marksizmas ir moralė

Mindaugo karūna istorijoje ir dramoje

Anei rašto anei druko

Prieš senajam "Tėvynės Sargui" gimstant

Lietuviai politiniai kaliniai Sovietų kacetuose

1975 Nr. 1 (34)

TĖVYNĖS SARGAS — GUARDIAN OF THE FATHERLAND

Pradėtas leisti 1896 m. — Established 1896

Redaguoja — Editor: Domas Jasaitis.

Redakcijos adresas — Address of Editor: 220 No. Seventh Ave., Mount Vernon, N.Y. 10550. Tel. (914) 668-0048.

Administracija: Antanas Balčytis, 6819 S. Washtenaw Ave., Chicago, Ill., 60629

Leidžia Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga, Krikščionių Demokratų Internacionalo (NEI) ir Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos (CDUCE) narys.

Centro Komitetas: pirm. Vladas Šoliūnas, 6715 So. Claremont Ave. Chicago, Ill. 60636. Tel. (312) 436-5091.; Adomas Viliušis, 4050 So. Campbell, Chicago, Ill. 60632. Tel. (312) LA 3-8330.

Published by the Lithuanian Christian Democratic Union, a member of Christian Democratic International — Nouvelles Equipes International (NEI) and Christian Democratic Union of Centre Europe.

Viršelį piešė Paulius Jurkus.

TĖVYNĖS SARGO BENDRADARBIAI:

K. Ališauskas, dr. S. A. Bačkis, P. Bagdonavičius, kun. V. Bagdonavičius, M.I.C., vysk. V. Brizgys, dr. A. M. Budreckis, St. Dzikas, prof. dr. J. Eretas, M. Galdikienė, P. Gaučys, dr. D. Jasaitis, A. J. Kasulaitis, dr. A. Kučas, dr. O. Labanauskaitė, St. Lušys, M. Mackevičius, dr. P. Mačiulis, P. Maldeikis, Č. Masaitis, J. Matulionis, prof. dr. J. Meškauskas, S. Rauckinas, S. Sužiedėlis, dr. V. Sruogienė, dr. K. Šidlauskas, dr. A. Škėrys, plk. K. Škirpa, P. Spetyla, prel. L. Tulaba, P. Vainauskas, dr. J. K. Valiūnas, A. Venskus, kan. V. Zakarauskas, dr. T. Žiūraitis, O.P., B. Žukauskas ir kt.

TĖVYNĖS SARGAS

POLITIKOS IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ ŽURNALAS

1975 ĮSTEIGTAS 1896 1 (34)

GRĖSMĖ IR RYŽTAS

Praeities mintys — šiandienos realybė — ateities ataudai

ALGIRDAS J. KASULAITIS

I

Lietuvių laisvės kovoje paskutiniu metu du įvykiai išskirtini savo svarba: *Australijos ir Naujosios Zelandijos pripažinimas Baltijos valstybių inkorporacijos į Sovietų Sąjungą ir Simo Kudirkos atvykimas į laisvąjį pasaulį.* Abu svarbūs ir prasmingi patys savyje. Abu yra taip pat simboliai mūsų laisvės kovos pralaimėjimų ir laimėjimų. Pagaliau abu, būdami išskirtinės reikšmės, teikia progos pažvelgti į savo kelią gilesniu žvilgsniu.

Simo Kudirkos — tylaus, kuklaus, tauraus didvyrio ir kankinio išsilaisvinimas iš komunistinio košmaro vergijos yra laimėjimas ne tik asmenine, bet ir *tautine* prasme. Džiaugiamės, kad jis ir jo šeima išsilaisvino iš kančių ir vargo, bet lygiai džiaugiamės, kad jis, jau pavergtoje Lietuvoje subrendęs lietuvis, ne tik gebėjo, bet ir gynė tautos interesus, nežiūrėdamas net savo gyvybei pavojaus. Jo didvyriškumas ir aukos dvasia pačiu gražiausiu ir tiksliausiu būdu apibūdina ir patį kenčiančios, bet nepasiduodančios tautos charakterį. Čia tad ir glūdi Kudirkos išsilaisvinimo tautinio laimėjimo prasmė, šalia asmeninės pergalės prieš komunizmą.

Vienok, šis dvipusis laimėjimas, deja, nėra ir negali būti bekraščio džiaugsmo simboliu. Jau pats faktas, kad Kudirka buvo kankinys savo ir mūsų tėvynėje ir kad jis turėjo iš jos bėgti ir vėliau būti laisvinamas, kad galėtų tapti laisvu žmo-

Lietuvos Nacionalinė
M. Mažvydo Biblioteka

gumi, liudija pralaimėjimo ir netvarkos gemalą. Prievartinis pasitraukimas iš savo krašto gilioje esmėje yra laimėjimas visuomet pažymėtas *pralaimėjimo* ženklu. Laimėjimas, nes vienas brolis išsilaisvino iš vergijos; pralaimėjimas, nes vergija niekuomet nebuvo ir nėra pergalima pasitraukimu. Todėl džiaugiantis Kudirkos kaip asmens ir tautos simbolio pergale, mes negalime užmiršti ir nepakitusios vergijos realybės.

II

Ypatingai vergijos realybę užakcentavo ir laisvės kovos sunkumą pabrėžė Australijos ir N. Zelandijos nusilenkimas melui ir neteisei, pripažįstant Baltijos valstybių inkorporaciją į vadinamąją Sovietų Sąjungą. Jei jis yra pralaimėjimas mums, kurie kovojame už savo tautos ir valstybės teisę į laisvę ir nepriklausomybę, tai šis pripažinimas yra dar didesnis pralaimėjimas tų dviejų kraštų, kurie pamynė po kojomis ir teisę, ir tvarką, ir demokratinius principus, ir pagaliau savo garbę. Tarptautinių santykių istorijoje toks Australijos ir N. Zelandijos "žygdarbis" yra ir liks pažymėtas gėdos ir savanaudiškumo ženklu. Jis liūdija moralės nuosmūkį ir jų demokratinės idėjos bankrotą. Jis liūdija pasidavimą melui ir nusilenkimą netiesai. Jis liūdija nepagarbą žmogaus teisėms ir tautų apsisprendimo principui.

III

Tačiau Australijos ir N. Zelandijos smūgis laisvės ir nepriklausomybės principams bei už laisvę kovojantiems žmonėms nėra nei pirmas, nei, turbūt, paskutinis. Jis tik suteikia progos pažvelgti į netolimą praeitį realesniu žvilgsniu.

Apskritai "tarptautinė konjunktūra mums nebuvo ir nebėra palanki. Antrajame pasauliniame kare Lietuva buvo tik didžiųjų žaislu. Jam pasibaigus ir Vakarams nusiginkluojant, Lietuva tapo spygliu — kol jo nejudini — mažiau skauda. Pasaulio galiūnų ir net mažųjų dėmesį netruko patraukti naujos įtampos, nauji susirėmimai, naujos avantiūros."[1] Šiandien padėtis iš esmės nėra pakitusi. "Pasaulio sąžinė drebėte dreba dėl kokios nors Afrikos tautelės, bet ji rami ir abuoji Lietuvos kančiai . . . Pasaulio galiūnų buhalterijoje mes esame maža figūra. Kiekviena laisva šiandienos valstybė tesirūpina tik savo laisve ir gerove. Nežiūrint gražių žodžių ir diplomatinių mandrybių, laisvasis pasaulis nei piršto nepajudins pavergtoms tautoms laisvinti, jei tų tautų interesai nesutaps su

jų interesais. Idėjinė politika, paremta aukštaisiais demokratijos principais, laisvės, lygybės, broliškumo dėsniais, šiandien tarptautinėje sferoje yra *mirusi*. Jos vietą yra užėmę savanaudiški išskaičiavimai".[2]

Šie išskaičiavimai, o ne kas kitas pagimdė ir *tiltų tiesimo* tarp Vakarų ir Rytų politiką, kuri jau antras dešimtmetis vyrauja Vakaruose ir veikliai išnaudojama Kremliuje, žinoma, tarp kitko ir pavergtųjų tautų sąskaiton. "De Gaulle šaukė per sovietinę televiziją ir radiją — tegyvuoja Rusija, tegyvuoja Sovietija . . . Anglija lipo į tiltą per pavergtųjų Baltijos tautų aukso indėlius".[3] Vakarų Vokietija, socialdemokratų valdžioje, pasirašė sutartis su Kremlium ir satelitais taip pat pavergtųjų kraštų sąskaiton. Čekoslovakijos bandymas nusimesti grandines (kaip anksčiau Vengrijos) buvo Vakaruose sutiktas mirties tyla. Nixono-Brežnevo "doktrinos galutinai palaidojo tarptautinę teisę ir moralę biznio ir kapų taikos sąskaiton. Iš jų kilo Vakarų Vokietijos sutartys su Lenkija ir Rusija, kurios išdavė Baltijos tautų interesus teritorinio integralumo srityje. Jos įgalino JAV gelbėti Sovietus maistu tuo įgalinant Kremlių skirti didesnes sumas agresinių ginklų gamybai. Jos įgalino vadinamąją Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo konferenciją, kurios vienas tikslų — įteisinti pavergtųjų kraštų pavergimą".[4] Detantės sąskaiton Taiwanas išmestas iš Jungtinių Tautų, visa Indokinija netrukus buvo praryta komunistinės hydros.

Valstybės Departamento laiškai mūsų atstovui Vašingtone Vasario 16-sios proga kas metai yra *blyškesni*. Pavergtųjų Tautų savaičių gili prasmė sumenkinta, JAV konsuliariniai agentai daro vizitus Vilniaus miesto komunistinei valdžiai . . . Kryptis aiški ir mūsų laisvės pastangoms mažai žadanti.

IV

Tiesiog nuostabu, kad tokiose sąlygose mes dar nepalūžome, o net pasiekėme ir prasmingų laimėjimų, kuriais galime ir džiaugtis ir didžiuotis. Vienok Australijos ir N. Zelandijos smūgis yra ženklas, kad nežiūrint mūsų pastangų ir pasiaukojimo *mūsų laukia dar didis ir sunkus darbas, ilgas ir varginantis kelias*. Juk kaip kiekvienas laimėjimas turi savyje pralaimėjimo gemalą, taip kiekvienas pralaimėjimas — laimėjimo sėklą. Nuo mūsų ir tik mūsų didele dalim priklausys ar mūsų pasisekimai, laimėjimai nueis vėjais, pirmam, o gal didesniam nepasisekimui palaužus mūsų valią ir jėgas toliau

dirbti ir kovoti, ar mes gebėsime kiekvieną pralaimėjimą paversti sėkme, jei jis mus tik užgrūdins didesniam darbui, blaivesniam galvojimui. geresniam planavimui.

Kaip Simas Kudirka dešimteriopai išpirko savo pasitraukimą iš tėvynės savaja kančia ir didvyriškumu, kurie uždegė ne tik lietuvių, bet ir pasaulio širdis ir sielas, tuo pasiekdamas pergalę prieš komunizmą, taip ir mes privalome savo pasitraukimą ir kiekvieną smūgį paversti laimėjimu prieš tą patį košmarinį komunizmą *auka ir darbu*. Tik tokiu būdu mes įsijungsime į pasaulinį laisvės siekio žygį, įprasmindami save kaip asmenis ir prisidėdami prie Lietuvos laisvės atgavimo.

V

Vis toliau besitęsiantis žmogaus - žvėries viešpatavimas Tėvynėje, Australijos ir N. Zelandijos veiksmai, galima Vakarų išdavystė ir B konferencijoje, o ir visa eilė vidinių įtampų išeivijos gyvenime yra iš tikrųjų *iššūkis* mums. Didysis, likiminis iššūkis — *kovoti ar pasiduoti, gal net gyventi ar mirti.* Nuo mūsų atsakymo šiam iššūkiui didele dalim priklausys mūsų laimėjimas ar pralaimėjimas.

Kaip tik todėl mūsų atsakymas šiam grėsmingam iššūkiui turi būti ne kasdieninės reikšmės ar atmestinės prasmės. Jis turi būti giliai išmąstytas ir išsakąs mūsų valią. Jis privalo mus jungti bendran darban prieš okupantą, nesidomintį pasaulį ir savuosius trukdytojus. Jis turi kaupti savyje mūsų didesnių ir mažesnių problemų išsprendžius ir laimėjimo daigus. Jis turi būti švyturiu diasporos kelyje į laisvę.

Šis atsakymas yra mūsų nusistatymas *nepasiduoti* nežiūrint kokios nesekmės lydėtų mūsų pastangas. *Nepasidavimas nusiminimui* nežiūrint kokie tamsūs debesys gaubia Tėvynės ir išeivijos dangų. Mūsų *vieningumas* principiniuose klausimuose, mūsų *strateginis kovos planas*, mūsų *taktika*, mūsų *kova prieš nutautimą ir jaunimo lietuviškumą*, už *kiekvieno lietuvio įsijungimą* į bendrą laisvinimo darbą.

Šis atsakymas yra ir išsprendimas tų problemų, kurios trukdo darbą, skaldo vienybę, semia energiją, mažina iniciatyvą, sėja pasidavimo ir pavargimo nuotaikas.

Problemų gi turime. Paliesime čia tik kelias pačias svarbiąsias ir tik liečiančias daugiau politinę sferą.

1. Gal pati aktualiausia šiuo metu yra *komunistinės grėsmės* problema,[5] tai ką "turbūt pats giliausias komunistinio košmaro nagrinėtojas ir jo melo atskleidėjas lietuviuose prof.

A. Maceina vadina ketvirtuoju Bažnyčios gundymu".[6] Mums šis gundymas visų pirmiausiai atsiskleidžia kaip *bendravimo ar bendradarbiavimo su kraštu (ir okupantu)* problema. Ją sprendžiant atsimintini keli faktai.

Pirma, bendravimo piršimas yra "S. Sąjungos koegzistencinės užsienių politikos išdava... Bendravimo su kraštu pasiūla iš esmės yra genocidinio plano išdava".[7]

Antra, bendravimas su pavergtuoju kraštu, pagal Kremliaus taisykles, turi tikslą "sugniuždyti ir sunaikinti politinės emigracijos kovą prieš komunizmą ir už Lietuvos nepriklausomybę" bei "emigraciją, kuri vienintelė ir gali, ir faktiškai neleidžia Lietuvos okupacijos faktui likti užmirštam, sunaikinus, greitesniu tempu sunaikinti ir tautos kamieną".[8]

Trečia, į šias pinkles yra patekę jau būrys išeivių, kurių elgesys kenkia laisvinimo darbui.

Ketvirta, todėl mūsų nusistatymas šiuo klausimu turi būti aiškus ir tvirtas. "Diasporoje esame tik negausi tautos dalis ir atitrūkimą nuo kamieno pergyvename kaip priešprigimtinę būtį. Visa savo širdimi veržiamės į tautinį lopšį, į kurį traukia pati prigimtis. Tačiau šis natūralus veržimąsis esamose sąlygose turi būti pajungtas protui, logikai, kantrybei ir valiai. Prigimties šauksmas šiandien dažnai turi likti neatsakytas, kad taptų mūsų auka tautai, jos laisvei ir jos ateičiai".[9] Kitais žodžiais "A. Vienintėlis pateisinamas ryšių būdas ir šiandieną tebėra santykiavimas grynai asmeninėje plotmėje. B. Bendravimo, santykiavimo ar bendradarbiavimo frazės tautinio išlikimo troškulio niekuomet nenumalšina, nes už jų slepiasi pats naujausias komunistinės Rusijos ginklas politinei emigracijai sužlugdyti. C. Tiems lietuviams, kurie pavieniai įsigyja pavergėjų pasitikėjimą kelionėms pas laisvuosius brolius, visais atsitiktinių kontaktų atvejais turi būti perteiktas nepalenkiamas mūsų nusistatymas: siekti laisvos ir nepriklausomos Lietuvos; Lietuvos partizanai amžiams liks tos kovos pirmūnais; toje kovoje drausmingai pasiduoti laisvųjų lietuvių politinei vadovybei. D. Laikydami sovietinį komunizmą didžiausiu Lietuvos priešu, lietuviai krikščionys demokratai laiko savo pareiga skelbti komunizmo Lietuvai padarytas skriaudas, atidengti komunizmo kėslus ir kovoti su defetistinėmis nuotaikomis, siekiančiomis nuslopinti lietuvių antikomunistinį nusistatymą ir nepriklausomybės siekimą".[10]

Penkta, šiai problemai, kuri yra pats didysis ginklas, nediskriminacinis, psichologinis kardas, kuris skelia kartas, amžius,

politines grupes ir ideologijas, toliau spręsti būtina sudaryti "antikomunistinės veiklos ir studijų sambūrį — institutą, kuris sistemingai studijuotų, informuotų ir veiktų antikomunistinėje plotmėje. Tenebūna šis sambūris smogikų būrys, bet idėjinės kovos branduolys. *Komunizmas yra visų pirmiausiai idėja ir tik idėja jis gali būti nugalėtas.* Tebūna šiam sambūriui pavestas uždavinys ne tik atskleisti komunistinės idėjos melą, bergždumą, mirties geluonį, bet lygiai krikščioniškosios Vakarų civilizacijos (ir) demokratijos grožį ir tiesą".[11]

VI

1. Nemažiau svarbi yra ir *politinės laisvinimo vadovybės* problema: VLIKo - ALTo - PLB sąveika. Visos trys institucijos yra *gyvybingai* reikalingos ir laisvinimo kovai, ir lietuvybės išlaikymui, ir lietuviškosios kultūros puoselėjimui. Visos trys yra vadovaujančio - centrinio charakterio. Nenuostabu tad, kad praktinėje veikloje jos dažnai susiliečia. Iki šiol į šį sąlytį ir iš jo kylančias problemas tvarkė nebūtinai iš esmės išsvarstytos ir priimtos normos. Tačiau sąveikos sunormavimas ir teisinis normos įforminimas yra būtinas siekiant kuo tampresnio ir vaisingesnio jų bendradarbiavimo.

Trijų institucijų sąveikos klausimą sprendžiant raktinis faktas yra visų trijų institucijų iš esmės *skirtinga prigimtis.* Ją teisingai suvokus kitoj šviesoj atsistoja ir jų sąveikos problematika.

VLIKas yra *politinis* organas, sukurtas tautos politinę valią reiškiančių politinių partijų - grupių ir rezistencinių - kovos organizacijų dar pavergtoje Lietuvoje. Politinės grupės ir okupacijos sąlygose atsiradę politinio pobūdžio kovos organizacijos laisvu ir bendru sutarimu *deponavo* VLIKe savo turimą galią atstovauti politinę valią. Todėl *VLIKas yra autentiškas visos tautos politinės valios reiškėjas,* jai pačiai to negalint — jos suvereniteto vykdymui esant laikinai sutrukdytam. Tokia savo prigimtimi VLIKas prisistatė tautai ir tokį tauta jį priėmė. VLIKo mandatas buvo dargi pakartotinai atnaujintas, jam jau reziduojant už Lietuvos valstybės ribų.

VLIKas tad savo esmėje yra grynai politinės prigimties institucija, turinti griežtai apribotą veiklos sritį ir neribotą mandatą ir galią atstovauti politines pavergtos tautos aspiracijas bei vadovauti laisvės kovai. *VLIKas veikia lietuvių bendrijoje, bet jis nėra iš išeivijos ir nėra jos apspręstas.* Jo šaknys yra politinėje lietuvių bendrijoje (politinėje tautoje, body po-

litic, Vokstaat) ir jo atsakomybė yra tik tai bendrijai. Ši valios galia nėra vien VLIKo privilegija, bet dar svarbiau — labai didelė pareiga. VLIKas negali jos atsisakyti, jei ir norėtų. Atsisakydamas ar vienaip bei kitaip modifikuodamas savo mandatą, VLIKas pažeistų savo prigimtį.

Pasaulio Lietuvių Bendruomenės organizacija yra *visuomeninės - bendruomeninės prigimties*, sukurta VLIKo, apjungti visus išeivijos lietuvius vienon organizuoton tautinėn organizacijon. Pagal Mykolą Krupavičių, ji "sukurta išeiviams lietuviams, išmėtytiems po platųjį pasaulį . . . Lietuva rūpintis jai tenka atsitiktinai . . . PLB turi du tikslus — pagrindinį ir atsistiktinį. Pagrindinis — išlaikyti lietuviuose lietuvybę. Atsitiktinis — atkovoti Lietuvai laisvę".

PLB uždaviniai yra dideli. Jos orbiton įeina *švietimas*, sritis, kuri paprastai vadinama *kultūrine veikla* bei tos sritys ir poreikiai, kurie turi reikalo su *tautinės gyvybės išlaikymu išeivijoje, tautinės kultūros kėlimu* ir pan. Trumpiau — PLB yra sukurta dirbti švietimo ir kultūros darbą, bei jam koordinuoti, vadovauti. Ji apspręsta dviejų prigimtinių dėsnių - principų: *lietuviškumo ir kultūrinės srities. PLB yra iš išeivijos ir išeivijai.* Ji taip buvo suprasta jos kūrėjų, taip interpretuojama daugelio žmonių šiandien.

Šie prigimtiniai bruožai jokiu būdu nemažina PLB reikšmės ir svarbos, tik logiškai įstato ją į valstybinės - tautinės - išeivinės - visuomeninės - politinės struktūros deramą vietą. Kartu nusako PLB pagrindinės veiklos sritį patal tos struktūralizacijos dėsnius.

ALTas yra Amerikos lietuvių institucija padėti Lietuvai atgauti laisvę, atstovauti Amerikos lietuvius JAV valdžios įstaigose, kaupti lėšas politiniam - laisvinimo - visuomeniniam darbui finansuoti, Amerikos visuomenei informuoti apie Lietuvos laisvės bylą ir pan. Ji yra *politinės - visuomeninės prigimties teisėta, tradicinė Amerikos lietuvių politinė - visuomeninė institucija - vadovė*, turinti Amerikos lietuvių pasitikėjimą ir atlikusi milžiniškų darbų Leituvai ir lietuviams.

VII

3. Sekant šviesios atminties profesorium Pakštu, kuris įžvalgiai siūlė, kad jaunimui "reikia atverti protingų vilčių horizontus"[12], yra iš tikrųjų būtina pateikti mūsų jaunosioms kartoms mūsų *išeivijos kelio ir krikščioniškosios Lietuvos viziją*.

Išeivijos siekiai prasmingai formuluoti lietuvių religinio

kongreso, įvykusio 1966 m. Vašingtone dekaloge:

a. Tebūna mūsų bažnyčios ne tik religiniais, bet ir tautiniais mūsų namais.

b. Teskamba jose mūsų maldos ir giesmės gimtąja lietuvių kalba.

c. Tebūna mūsų parapijos tie židiniai, kuriuose amžiams degtų lietuvybės ugnis.

d. Tebūna mūsų katalikiškos organizacijos tais įrankiais, kuriais mes skleidžiame Viešpaties taiką ir meilę aplinkai.

e. Tebūna kiekvienas lietuvis katalikas kovotojas už savo Tėvynės ir savo Bažnyčios laisvę.

f. Tenelieka nė vienos progos neišnaudotos kovai prieš bedieviškąjį ir materialistinį Bažnyčios ir lietuvių tautos didžiausią priešą bolševikinį komunizmą.

g. Tenebūna nė vienos valstybės ir tautos, kuri nežinotų apie Lietuvos kančias ir kovą už laisvę.

h. Tenelieka nė vieno žmogaus, kurio ausis nebūtų pasiekęs mūsų kovos šauksmas.

i. Tenelieka nė vieno lietuvio vaiko, kuris nesimelstų savo protėvių kalba.

j. Tenelieka nė vieno lietuvio, kurio širdis neatsivertų pavergtųjų brolių kančiai ir kurio rankos nedirbtų jo laisvei.

Tas pats kongresas atskleidė ir Lietuvos ateities viziją:

Mūsų kelias su Kristumi. Kovokime už Lietuvą, kuri gerbtų Visatos Kūrėją. Planuokime valstybę, kurios įstatymai atšviestų nemirštančias Kalno Pamokslo tiesas. Iš Evangelijos išaugusiais principais pagrįskime savo politines organizacijas ir institucijas. Krikščioniškosios kultūros turtais pergaukime savo raštą, dailę, muziką. Artimo meilės dvasia persunkime savo tarpusavio santykius. Kas išsiskyrę, tebūna sujungta. Kas paklydęs, tebūna išvestas į tiesų ir teisingą kelią. Krikščioniška meile atverkime akis ir širdis tų, kurie kovoja prieš Dievą ir krikščionybę. Mums nėra vistiek, kokia yra lietuvių bendrija ir kokia bus Lietuva, nes mūsų kelių pradžioj ir pabaigoj yra Kristus. Be Jo nėra laisvės, su Juo nėra vergijos.

Dar išsamiau šią viziją atskleidė Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga, minėdama Lietuvos nepriklausomybės atstatymo 50 m. sukaktį 1968 m. savo deklaracijoje, kurią pasirašė buvusieji ir tuo metu esantysis LKPD ir LKDS pirmininkai: kun. Mykolas Krupavičius, Dr. Petras Karvelis, Pranas Vainauskas, dr. Kazys Šidlauskas ir Algirdas J. Kasulaitis.

Toji deklaracija akcentavo *laisvės ir bendruomeniškumo, subsidijinį galių ir įstangų, ekonominės demokratijos ir darbininkų teisių principus. Ji pabrėžė privačios teisės į nuosavybę ir socialinio teisingumo dėsnius. Ji teigė kultūrinės autono-*

mijos ir pasaulėžiūrinio savarankiškumo principą. Ji gynė pluralistinės politinės bendruomenės ir šeimos neliečiamumo dėsnius. Ji tvirtino valstybinio suvereniteto principą ir politinės bendruomenės teises siekti teisingesnės socialinės santvarkos, prasmingesnio politinio susitvarkymo, aukštesnio ekonominio lygio ir gilesnės kultūrinės kūrybos aglaimybių.

4. Dėmesio vertos ir kai kurios kitos problemos. "Laisvinimo darbui sutamprinti, sutikslinti ir resursams tausoti, bei įvairioms galimybėms išnaudoti reikalingas *strateginis laisvinimo planas*".[13] Būtina susirūpinti ir *Lietuvos Diplomatinės bei Konsularinės tarnybos prieauglio klausimu, veiklos vystymu tarptautiniuose, pirmiausiai politiniuose sambūriuose, tampresniais ryšiais su kitomis egzilų institucijomis, jaunųjų kartų įtraukimų į politinę veiklą, spaudos kitomis kalbomis leidybą, tikslesniu finansų kaupimu laisvinimo reikalams, prabangos mažinimu kultūriniame ir visuomeniniame gyvenime* ir t.t.[14]

VIII

Tai tik kelios problemos, kurias turime bandyti išspręsti, jei norime būti vieninga ir galinga jėga, kuri nebijo nei internacionalinio komunizmo žabangų, nei drungnųjų draugų kaprizų.

Man menasi, kad tokiai jėgai išeivijoje realizuoti, išeivijos kovos būriams organizuoti, energijai kaupti ir akcijai vykdyti yra skirta *lietuvių krikščioniškoji demokratija.*

Maritainas taria, kad "pasiremdama evangeliškosios inspiracijos tyliu darbu, profaniškoji sąmonė suprato, jog politinė sritis ir kūno bei kraujo reikalai, priklausą cezariui, vis dėlto privalo būti palenkti Dievui ir teisingumui".[15]

K. Pakštui "krikščionių demokratų sąjūdis yra tas didelis žibintas, kuris politiškai galvojančius žmones nori nuvesti į pirmykščius mūsų kultūrinės gyvybės šaltinius atsigaivinti ilgų amžių dvasiniais laimėjimais, perduoti juos milijoninėms masėms, kartu su vykdomu socialiniu teisingumu".[16]

Stasys Šalkauskis gi taria, jog "krikščioniškoji politika yra krikščioniškos visuomenės idealo vykdymas religiniais motyvais ir krikščioniškosios etikos principais".[17]

Panašiai apie krikščioniškąją demokratiją atsiliepia ir *M. Einaudi,*[13] *Pijus XII,*[19] *Clement Atlee*[20] ir daugelis kitų pasaulio vyrų.

Frederick Ozanam priduria, jog "tikėjau ir toliau tikiu

krikščioniškosios demokratijos galingumu ir politinėje srityje net nieku kitu netikiu".[21]

Tokiu tikėjimu gyvena ir šiandienos lietuviai krikščionys demokratai, ieškodami atsakymo į didįjį iššūkį, planuodami savo veiklą ir per Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungą ar kaip atskiri asmenys jungdamiesi į Lietuvos laisvinimo darbą.

Krikščionių demokratų gyvenime ir veikloje švietė ir šviečia du negęstą švyturiai.

Mūsų pagrindinis tikslas yra *laisva Lietuva* ... Lietuvos laisvinimo darbas buvo, yra ir bus mums pagrindinis uždavinys".[22] "Lietuva yra mūsų gyvenimo integrali dalis. Ji savyje telkia ir jos ilgesį, ir kovą už jos laisvę, ir tautinę kultūrą, ir jos kalbą, ir mūsų darbą visoms gražiosioms tautinėms vertybėms išlaikyti. Lietuvybė mums nėra tik forma, bet ir mūsų turinio dalis. Net jei mes ir norėtume lietuvybės antspaudas mumyse niekuomet neišnyks. Gi puoselėjama ir tikima, ji tampa tokia idėja, dėl kurios aukojamos ir gyvybės aukos".[23]

Kaip visuomenininkams ir politikams ... gyva, dinamiška, vis naujų horizontų siekianti ir vis naujus laimėjimus skinanti *krikščioniškoji demokratija* ... yra mums antroji idėja, kuriai mes dirbame ir aukojamės. Išaugę krikščioniškose ir demokratinėse savo tautos tradicijose ... mes savo mąstyseną ir veiklą apsprendžiame krikščioniškosios demokratijos turiniu ir forma. Krikščioniškoji demokratija mums nėra tik atitraukta filosofinė idėja ... (Ji yra mums visuomeninio gyvenimo labai realus planas, politinio gyvenimo forma bei socialinio gyvenimo tvarkymo norma ... Evangelijos syvais besimaitinanti krikščioniškoji demokratija šaindien apima jau visus penkis kontinentus kaip politinė ir socialinė sistema, kaip geriausia tarpininkė tarp žmogaus su jam tarnaujančia valstybe, individo su ekonominėmis jėgomis, laisvės su prievarta".[24]

IX

Iš to, kas aukščiau pasakyta, yra išaugęs ir mūsų gilus nusistatymas, kad tik krikščioniškoji demokratija, kuri "jau visą šimtmetį vis iš naujo pražįsta kūrybos ir atsiektų rezultatų žiedais" ir kuri savo pagrinduose yra giliausiai išmąstyta, praktiškos ugnies egzaminą jau seniai išlaikiusi idėjų sistema[26], *yra toji jėga, kuri* "tamsių horizontų šešėliuose ... gali iškilti kaip pats *pagrindinis kovos vienetas* ... Iš tikrųjų ne tik gali, bet ir *privalo*. Ji privalo tapti branduoliu, apie kurį bursis besikeičiančios išeivijos krikščioniškieji būriai. Ji privalo pasiruošti tiems būriams *vadovauti*,[27] nes "tarp marksizmo ir kapitalizmo kraštutinumų ji yra tokia socialinė

sistema, kuri tiksliausiai įgyvendina Evangelijos principus atskirų žmonių ir valstybių gyvenime."[28]

Ji tokia jėga yra gi, visų pirmiausiai, nes jos *ištakos yra pačiose krikščionybės gelmėse.* Gi tik krikščionybė yra toji *istorinė energija,* kuri keičia žmonių širdis ir tautų veidą. Pagaliau juk "degančio Krūmo liepsna ir Avinėlio Kraujas išsako ir žmogų, ir tautą, ir valstybę".[29]

"Pati laisvė, tiek žmonių, tiek tautų, tiek valstybių yra konsekruota šventa krikščionybės dvasia. Tik krikščionybė jai suteikė amžinatvės dimensiją ir meilės galią. Kaip tik todėl tik krikščioniškoj laisvėj ir teisingasis ir klystantysis yra broliai. Tik krikščioniškoje valstybėje ir turčius ir elgeta, ir vyras ir moteris, ir šventasis ir nusidėjėlis yra Dievo vaikas ir pilnateisis pilietis. Tik tokioje valstybėje gali žydėti ir prasmingas pliuralizmas, ir broliškas solidarumas, ir taurus individualumas taikioj ir kūrybingoj sintezėj, užtikrinančioj ir žmogui ir valstybei pačias geriausias sąlygas siekti asmeninės laimės ir viešojo gėrio".[30]

X

Pagaliau krikščioniškojo žibinto savo visuotinėje veikloje siekiame, nes matome, jog

Iš esmės svarstant emigracijos kelią, pats būdingiausias jos bruožas, šalia jaunesnės kartos nutautėjimo, yra *visuotinio nukrikščionėjimo* kryptis. Didele dalim visi reiškiniai turi šaknis šiame nukrikščionėjimo fakte. Hierarchijos autoriteto nepaisymas ir net niekinimas, katalikiškų laikraščių ir žurnalų dažnai jau nebesuprantama linija, ateitininkijos nuokrypos, bendradarbiavimo su okupantu problema, net kunigijos tam tikras susiniveliavimas, vis besitęsiąs katalikų nusiideologinimas politikoje, liberalinės katalikybės puoselėjimas, pagaliau net pačių krikščionių demokratų tarpe jaučiamas idėjinis pavargimas — yra neabejotini tojo nukrikščionėjimo ženklai ar daigai.

Šį fenomeną vienam savo nespausdintame rašte esu pavadinęs *didžiuoju skilimu,* nes jis savo esmėje yra *moralinis fenomenas.* Nukrikščionėjimas iš esmės ir yra suskilimas, nes jis atplėšia ir individą ir visuomenę nuo tų pagrindų, kurie vieni tegali jiems teikti atsparą prieš materialistinius, liberalistinius ir anarchistinius užmojus".[31]

"Mūsų žygis nebaigtas. Kova nelaimėta. Tikslas nepasiektas. Emigracinės dykumos neperžengtos. Kančios ir ilgesio taurė nepripildyta. Okupacinė naktis tamsi. Tamsiausia prieš aušrą. Raudonojo rojaus obuolys tviska neo-stalininės saulės šviesose. Tačiau jo atspindžiai neša mirties geluonį".[32]

Mūsų atsakymas, gi, šiandienos iššūkiams yra formuluo-

tas jau seniai okupanto nužudyto vyskupo V. Borisevičiaus, nuteisus jį mirti 1947 m.: *"Tu dabar nugalėjai, bet tavo pergalė yra trumpa. Ateitis yra mano. Kristus nugalės. Nugalės ir mano tėvynė Lietuva".*[33]

---

1. Iš kalbos Vasario 16 d. proga Los Angeles, 1971 m.
2. Ten pat.
3. Iš pranešimo LKDS konferencijai 1967 m.
4. Iš pranešimo LKDS konferencijai 1973 m.
5. Žr. "Komunizmo grėsmė emigracijos kryžkelėje", Clevelandas, 1969 m.
6. Žr. "Draugas", 1969 m. rugpiūčio 2 d. laida.
7. Žr. "Komunizmo grėsmė . . ." psl. 6.
8. Ten pat.
9. Žr. AJK "Įvadinis pranešimas VLIKo ir LLK Simpoziume Bendravimo su Lietuva klausimu", 1969 m.
10. LKDS Tarybos 1968 m. sesijos nutarimas.
11. Iš kalbos VII-jam ALT kongresui Detroite 1969 m.
12. Cit. iš "Krikščioniškoji demokratija ir LKDS kovoje už žmogų ir laisvę", Clevelandas, 1966 m., 29 psl.
13. Iš kalbos VII-jam ALT kongresui Detroite, 1969 m.
14. Plg. kalbą VII-jam ALT kongresui.
15. Žr. "Komunizmo grėsmė . . ." 23 psl.
16. Cit. iš "Krikščioniškoji demokratija . . ." 13 psl.
17. Ten pat, psl. 10.
18. "Vienas pagrindinių krikščioniškosios demokratijos tikslų yra atstatyti ir grąžinti į viešąjį bei politinį gyvenimą tą sąsają tarp moralinių principų ir politinio gyvenimo direktyvų, kuri pozityvizmo ir materializmo laikais buvo sunykusi". Cit. iš "Krikšč. dem. . . ." 12 psl.
19. "Patirtis turėjo visus pamokyti, kad iš visų politikų tikriausia ir konkrečiausia yra ta, kuri yra nukreipta į amžinąsias tiesas ir Dievo įstatymus". Cit. iš "Krikšč. dem. . . ." 19 psl.
20. "Mūsų civilizacija gali išlikti tik priimdama krikščioniškuosius dėsnius". Cit. iš "Krikšč. Dem. . . ." 25 psl.
21. Cit. iš "Krikšč. dem . . ." 14 psl.
22. Iš kalbos 1964 m. LKDS konferencijoje
23. Kreipinys į LKDS narius, LKDS Biuletenis, 1964 m. Nr. 1, lapkritis,.
24. Ten pat
25. Žr. Aplinkraštį LKDS Tarybos nariams, Nr. 8, 1970 m.
26. Plgk. kalbą paruoštą LKDS Egzekutyvo posėdžiui Detroite 1966 m.
27. Ten pat.
28. Plgk. Bendralaiškį LKDS nariams 1966 m.
29. 29. "Komunizmo grėsmė . . ." 23 psl.
30. Ten pat.
31. Iš kalbos LKDS Tarybos sesijai 1968 m.
32. Iš kalbos Vasario 16-sios proga Los Angeles, 1971 m.
33. Matas Raišupis, "Dabarties kankiniai", Čikaga, 1972 m. 94 psl.

H. LUKAUSKAITĖ

RŪPINTOJĖLIS

Rūpintojėli, gera su Tavim šį vakarą
Nuo kryžkelės į žemę gęstančią žiūrėti.
Turėjai laisvą širdį. O minios ir pono vergas
Prieš laisvąjį, dargi ant kryžiaus — pakėlė ietį.

Ėjai per žemę perdažnai nesuprastas,
Užklydai kažkada lietuviškojon klėtin,
Ir koks nors Dovinė Tavin sudėjo savo rūpestį,
Tave išmokė varganus laukus mylėti.

Rūpintojėli, gera su Tavim šį vakarą
Nuo kryžkelės į žemę gęstančią žiūrėti.
Išlaisvintos širdies niekas nepavergia,
Eikime žmogų vargstantį paguosti ir mylėti.

BALYS SRUOGA

DIDIS VIEŠPATIE GALYBIŲ

Didis Viešpatie galybių,
Kurs davei žmonėm gyvybę,
Žoleles pasodinai, —

Kurs iš pragariškų pančių
Per Golgotos kryžiaus kančią
Nevertus mus vadavai,

Kurs gali per mirksnį menką
Ir ištiest pagalbos ranką,
Ir mirtim paverst žvaigždes, —

Atsigrįžk į mūsų šalį,
Geras Tėve visagali, —
Į tavų vaikų kančias.

Po tavų gėrybių plotį,
Monų pragaro apžioti,
Pasiklydom kaip miške.

Išklausyk, kaip širdį gelia,
Kur mum eit, parodyk kelią —
Nesibaigiama nakčia.

PRANAŠYSTĖ

Kai išeinu į naktį alkaną ir klaikią,
Kai šliaužia debesy blanki delčia,
O iš pakalnių miglos pasidraikę
Boluoja, lyguma tuščia, —
Kai aušroje sujaudintas budžiu
Su nerimu krūtinėje skaudžiu, —
Kai per dienovidžio švininę tylą
Sukepus žemė skyla,
Ir kai saulėlydžio vėsos metu
Ant veido rasą pajuntu, — — —

Kai žemėje palaimos nebėra,
Vien skausmas ir gaiži aitra,
Ir laistosi pripiltos taurės sklidinai
(Karti tulžis ir pelenai!),
Kai sklinda dykuma tuščia
Žmogaus paniekinta kančia, —

Keliu į dangų dešnę ir sakau:
— Iš sutemų pakilęs broli ir žmogau!
Aš nežinau, kada, nei kur, nei kaip,
Bet šitoj žemėj turi būt kitaip.
Ir geras Dievas čia ateiti tur,
Nors nežinau, kada, nei kaip, nei kur.

Tikėki: išsipildys pranašystė,
Bus nutremti Apokalipsės žvėrys.
Iš griaučių prisikels skaisti jaunystė,
Iš kapo dulkių — Avinėlio gėris.

1944.IV.5.

ANEI RAŠTO, ANEI DRUKO

Spaudos atgavimo 70-tąsias metines minint

ALF. ŠEŠPLAUKIS

I

Šių metų gegužės 7 dieną suėjo 70 metų, kai Lietuva atgavo spaudos laisvę, kuri jai buvo atimta 1864 m., tuoj po 1863 m. sukilimo. Tas spaudos uždraudimas pasaulio kultūros istorijoj yra, berods, unikuminis ir meta tamsų negarbės šešėlį į rusų tautos istoriją. Lietuviškoji spauda bus buvus varžoma jau nuo pat okupacijos pradžios 1795 m. ir ypač po 1831 m. sukilimo ir betarpiško Vilniaus universiteto uždarymo 1832 m. Tatai matyti iš poeto Antano Baranausko "Kelionės Peterburkan" 1859 m.:

Anei rašto, anei druko
Mums turėt neduoda.
Tegul, sako, bus Lietuva
Ir tamsi ir juoda.

(Kadangi nėra pilno kritiško Baranausko raštų leidimo, tenka cituoti iš antraeilių šaltinių. Vilniuj 1970 m. išleistame Baranausko Raštų dvitomyje "Kelionės Peterburkan" nėra, ji neįdėta kaip netinkama "mūsų skaitytojams").

Pagrindinė lietuviškosios spaudos uždraudimo priežastis bus sena slavofilų svajonė Lietuvą surusinti ir sustačiatikinti, galvojant, kad lietuvių tauta esanti artimiausia slavų tautoms (apie baltus tada maža težinota ar nenorėta žinoti). Svarbus motyvas — kova su polonizacija, su lenkų įtaka Lietuvoj. Dėl to ir Vilniaus generalgubernatorius K. Kaufmanas, oficialiai uždrausdamas lietuviškąją spaudą 1865 m. rugsėjo 6 d., rašė: "Išgelbėti liaudies mases nuo polonizacijos ... išmokyti rašyti ne tik savo gimtomis tarmėmis, bet ir rusų kalba ... štai rusų civilizacijos artimiausias uždavinys". ("Kovos metai dėl savosios spaudos", 1957, p. 126). Dar buvo primenama, kad nuo seniausių laikų metraščiai ir aktai buvo rašomi bažnytine slaviška forma, ir tik kai kurie Romos katalikų

dvasininkai priešinęsi tam dabar įvedamam rusų "pilietiniam raidynui". Bet tuos pačius Lietuvos surusinimo ir sustačiatikinimo siekimus vėliau buvo pakartojęs vidaus reikalų ministeris Žemaičių pavyskupiui Antanui Baranauskui, kai šis buvo kreipęsis spaudos grąžinimo reikalu: "Praeis kuris laikas, prasilies Lietuvoje daug ašarų ir kraujo, o Lietuva pasiliks rusiška ir stačiatikiška" (Liet. Enc., t. 26, p. 335).

Betarpiškas akstinas lietuvių spaudai uždrausti buvo 1863 m. sukilimas, nes jau 1864 m. pavasarį Vilniaus generalgubernatorius M. Muravjovas žodžiu davė įsakymą cenzūros komitetui sulaikyti leidinius lietuvišku (vadino lenkišku) šriftu. Atrodė, kad ir sukilimą numalšinus tikslo nepasiekta, nes Varšuvos generalgubernatorius N. A. Miliutinas pasakęs, kad ko nepadaręs kardas, pabaigsianti rusiškoji raidė. Bet būdinga, kad spaudos draudimas niekad nebuvo įtvirtintas senato įstatymu, gal dėl to ir jį apeiti bei įveikti atsirado daugiau galimybių.

Šiandien mus ypač domina spontaniškas lietuvių tautos pasipriešinimas tam nežmoniškam spaudos draudimui ir primetimui rusiškojo raidyno, vad. "graždanka" (t. y. "pilietiniu šriftu"), kurį žmonės dėl kampuotumo dar vadino "kirvukais". Jis buvo skirtingas nuo komplikuotesnio "bažnytinio šrifto". Su tais tad "kirvukais" lietuvių tauta ir išėjo į keturiasdešimtmetę kovą. Dabar lotyniškas šriftas Sovietų paliktas Lietuvoj, ir dar vienoj kitoj respublikoj.

Spaudos draudimo keturiasdešimtmetyj, pagal istorinę eigą, nesunku išskirti du periodus: pirmąjį dvidešimtmetį, mačdaug iki "Aušros" pasirodymo 1883 m., ir antrąjį, trukusį iki 1904 m. Pirmąjį laikotarpį galėtume pavadinti valančiniu, nes energingiausias tautos pasipriešinimo vadas buvo vysk. Motiejus Valančius. Nors pradžioj būta kai kurio nesusigaudymo ir pačių lietuvių tarpe dėl šio rusų užmojo, net vysk. Valančius buvo ėmęsis kai kurios "prisitaikymo" taktikos, bet greit paaiškėjo rusų tikslai ir kėslai. Čia greit įžiūrėta, kad po kovos su polonizacija priedanga bus kovojama ir su katalikų tikėjimu. Nes to reikėjo tautai perorientuoti stačiatikybės link. Ir tai kaip tik pirmiausia įžiūrėjo akylusis vysk. Valančius. Kaip didelis tautos autoritetas, jis greit patraukė tautos mases į aktyvią kovą su "graždanka". Nors prie bažnyčių ir būdavo atiminėjamos lietuviškos maldaknybės, bet liaudis kratyte kratėsi jai brukamų svetimu, nesuprantamu raštu pagamintų.

Tad pasipriešinimas spaudos draudimui pirmiausia ir ėjo iš religinių pozicijų. Toji reikšmė šiandien gal būt per mažai pabrėžiama, labiausiai akcentuojant antrąjį spaudos draudimo laikotarpį, kai ėmė išryškėti lietuvių politinė diferenciacija ir į kovą įsitraukė daugiau inteligentijos, suskatusios gaminti slaptos ir jau ne vien religinės literatūros (plg. "Kovos metai dėl savosios spaudos", p. 172-173).

2

Tų rusų rašmenimis paruoštų knygų ne taip daug (per 50) buvo atspausta. Pirmiausia buvo mestasi į vadovėlių pradinėms mokykloms ir maldaknygių liaudžiai paruošimą. Pirmoji "graždankinė" knyga buvo "Abėcėlė žemaitiškai-lietuviška", išleista Šiaurės - Vakarų šalies (taip Lietuva tada buvo vadinama) "vyriausiojo rėdytojo" M. N. Muravjovo.

Besipriešinant tokiems vadovėliams ir aplamai rusiškajai mokyklai, atsirado slaptoji "ratelio mokykla". Tai lietuvė motina prie ratelio, mokanti vaiką skaityti iš lietuviškos maldaknygės. Ją mes geriausiai pažįstam iš Petro Rimšos kūrinio "Lietuvos mokykla 1864-1904 m.". Tai irgi unikuminis vaizdas, nes jokioj kitoj pasaulio tautoj to nerasi. Prie to šliejasi knygnešys, slaptai gabenąs knygas iš užsienio, daugiausia iš Rytprūsių. Jį mes geriausiai pažįstam iš Juozo Zikaro skulptūros. Ir tą žodį bus sunku rasti žodynuose, o jei kartais ir rasi, jis turės būti plačiai aprašytas. Nes knygnešys nėra koks eilinis kontrabandininkas, bet idėjos žmogus, už knygą rizikavęs gyvybe, katorga, ištrėmimu į Sibirą. Lietuvis gali amžiais didžiuotis tom dviem sąvokom — jos simbolizuoja jo atsparumą kovoj už savo tautinį, religinį, kultūrinį išlikimą.

Žvelgdami į anuos spaudos draudimo laikus iš dabartinio meto perspektyvos, matom kiek įvairių ir kontroversinių atvejų turėjo tilpti nelegalios kovos sąvokoj. Mus stebina nepaprastas vysk. Valančiaus sugebėjimas ir apsukrumas slaptai užsieny išspausdinti visą eilę draudžiamų lietuviškų knygų (vienu metu generalgubernatoriui dėl to grasinant kartuvėm!). Lygiai stebina "Knygnešių karaliaus" Jurgio Bielinio sumanumas išsisukti iš nuolatinių persekiojimų kone per 40 metų. Žavi mus ir paprasta škaplierininkė Karolina Laniauskaitė, kuri su slaptom knygom maišėsi po Gruzdžius ar Linkuvą, o pirmoji praskynė knygnešiams kelius į Sibirą.

Bet netikslu būtų kalbėti apie "rusiškos raidės talkinin-

Lietuvos Nacionalinė

kus" iš pačių lietuvių tarpo. Minimas Laurynas Ivinskis, bet jis greit iš ten pasitraukė, pamatęs rusų kėslus ir tautai taip gaivalingai priešinantis. O kiti, kaip Jonas Juška ar Tomas Žilinskas, transkripcijos darbo ėmėsi tik gyvybinio reikalo verčiami ir patys vėliau supratę jo nenaudą.

Panašius šešėlius greit užgožia vysk. M. Valančiaus pastangos ir sumanumas daugiau paruošti slaptos lietuviškos spaudos. Tuo būdu buvo išspausdinta apie 400 vad. kontrafakcinių leidinių, kuriuose pažymėta ankstesnė 1863 ar 64 metų data, vysk. Valančiaus tada duota aprobata ir daugiausia Zavadzkio spaustuvė Vilniuje. Tie visi leidiniai kruopščiai iššifruoti ir suregistruoti V. Biržiškos "Lietuvių bibliografijoj".

Jeigu ir pavyko kokį akademinį ar šiaip nekalto pobūdžio leidinį išspausdinti gavus leidimą (Donelaičio "Metai", Juškos dainos, P. Vileišio brošiūros), tai buvo tik, vaizdingai kalbant, lašas vyno kibire vandens. Ir platinti leisdavo ne lietuvių tarpe! Įtikinėjant rusų valdžią, kad rusiški rašmens netinka lietuvių kalbai žymėti, būdavo kartais griebiamasi ir savotiškų fiktyvių priemonių. Antai kalbininkas Jonas Jablonskis, kaip pasakoja Vacl. Biržiška, viename laikraštyje buvo paskelbęs didelį sąrašą tariamai iš rusų į lietuvių kalbą išverstų literatūros ir mokslo veikalų, kurių dėl lietuvių spaudos uždraudimo nebuvę galima išspausdinti, nors iš tikrųjų nė vienas iš tų veikalų nebuvo išverstas (V. Biržiška, "50 metų spaudos laimėjimo sukaktį minint", Aidai, 1954, nr. 6, p. 259).

Kai kas tik šiandien pradeda aiškėti, kokių "gudrybių" griebtasi rusams "apstatyti". Tarp kitko žinomas J. Tumo "išsišokimas" "Tėvynės sarge" (1900, nr. 12), kur buvo pasakyta, kad politinės Lietuvos nepriklausomybės siekimas tėra tuščia svajonė, žadamas lojalumas carui ir tik reikalaujama "godoti tautystę ir katalikystę". Toks "lojalumas", kad ir kaip kontroversinis, kaip paaiškėjo vėliau, prisidėjęs prie greitesnio spaudos grąžinimo (t. p., p. 261).

Bene dar "kontroversiškesnis" vysk. A. Baranausko apšaukimas "lenkomanu" spaudos gadynės draudimo pabaigoj. Per klaidą jam buvo skirti vieno Prūsuose išspausdinto pamokslo žodžiai, kur pasakyta, kad Dievas Lietuvą išgelbėjo nuo pražūties ir "gausiomis dovanomis bei lockomis apipylė per lenkus". Dabar išaiškinta, kad tai ne Baranausko žodžiai (žr. A. Baranausko Raštai, Vilnius, 1970.I, p. 25). Baranausko atsijimas nuo "Aušros" sutapo su jo eilėraščio suklastojimu, religinius posmus išbraukiant. Tuo būdu vysk. Baranauskas,

kaip ir vysk. Valančius, savo nusistatymą pirmiausia gynė iš religinių pozicijų. Kai kurių mūsų tautos žymiųjų žmonių religinis indiferentizmas ar ateizmas Baranausko negalėjo būti toleruojamas, bet iš to nedarytina išvada, kad jis buvo iš viso priešiškas tautiniam reikalui. (Plg. St. Yla, "Vardai ir veidai", 1973, p. 158 ir tol.

Spaudos draudimo gadynei einant į pabaigą, jau ir patys rusai suprato, kad lietuvių pasipriešinimo nepalauš. Kadangi nebuvo draudimo įstatymo, lengviau buvo atšaukti ir įsakymus. Kai kurių lietuvių bylos spaudos draudimo reikalais pasiekė aukščiausią teismą ir senatą, kurie turėjo pripažinti lietuvių taisybę. Bene labiausiai mus domina Povilo Višinskio byla dėl spektaklio afišos Jonišky 1900 m. Savo sumanumu Višinskis tą bylą sugebėjo vilkinti kone trejetą metų, kol ji pagaliau atsidūrė senate, kuris Višinskį išteisino remdamasis tuo, kad negalima bausti įstatymu, kurio nėra.

Tai tik vienas, kad ir mažas, bet reikšmingas epizodas iš lietuvių kovos su spaudos draudimu.

3

Būtų klaidinga manyti, kad rusai lietuviams spaudą būtų kada nors grąžinę iš savo malonės. Ji buvo iškovota savo pačių kietom ir ryžtingom pastangom, kurias tik parėmė ano meto politinė padėtis. Rusų - japonų karo pralaimėjimas, revoliucinės apraiškos Lietuvoj greičiau padėjo užbaigti tą negarbingą draudimą.

Žvelgdami į to draudimo padarinius, matom, kad jų būta didžiai žalingų. Daug kūrybinių jėgų išeikvota kovingumo motyvams kelti. Po 1890 m. padidėjęs spaudos persekiojimas dar labiau nustatė lietuvius prieš rusus, o kitus vėl metė į lenkų glėbį. Prie to antagonizmo dar prisidėjo 1893 m. rusų surengtos Kražių skerdynės. Tada religinio persekiojimo gandas nuaidėjo per visą Europą. Priešiškumas liko net ir tolimesnei ateičiai, jau ir nepriklausomybę atgavus. Štai dėl ko nieko nebenorėta žinoti apie rusų kalbos reikalingumą mokyklose, ir spontaniškai nusigręžta į Vakarus. Atrodė, kad tautos vystymasis buvo sutrukdytas ištisam šimtmečiui. Štai dėl ko pasigirdo net šūkis pasukti laikrodį šimtmečiu pirmyn (prof. K. Pakštas), kad kaip nors būtų galima pasivyti prarastą kultūrinį pakilimą.

Bet, iš kitos pusės, reakcija spaudos draudimui turėjo

ir teigiamų išdavų: tautą užgrūdino kovoj už savo tautines vertybes, kėlė tautinį sąmonėjimą. Iš pat pradžios užsiangažavusi liaudis kovos iniciatyvą perleido inteligentijai, kuri rūpinosi spaudos ir literatūros kūrimu, rašybos ir kalbos apvalymu nuo įvairių svetimybių, standartinės rašomosios kalbos sudarymu.

Antrasis spaudos draudimo dvidešimtmetis pilnas vienas po kito kylančių periodinių leidinių ir užsienyje spausdintų knygų. Pagal J. Angrabaičio statistinius duomenis, 1864-96 m. laikotarpy buvo slaptai atspausdinta Rytprūsiuose bene 4 milijonai knygų, kurių dauguma religinio turinio (per 70%). Nors laikraščiams teko tik 2%, bet ir jie išvarė gilią vagą. Dr. J. Basanavičiaus įsteigtoji "Aušra" (1883-1886) tapo naujo atgimimo simboliu. Ji kreipėsi į skaitytojų protą (tyrinėjant Lietuvos praeitį) ir į jų jausmus (tą praeitį apdainuojant). Todėl nenuostabu, kad "Aušra" subūrė tokį gražų poetų būrį. Jų tarpe randame jau ir Maironį (tada dar Zvalionį), kurio eilėraštis "Lietuvos vargas" (vėliau "Miškas ūžia") nusakė tuometinę Lietuvos padėtį:

Miškas verkia didžiagirių,
Baisūs kirviai jas išskynė.
Verkia Lietuva didvyrių:
Jų neprikelia tėvynė.

Nors šiaipjau kita "Aušros" poezija nebuvo aukšto lygio, bet pasižymėjo savo nuoširdumu, patriotiškumu. Apie kokius asmeniškus išgyvenimus dar negalėjo būti kalbos, nes daugiausia rūpėjo žadinti, kelti, patarti, didaktika verstis. Bet ir tarp tokios poezijos pasigirsta koks sodresnis patriotinis balsas, kurio turėtų paklausyti ne vienas ir šios dienos lietuvis. Sakysim, kad ir šitokių aušrininko Silvestro Gimžausko žodžių:

Kad aukso man kalnus kas nors davinėtų,
Ir už tai tik kalbą atiduot reikėtų:
Spiaučiau ant to aukso, prasmeg jisai suvis,
Man už jį brangesnis prigimtas liežuvis.

Niekad neturėsim pamiršti, kad tik aušrininkai davė mums tokį himną kaip "Lietuviais esame mes gimę", kurį parašė dargi nelietuvis Sauerveinas, tik Lietuvą ir lietuvius didžiai pamilęs ir pasivadinęs Girėnu. O ant tos ribos, pro kurią slaptai buvo gabenamos lietuviškos knygos į Lietuvą. Vydū-

nas kūrė tokius patriotinius veikalus, kaip "Prabočių šešėliai" ar "Amžina ugnis".

Jei "Aušra" buvo kukli ano meto rusų atžvilgiu, tai dr. V. Kudirkos įsteigtas "Varpas" (1889 — 1905) stojo prieš jų neteisybes. Jei "Aušra" dar buvo romantizuojanti, tai "Varpas" jau žvilgsnį kreipė į dabartį ir tikrovę — į ūkinio gyvenimo pusę: ne tik idėjiškai nusiteikti, bet ir realiai nusistatyti rusų atžvilgiu. Nepakeliui buvo "Varpui" ir su lenkais, kurie siekė tik "unijos" ir lietuvius patriotus vadino "litvomanais". Pasipriešinimą rusams ir lenkams kėlė ir katalikiškoji "Žemaičių ir Lietuvos apžvalga" (1887-1896). J. Tumo-Vaižganto sumanytas "Tėvynės sargas" (1896-1904) gvildeno tuos pačius reikalus, tik kiek tobulesniu stilium. Šiuose ir kituose periodiniuose spaudos draudimo leidiniuose nemaža rašytojų skelbė savo kūrinius, ir taip žymiai buvo prisidėta prie vis spartesnio lietuvių literatūros pasireiškimo anuo tamsiuoju tautai metu. Prie to dar prisidėjo jau nuo 1879 m. atsiradusi Amerikos lietuvių periodinė spauda — "Gazieta lietuviška", "Lietuviškasis balsas", "Vienybė lietuvnikų".

Šiandien su nuostaba žiūrime į tai, kaip spaudos draudimas ne tik nepalaužė lietuvių literatūros, bet jai lyg duote davė progos, ypač į draudimo pabaigą, sparčiai suklestėti. Maironis pragydo "Pavasario balsais" (1895) lig tol negirdėtais, tautą žadinančiais ir uždegančiais tonais. Poemoj "Tarp skausmų į garbę" jis giedojo:

O vienok Lietuva
Juk atbus gi kada,
Neveltui ji tiek iškentėjo.
Kanklių balsą išgirs,
Miegąs kraujas užvirs,
Nes kryžius gyvatą žadėjo.

Vincas Kudirka kūrė klasiškas, taikliai rusus šaržuojančias satyras ("Lietuvos tilto atsiminimai"), Vincas Pietaris savo "Algimanto" romane, kad ir prisidengdamas, rodė rusų Lietuvai daromą žalą.

O po to keturios moterys — Žemaitė, Bitė, Lazdynų Pelėda, Šatrijos Ragana — nešė literatūros meno žibintą dar priespaudos tebevarginamiems broliams lietuviams. Ir nors, kaip sakoma, prieš aušrą tamsiausia, bet toj tamsoj bent mūsų žodžio kūrėjai sugebėjo pašviesti. Ne vienas iš jų jau po spaudos atgavimo išsitiesė visu ūgiu.

MARKSIZMAS IR MORALĖ

VLADAS JUODEIKA

Visas pasaulis remiasi moraliniu pamatu. Visų tautų istorija, nežiūrint didelių ir audringų svyravimų, rodo moralinio kriterijaus buvimą. Jei jokio moralinio kriterijaus nebūtų buvę, žmonės būtų seniai susinaikinę. Tas moralinis kriterijus yra mumyse, mūsų viduje. Sąžinės balsas visą laiką diktuoja mums ką daryti ir ko nedaryti. Iš kur tas moralinis kriterijus ateina? Jei žmogus negali jo sauvališkai atmesti, reiškia, kad jis ateina iš kitur, iš žmogaus Sutvėrėjo. Tad jei mes paneigiam Dievą, logiškai turime paneigti ir betkokį pradą; tuomet jau mūsų norai ir mūsų valia bus galutiniu visko kriterijum. "Jei nėra Dievo, — rašė Dostojevskis, — tuomet viskas leista". Šv. Tomas Akvinietis moko, kad mūsų proto šviesa, nurodanti, kas gera ir kas bloga, yra dieviškos šviesos atspindis, gi pajutimas pareigos daryti gera ir vengti blogio yra dieviškos valios pareiškimas.

Nors marksizmas atstovauja ateistinį ir materialistinį požiūrį, jis turi savo ne tik religijos, bet ir moralės filosofiją. Kitaip ir negali būti, nes marksizmas yra ne tik kruopšti visuomenės analizė, bet ir pilnutinė pasaulėžiūra.

Kaip religija, anot marksizmo, yra pilna prietarų ir savaime išnyks komunizmui atėjus,, taip ir moralė yra kapitalistinės sistemos padaras. Ir ji bus pakeista nauja proletarine morale. Reiškia, marksistų manymu, yra dvi moralės: buržuazinė ir proletarinė. Koks yra tarp jų skirtumas? Daugelis mano, kad marksistai, būdami ateistais, neturi jokio moralinio kodekso. Leninas piktai atsikerta, kad tai melas: "Ar yra toks dalykas kaip komunistinė etika? Ar yra toks dalykas kaip komunistinė moralė? Be abejonės, yra. Dažnai tvirtinama, kad mes neturime jokios etikos, ir buržuazija labai dažnai mus kaltina, kad mes komunistai paneigiame bet kokią moralę. Tai vienas iš buržuazijos metodų sukomplikuoti dalyką, pučiant dūmus į darbininkų ir ūkininkų akis".[1]

Jei marksistai taip kategoriškai tvirtina turį moralę, tai kokia ji yra? Atsakymo reikia ieškoti jų sąvokoj apie buržuazinę ir proletarinę moralę. Jie bando išaiškinti buržuazinės

moralės atsiradimą, koks yra jos pobūdis ir tikslas.

Būdami nuoseklūs materialistai, marksistai teigia, kad moralė, kaip ir visos kitos kultūrinės bei ideologinės sritys kilo iš ekonomikos. Jie sako, kad kiekvienas ekonominės gamybos būdas su iš jo plaukiančiais klasių santykiais neišvengiamai sukuria idėjas apie tai, kurie žmonių veiksmai yra geri ir kurie blogi; jie mano, kad žmonės patys faktiškai susikurią gerumo ir blogumo sąvokas — ne pagal kažkokius amžinus teisingumo ir meilės kriterijus, bet pagal tos visuomenės priimtas ir praktikuojamas dorovės normas. Žmonės gimsta visuomenėje, kurioje materialinių reikmenų gamyba saisto jų gyvenimą ir suliedina juos į tam tikrą socialinį organizmą. Taigi visuomenė, kuri remiasi privatine nuosavybe ir iš to išplaukiančiu klasiniu išnaudojimu, neišvengiamai yra verčiama sukurti ant šios ekonominės bazės didžiulį ideologinį antstatą tam, kad pateisintų ekonominį išnaudojimą. Šio antstato svarbiąją dalį sudaro ir moralės kodeksas, kuris, suprantama, remiasi egzistuojančia ekonomine sistema ir yra šios pastarosios tiesioginis produktas. Moralės normos tarnauja ekonominei sistemai pateisinti, ją apsaugoti ir išlaikyti. Be jų ekonominė sistema ilgainiui sužlugtų.

Nežiūrint pavienių individų pažiūros moralės klausimais, jie yra gimę toje visuomenėje, kuri nustato moralės normas. Jie negali išsinerti iš tos aplinkos, kurioje jie yra užaugę ir kuri juos apsprendžia. Jie turi priimti egzistuojančias moralės normas, kurias sukūrė visuomenės ekonominiai reikalai. Reiškia, moralės normos yra jiems dabartinės ekonominės sistemos užmestos. Iš tikrųjų, šios normos neturi jokio kito tikslo, o tik išsaugoti esamą ekonominį gamybos būdą ir valdančios klasės padėtį. Visa tai, kas kenkia ekonominei sistemai arba valdančios klasės interesams, bus laikoma moraliai bloga, kas stiprina ekonominę sistemą ir valdančios klasės išnaudojimą, bus laikoma moraliai gera.

Štai ką sako Engelsas: "Mes tvirtiname, kad visos buvusios moralės teorijos yra, galutinėj analizėj, produktas ekonominio tarpsnio, kurį visuomenė pasiekė tam tikros epochos metu. Kadangi visuomenę dominavo klasių antagonizmas, moralė visad buvo klasės moralė; arba ji pateisino valdančios klasės valdymą ir interesus, arba kai tik engiamoji klasė tapdavo pakankamai galinga, ji sukildavo prieš tą dominavimą ir gynė savo interesus. Kad šiame procese ir moralėje ir kitose žmogaus žinojimo šakose padaryta didelė pažanga, negalima

abejoti. Bet visgi mes dar neišėjom iš klasinės moralės. Žmogiškoji moralė, kuri eitų toliau už klasių antagonizmą ir jų paveldėtą mintijimo būdą, tegalima tiktai tame visuomenės tarpsnyje, kuris ne tik bus nugalėjęs klasinius prieštaravimus, bet ir juos pamiršęs praktiškame gyvenime".[2]

Trumpai, marksistų išvada apie dabartinę moralę yra labai paprasta: visa tai, kas derinasi su dabartine ekonomine sistema, yra moraliai gera, ir kas nesiderina, moraliai bloga. Jei dabar mes piktinamės buvusiąja vergija ir ją smerkiame, tai tik todėl, kad vergija dabar yra ūkiniai nenaudinga ir atgyveno savo amžių. Gi viduramžiais ir giliai religingi žmonės, net šventieji, nerado nieko blogo vergijoj ir ją laikė normalia ekonomine institucija. Vergijos pobūdis nėra pasikeitęs. Kodėl gi žmonių pažiūros apie jos moralumą pasikeitė? Marksistai duoda tą patį trafaretinį atsakymą, kad moralės normos priklauso nuo laikotarpio ekonominės bazės. Savo laiku vergija buvo integralinė ūkinės sistemos dalis, todėl ji buvo ir moraliai ir ūkiniai pateisinama. Šiandien vergija nereikalinga krašto ūkiui, todėl ji dabar laikoma nemorali.

Engelsas sako: "Jei moralinė masių sąmonė laiko kokį ekonominį faktą neteisingu, kaip tai įvyko su vergija ir baudžiava, tai yra įrodymas, kad jos atgyveno savo amžių ir kad kiti ekonominiai faktai padarė jas nepakenčiamomis ir nepateisinamomis".[3]

Kas čia pasakyta apie vergiją, yra teisinga ir apie kitas ūkines sistemas. Pvz. kodėl šiandien vogimas yra moraliai smerkiamas. Marksistai duoda labai paprastą marksistinį atsakymą: dėl to, kad jūs turite privatinės nuosavybės instituciją, kuri sudaro dabartinės ekonominės sistemos esmę. Dėl to ir jūsų moralinis įsakymas sako: Nevok, negeisk svetimo turto. Suprantama, marksizmas atmeta šias ir panašias moralines normas, nes jos remiasi privatine nuosavybe ir išnaudotojų klasei priemone tęsti išnaudojimą ir priespaudą.

Žinomas faktas, kai visi moralės dėsniai remiasi tam tikrais religiniais įsitikinimais, kad moralės dėsniai kyla iš tam tikrų religinių tiesų, kad pav. Dievo buvimo, pomirtinio gyvenimo ir būsimojo atlyginimo arba nubaudimo. Bet marksistai kildina religinę ir moralinę ideologiją iš ekonominės sistemos. Kadangi jie siekia sugriauti kapitalistinę sistemą, nuosekliai jie siekia sugriauti ir moralę, nes pastaroji, jų įsitikinimu, remiasi kapitalistine sistema. Bet jie toli gražu neatmeta moralės kaip tokios.

Štai ką sako Leninas: "Kuria prasme mes atmetame etiką, moralę? Tiktai ta prasme, kaip ją skelbia buržuazija. Be abejo, mes sakome, kad mes netikime Dievą. Mes gerai žinome, kad visi — dvasiškija, žemvaldžiai ir buržuazija — reiškia pretenzijų kalbėti Dievo vardu tuo tikslu, kad apsaugotų savo pačių kaip išnaudotojų interesus. Mes neigiame visokią moralę, išvedamą iš antgamtinių ir neklasinių sąvokų. Mes sakome, kad tai apgavystė, suktybė, darbininkų ir ūkininkų protų mulkinimas žemvaldžių ir kapitalistų naudai".[4]

Jei marksistai atmeta jų vadinamą buržuazinę moralę, tai kokia gi yra jų pačių moralė? Kokią moralės sistemą jie pripažįsta?

Pirmiausia tenka pasakyti, kad ne visus dabar veikiančius moralės dėsnius marksistai laiko prietarais ir ne visus atmeta. Marksistai pripažįsta, kad yra etikos mokslas, kuris skelbia daugelį moralės dėsnių objektyviai, galiojančius visą laiką, nežiūrint ekonominės sistemos pobūdžio. Bet iš kitos pusės jie sako, kad šiandien yra beveik neįmanoma išskirti tuos moralės dėsnius, kurie turi universalinę galią, nes jie visi yra sumaišyti daugybėje kitų moralinių dėsnių, kuriuos mes dabar pripažįstame. Keblumą surasti moralinę tiesą sudaro ir toji aplinkybė, kad marksizmas iš viso skelbia tiesos reliatyvumą ir nepripažįsta jokių "amžinų tiesų", kurios turėtų absoliutų galiojimą.

Štai kaip tuo reikalu išsisukinėja Engelsas: "dėlto mes atmetame bandymą užmesti mums bile kokią moralinę dogmą kaip amžiną, galutinį ir nesikeičiantį moralės dėsnį, kad esama įsitikinimo, kad moralinis pasaulis taip pat turi savo pastovius principus, kurie eina toliau negu istorija ir skirtumai tarp tautų. Jei mes nepadarėm pažangos suvokti kas yra tiesa ir kas klaida, mes dar mažiau galime pasiekti norėdami suvokti kas gera ir kas bloga. Ši antitezė priklauso moralės sričiai, tai yra sričiai, kylančiai iš žmonijos istorijos, ir čia kaip tik ir yra sritis, kurioje galutinės tiesos yra rečiausiai pasiekiamos. Gėrio ir blogio sąvokos taip įvairavo skirtingose tautose ir skirtingais amžiais, kad jos dažnai net viena kitai prieštaravo. Bet visvien kas nors gali prikišti ir tokiam teigimui, kad gėris nėra blogis ir blogis nėra gėris; jei blogis sumaišomas su gėriu, tuomet ateina galas bet kokiai moralei, ir kiekvienas gali daryti ar nedaryti kaip jam patinka.

Bet šis klausimas nesiduoda lengvai sutvarkomas. Jei reikalas būtų toks paprastas, tai visai nekiltų ginčo kas yra

bloga ir kas gera; tuomet kiekvienas žinotų kas yra bloga ir kas gera. Bet kaip yra reikalas šiandien? Pirmiausiai yra krikščionių feodalinė moralė, paveldėta iš pereitų tikėjimo šimtmečių . . . Greta jos mes turime moderniška buržuazinę moralę, ir greta jos taip pat proletarinę moralę. Kuri tuomet yra teisinga? Nė viena iš jų neturi absoliutaus teisingumo. Bet, be abejo, moralė, kuri turi daugiausiai pastovių elementų, yra toji, kuri šiuo metu atstovauja dabarties panaikinimą ir kuri atstovauja ateitį: tai proletarinė moralė.[5]

Kitaip sakant, pagal Engelsą proletarinė moralė turi ateitį, nes proletariatas sugriaus dabartinę buržuazinę santvarką ir uždės savo moralės antspaudą visiems būsimiems laikams. Išeina, kad proletariato moralė esanti aukščiausia tik dėl to, kad ji sugriaus dabartinę santvarką ir įsteigs naująją. Jeigu, pavyzdžiui, atsitiktų, kad kapitalizmas sugriautų socialistinę santvarką, tai reikštų, kad kapitalizmo moralė yra aukštesnė negu socializmo. Taigi, jėga apsprendžia moralę, nes jėga yra moralė.

Istorijos eigoje egzistavo vergijos laikotarpis, feodalizmo laikotarpis ir dabar egzistuoja kapitalistinis laikotarpis. Pagal marksizmą išeitų, kad kiekvienas istorinis laikotarpis turėjo sukurti ir išvystyti tam laikotarpiui tinkamą moralę. O vienok taip nebuvo. Įvairūs ekonominiai laikotarpiai keitėsi vienas paskui kitą, gi moralės dėsniai pasiliko tie patys. Ar tai nereiškia marksistinės teorijos klaidingumą? — Anaiptol, atsako marksistai. Jei šios įvairios ekonominės sistemos turėjo tą patį moralės kodeksą, tai įvyko tik dėl to, kad jos visos rėmėsi ta pačia privatine nuosavybe. Šis ekonominis faktorius ir sudarė tą aplinkybę, kad moralės normos pasiliko tos pačios, nežiūrint ekonominės gamybos būdo skirtingumo.

Engelsas sako: "Panašiais arba bemaž panašiais ekonominio vystymosi laikotarpiais moralės teorijos ir nenorom buvo maždaug tos pačios. Nuo to momento, kai privatinė judamųjų dalykų nuosavybė išsivystė visose tose visuomenėse, kuriose ši privatinė nuosavybė egzistavo, turėjo būti įvestas šis bendras moralės dėsnis: Nevok. Ar šis įstatymas tuo pačiu tampa amžinu moraliniu įstatymu? Jokiu būdu ne. Visuomenė, kurioje vogimo motyvas pašalintas, kurioj, blogiausiu atveju, tik kokie lunatikai norėtų vogti, tas moralės mokytojas, kuris iškilmingai bandytų skelbti amžiną tiesą "Nevok", būtų išjuoktas".[6]

Matome, su kokia ironija Engelsas pašiepia krikščionių moralės dėsnius. Iš antros pusės ir marksizmas pripažįsta

"amžinai galiojančias moralės tiesas". Bet kokios jos yra ir kas sudaro jų esmę, marksistai nežino. Jie tik sako, kad šiuo metu negalima nurodyti, kuris moralės dėsnis turės galią ateity ir kuris ne.

Marksistai, tarsi chameleonai, keičia savo tezes pagal reikalą. Vienu atveju jie dalina visą žmonijos istoriją pagal gamybos būdą — vergija, feodalizmas, kapitalizmas — teigdami, kad kiekvienas gamybos būdas apsprendžia ideologinį antstatą, į kurį įeina ir moralė. Kitu atveju, kai ši tezė sugriaunama, jie griebiasi nuosavybės kriterijaus, kaip moralę apsprendžiančio veiksnio, kuris irgi nieko nevertas, nes privatinė nuosavybė egzistavo visais laikais ir visose civilizacijose.

Marksistai tepripažįsta tik dvi morales: buržuazinę ir proletarinę. Kadangi jie smerkia ir atmeta buržuazinę ir krikščionių moralę, nuosekliai prašosi išvada, kad proletarinė moralė bus vienintelė, kurią jie pripažįsta, kuri turės dominuojantį vaidmenį pereinamajame proletarinės diktatūros laikotarpyje ir kuri turės apspręsti, bent kurį laiką, ir pilnutinį komunizmą, kol pastarasis išvystys savąją moralę. Todėl, jei ir esama kokių amžinų ir nesikeičiančių moralės tiesų, jos tegali egzistuoti tik proletarinės moralės kodekse.

Pagaliau, kokia gi bus proletarinė moralė? Koks yra jų tiesos kriterijus, kuriuo bus seikėjamas žmogiškų veiksmų moralinis gerumas ar blogumas? Į šį klausimą Leninas kategoriškai atsako: Klasinės kovos interesai yra moralės norma. Visa, kas padeda proletariatui jo revoliucinėj kovoj už išsilaisvinimą, visa, kas gelbsti jo kovoje už dabartinės santvarkos sugriovimą, yra moraliai gera. Ir priešingai, visa kas kliudo proletariatui jo revoliucinėj kovoj, moraliai yra blogas veiksmas. Taigi, moralė yra pilnai subordinuota klasinės kovos interesams. Leninas skelbia be skrupulų: "Mes sakome, kad mūsų moralė yra visiškai subordinuota proletariato klasinės kovos interesams. Mes kildiname mūsų moralę iš proletariato klasinės kovos faktų ir reikalų . . . Štai kodėl mes sakome, kad moralė, kilusi už žmonių visuomenės ribų, mums neegzistuoja; tokia moralė yra apgaulinga. Mums moralė yra subordinuota klasės kovos interesams.[7]

Jis kartu pasako ir žiaurią tiesą, kad jis pats netiki, jog bet koks veiksmas turi savyje būdingą moralę. Kitaip sakant, ne veiksmas kaip toks yra moralus ar nemoralus, bet tikslas, kuriam tas veiksmas tarnauja. Marksistų moralė yra utilitarinė. Melas, apgaulė, žmogžudystė, vogimas, šmeižtas gali būti geri

arba blogi pagal tai, kiek jie naudingi ar žalingi proletarinės klasės kovai. Visoks įsipareigojimas žodžiu ar raštu marksistui neegzistuoja. Jei jis vakar pasirašė sutartį, šiandien jis gali nuo jos atsimesti, jei tai naudinga proletariato klasinei kovai. Šis Stalino pareiškimas yra visiems gerai žinomas: "Žodžiai neturi jokio ryšio su veiksmais... Priešingu atveju kokia gi tai būtų diplomatija? Žodžiai yra vienas dalykas, veiksmai — vėl kas kitas. Geri žodžiai yra kaukė blogiems darbams paslėpti. Nuoširdi diplomatija tik tiek galima, kiek sausas vanduo arba medinė geležis".

Marksistiniai moralės principai turėtų atšaldyti nenugalimą vakariečių norą derėtis ir susitarti su rusų komisarais, kurie iš anksto įspėja pasaulį, kad jie nesilaikysią jokio su jais pasirašyto susitarimo. Faktai tai patvirtina: komunistinė Rusija sulaužė kelis šimtus tarptautinių sutarčių, išskyrus kelias, kurios tuo tarpu dar tebėra naudingos Sovietų Sąjungai.

Antra vertus, marksistai mano, kad proletariato kova negalės tęstis begaliniai ir kad ši kova vieną dieną vainikuosis proletariato laimėjimu. Koks moralės kriterijus pradės galioti po revoliucijos? Aišku, kad tas pats, kurį marksistai jau yra suformulavę: tik tas veiksmas bus moraliai geras, kuris tarnaus žmonijos materialinei gerovei, ekonominiam visuomenės vystymuisi ir bus naudingas būsimam pilnutiniam komunizmui. Kitaip sakant, proletarų klasinė kova bus moralės norma. Tiek pereinamajame proletarinės diktatūros laikotarpyje, tiek ir pilnutinio komunizmo epochoj moralės kriterijus visada pasiliks tas pats: kas tarnauja visuomenės materialinei gerovei ir ekonominei pažangai, yra moraliai gera, ir kas tam netarnauja — yra moraliai bloga.

Tačiau reikia manyti, kad dabartinis proletarinės moralės kriterijus turės žymiai pasikeisti arba visai netekti galios ateityje, nes ekonominėms sąlygoms iš esmės pasikeitus idealioje komunistinėje santvarkoje, proletariatas neteks savo vaidmens, gi visuomenei bus reikalingas naujas moralės kriterijus. Bet koks jis bus, joks marksistas nežino ir nenori žinoti. Viena tik aišku, kad marksistinė moralė neturi jokių transcendentinių elementų ir yra grynai žmogiškoji moralė, kurios tikslas tarnauti visuomenės materialinei gerovei. Bolševikai tvirtina buržuazinę moralę esant vergiškoj kapitalizmo tarnyboj. Bet jų pačių moralės tikslas nėra kitoks, kaip tik tarnauti materialinei komunizmo gerovei, būti komunistinės ekonominės santvarkos įrankiu, remti komunizmo ekonominius pagrindus.

Marksistai tiki, kad iš naujos idealios komunizmo sistemos gimsianti nauja, tikrai žmogiškoji moralė. Veltui būtų jų klausinėti, kokia toji komunistinė moralė bus, nes jie ir patys nežino, nes nežino koks tas komunizmas bus ir ar jis iš viso bus. Jie tik šventai tiki į tą laimingą komunistinį rojų, kurs sukurs naują, kilnią, aukštą moralę. Bet tai jau tyrinėjimo dalykas, o ne racionalaus moksliško tyrinėjimo išdava.

Paneigdami didžiojo meno bei grynojo mokslo vertę ir bet kokią intelektualinę bei estetinę kūrybą, marksistai logiškai eina prie kito, labai esminio paneigimo — bet kokių universalinių moralės kriterijų buvimo.

Marksistai mano, kad moralės priklausomybė nuo ekonominės sistemos yra aiški ir negali būti ginčijama. Kaip įrodymą jie ima dešimt Dievo Įsakymų, kuriuose jie randa privatinės nuosavybės gynimą. "Gerbk savo tėvą ir motiną" kyla iš krikščionių pažiūros, kad vaikas priklauso tėvams kaip jų privati nuosavybė; dėl to paties motyvo krikščionybė visada skelbė tėvų, bet ne valstybės teisę auklėti savo vaikus. "Neužmušk" aiškiai sako, kad gyvybė ir asmens neliečiamybė priklauso asmeniui pagal privatinės nuosavybės teisę. Nejaugi ir ši nuosavybės teisė į savo gyvybę neegzistuos komunistinėje santvarkoje?

"Nesvetimoteriauk" reiškia, kad žmona yra vyro privatinė nuosavybė ir turi besąlyginiai priklausyti tik savo vyrui, todėl joks kitas vyras neturi teisės kėsintis į svetimą nuosavybę. "Nevok" ir "negeisk svetimo turto" aiškiai gina privatinės nuosavybės teisę.

Šitoks marksistų galvojimo būdas yra savotiškas ir nuostabus, bet toli gražu neįtikinantis. Tai yra paviršutiniški ir tušti teiginiai, kurie nieko neįrodo. Marksistai turėtų jausti pareigą pateikti rimtesnių argumentų sugriauti Dekalogui, su kuriuo žmonija gyvena jau daug tūkstančių metų. Marksistų teigimas, kad krikščionybės moralės kodeksas pagrįstas tik privatine nuosavybe, įsakmiai rodo jų visišką tuo reikalu nenusimanymą. Jie turėtų žinoti, kad žmogus gali laimėti tą moralinį idealą tik dalinai ar visiškai privatinės nuosavybės atsisakydamas. Krikščionybės steigėjas sakė savo pasekėjams: "Lapės turi urvus ir dangaus paukščiai lizdus, o Žmogaus Sūnus neturi kur galvos priglausti". Jauno vyro paklaustas, ką jis turįs daryti dvasinei tobulybei pasiekti, Kristus atsakė: "Jei nori būti tobulas, eik, parduok ką turi, išdalink beturčiams, ir turėsi turtą danguje; paskui ateik ir sek mane".[8]

Siųsdamas apaštalus į pasaulį skelbti krikščionišką tiesą, Jėzus jiems įsakė "nieko neimti su savim į kelionę, tiktai lazdą, neimti nei delmono, nei duonos, nei pinigų juostoje, bet apsiauti kurpėmis ir nevilkėti dviem jupom".[9]

Per visus amžius Bažnyčia reikalavo iš religinių bendruomenių narių duoti neturto įžadus, kaip geriausią priemonę krikščionių moraliniam idealui pasiekti. Marksistai tuoj atšauna, kad vienuolynai turi daugiau turto, negu eiliniai žmonės. Jei taip ir atsitinka, tai tik parodo, kad tos religinės bendruomenės dar nepasiekė krikščionių moralinio idealo. Iš tikrųjų krikščionių moralinis idealas pasiekiamas tik proporcingai tam, kiek individas sugebėjo nugalėti savyje prisirišimą prie pasaulinių dalykų. Be to, krikščionių moralės mokslas reikalauja dalintis turimais turtais su neturtingaisiais. Ir paskutinę valandą, kai žmogui teks stoti prieš savo Teisėją, jo bus paklausta ne kiek jis pasiėmė, bet kiek atidavė.

Krikščionių moralės mokslas yra diametraliai priešingas tam, ką marksistai siūlo. Krikščionių moralė nesiremia ekonomika ir jokiu būdu negali būti iš pastarosios kildinama. Ji yra net priešinga kraštutiniam liberalizmui ir individualizmui, kurie nepripažįsta jokių varžymo normų prieš kapitalistinį išnaudojimą. Krikščionybė stovėjo ir tebestovi pirmoj fronto linijoj prieš neribotą ūkinę laisvę, prieš obalsį laissez-faire, laissez passer, le monde va de lui même. Užtenka tik paskaityti enciklikas Rerum Novarum ir Quadragesimo Anno, kad įsitikinus, jog krikščionybė yra oficialiai pasmerkusi kraštutinį liberalizmą ir individualizmą, visokį išnaudojimą ir visados yra gynusi socialinį nuosavybės pobūdį. Privatinė nuosavybė turi tarnauti bendrajai gerovei, o individas yra tik jos valdytojas — jis neturi teisės elgtis su nuosavybe kaip jam patinka. Kai privatinė nuosavybė tampa neteisingumo šaltiniu ir iškrypsta iš savo uždavinio tarnauti visų žmonių bendram labui, tuomet turi įsikišti viešasis autoritetas ir sugrąžinti privatinę nuosavybę į atitinkamas bendrojo gėrio vėžes.

Ryškus pavyzdys buvo radikali Lietuvos žemės reforma, kuri buvo pravesta krikščioniškojo nusistatymo žmonių kun. Mykolui Krupavičiui vadovaujant. Ši reforma buvo būtina ir neišvengiama, nes žemės valdymo santykiai Lietuvoje buvo iškrypę, nesiderino su socialinio teisingumo principais ir aiškiai kenkė bendrajam gėriui. Didesnė žemės dalis priklausė stambiem žemvaldžiams; jų ūkiai buvo dideli, praskolinti, nenašūs, žemės ūkio vedimas buvo nepelningas, paremtas daugiau-

siai grūdų kultūromis, kurioms ir žemės ir klimato sąlygos Lietuvoje nebuvo palankios. Tokia padėtis stabdė krašto ūkinę pažangą. Įvykdytoji žemės reforma pasiekė didelių laimėjimų ekonominiu, socialiniu ir politiniu atžvilgiais. Reformą sukūrė Lietuvos sąlygoms mūsų vidutinį žemės ūkį, kuris sudarė gyvulių ir pieno ūkio pagrindą, kuriuo rėmėsi Lietuvos žemės ūkio produktų eksportas. Duota žemės mažažemiams ir bežemiams, tuo būdu buvo padėti tvirti pagrindai vidinei socialinei taikai. Buvo atitaisyta praeities žemės valdymo neteisybė, kai žemės buvo atimtos iš ūkininkų ir prijungtos prie dvarų. Buvo sumažinta ekonominė galia žemvaldžių luomo, kuris buvo nelojalus nepriklausomos Lietuvos respublikai. Įtūžę dvarininkai skundė kun. Krupavičių popiežiui, apšaukdami jį bolševiku ir radikalu. Bet Roma palankiai ir pritariančiai žiūrėjo į jo vykdomą žemės reformą, o vėliau už nuopelnus paaukštino jį į prelato rangą.

Šis ryškus pavyzdys įrodo, kad krikščionių moralės negalime kildinti iš ekonominės sistemos, bet kaip tik atbulai — krikščionių moralės ir socialinio teisingumo principai saisto ir pačią ekonominę sistemą. Marksistų teigimas, kad moralės sistema yra specialiai sukurta kapitalizmo sistemai ir išnaudotojų klasei remti ir ginti, nėra įrodytas.

Tiesa, krikščionių moralė nėra priešinga privatinei nuosavybei, nes pastaroji yra būtina žmogaus asmenybės ugdymui. Tačiau niekas kitas, tik krikščionių Bažnyčios moralinė sistema skelbia socialinio teisingumo principą, reikalauja laikytis teisingo paskirstymo ir priešinasi nuosavybės savininkų piktnaudojimams.

Jei krikščionių moralė kiltų iš ekonomikos, nuosekliai turėtume padaryti išvadą, kad visi tie, kurie labiausiai praktikuoja tos moralės principus, turėtų būti didžiausi turtuoliai ir kapitalistai.

Visi tie, kurie be atvangos gina ekonominę sistemą, neturėtų ir savęs nuskriausti, bet ir patys pasinaudoti iš tos sistemos. Tačiau taip nėra. Faktas, kad tie, kurie praktikuoja intensyvų religinį bei moralinį gyvenimą, atsisako visokių turtų. Gi su turtuoliais ir kapitalistais, kurie yra susikrovę didesnį turtą, dažniausiai atsitinka taip, kad jie tą turtą paverčia savo nauju dievu, jį garbina ir praktiškame gyvenime nesilaiko jokių moralės dėsnių.

Kadangi, anot marksistų, kiekviena moralės sistema iš tuolaikinio ekonominės gamybos būdo, tai valdančioji klasė

daranti viską, kad gintų ir propaguotų moralinį kodeksą, nes norinti sustiprinti esamą ekonominę sistemą ir kapitalistų klasės išnaudojimą. Todėl valdančioji klasė mulkinanti mases, stengdamasi jas įtikinti, kad moralės dėsniai yra amžini ir dieviškos kilmės, kad tų dėsnių turi laikytis visi žmonės, jei nenori būti pasmerkti amžinoms pragaro kančioms, kad pats Dievas pavedęs valdančiai klasei valdyti žmones, kad pasipriešinti esamai valdžiai būtų mirtina nuodėmė ir kad pats Dievas yra taip sutvarkęs, jog kaikurios klasės turinčios už savo nuodėmęs kentėti ekonominius nepriteklius ir skurdą šioje ašarų pakalnėje.

Ši marksistinės moralės tezė yra pilna trūkumų. Bene svarbiausias bus tas, kad per visą žmonijos istoriją visuomenė buvusi sudaryta tik iš dviejų, griežtai skirtingų ir griežtai priešiškų socialinių klasių. Tačiau šis teigimas moksliškai nepagrįstas. Didelė žmonių dauguma nepriklauso jokiai klasei. Daugiausiai žmonių priklauso vadinamai vidurinei grupei. Šios grupės žmonės, nors ir neturi fabrikų bei kitų gamybos priemonių, visai nesijaučia esą išnaudojami. Jie gyvena normalų, patenkintą ir sveiką gyvenimą ir pragyvenimui užsidirba pakankamai. Kodėl ši didžiausioji žmonių grupė, nebūdama nė išnaudotojais, nė išnaudojamais, o vienok priima ir laikosi moralinės sistemos? Ši grupė nelaiko religijos ir moralės žmonių opiumu, bet nuoširdžiai tiki ir laikosi priimtų moralės dėsnių. Jie laikosi šių dėsnių, nes jų prigimtis, jų protas ir sąžinė taip liepia. Jie giliai įsitikinę, kad visuomenė turi laikytis tam tikrų moralės dėsnių, jei nenori pražūti. Be šių moralės dėsnių gyvenimas būtų neįmanomas, jis taptų pragaru žemėje.

Kad krikščioniškoji moralės sistema nėra klasės moralė, rodo ir faktas, jog krikščionybė stato individą ir jo dvasinę gerovę aukščiau, negu grupės gerovę. Kitaip tariant, kai individo dvasinė gerovė sueina į konfliktą su grupės materialine gerove, krikščionybė teikia pirmenybę dvasinei gerovei, o ne grupės materialinei gerovei. Krikščionybė stato individo dvasinį gėrį aukščiau už viską, nes individo siela turi begalinę nelygstamą vertę.

Marksistinė moralės teorija nepriima dėmesin to fakto, kad valdantieji sluoksniai dažnai buvo aršūs Bažnyčios ir jos dorovės mokslo priešai. Valdantieji sluogsniai kartais bandė visiškai užmušti žmonių tikėjimą į Dievą ir išrauti pačius moralės pagrindus. Šitokie ir panašūs faktai gausūs žmonijos istorijoje

ir jie prieštarauja marksizmo tezei, kad religija tarnauja valdančiajai klasei engiamoms klasėms pavergti. Krikščionybės Įsteigėjas gimė vargingo staliaus šeimoje, apaštalai buvo neturtingi žvejai proletarai. Valdančios klasės vartojo žiauriausias priemones vos užgimusiai krikščionybei sunaikinti, bet pastaroji laimėjo. Krikščionybė nebuvo Romos imperijos ekonominės sistemos padarinys ir netarnavo valdančiai klasei ideologiniu įrankiu.

Marksistų tezė, kad krikščioniškoji moralė tarnauja privatinei nuosavybei pateisimti ir apginti, yra perdėm klaidinga, nes visiškai nepažįsta krikščionybės skelbiamos nuosavybės sąvokos. Pagal krikščionišką doktriną, bendras nuosavybės naudojimas yra svarbesnis už privatinės nuosavybės teisę. Krikščionybė, prigimtoji teisė ir pagaliau sveikas žmogaus protas sako, kad privatinės nuosavybės teisė nėra absoliuti ir išimtina individo teisė. Individas teturi teisę naudotis nuosavybe su sąlyga, kad pastaroji tarnautų bendram visų gėriui; individas negali elgtis su nuosavybe kaip jam patinka, pav. jis neturi teisės jos sunaikinti. Bendras nuosavybės naudojimas statomas aukščiau už privatų asmenišką naudojimą. Dievas sutvėrė visas žemės gėrybes visiems žmonėms, kad jie jomis naudotųsi ir palaikytų savo gyvybę. Iš to seka, kad bendras gėrybių naudojimas turi pirmenybę prieš privatų naudojimą, kad bendroji visų žmonių teisė turi pirmenybę prieš privatinę individo teisę.

Labiausiai stebina faktas, kad Marksas ir jo pasekėjai niekad nesuprato ar nenorėjo suprasti krikščionybės ir jos moralės esmės. Krikščionybei ne tiek rūpi nuosavybės forma, dar mažiau jai rūpi privatinės nuosavybės gynimas, nes jos vyriausias ir vienintelis uždavinys, jos Įsteigėjo pavestas, yra galutinis žmogaus tikslas ir jojo amžinoji paskirtis.

Suprantama, marksizmo doktrina yra nuosekli ir pilnai derinasi su materialistine filosofija. Marksizmo moralė skelbia, kad visa tai, kas ugdo visuomenės materialinę gerovę, yra moraliai gera. Jei nėra jokio pomirtinio gyvenimo, jei viskas prasideda ir baigiasi šiame pasauly, tuomet viskas, kas skatina ir ugdo žmogaus materialinį gyvenimą, nežiūrint priemonių moralumo ar nemoralumo, yra gera ir moralu. Bet, jei mes tikime į amžiną žmogaus gyvenimą, tuomet žemiškas gyvenimas su visomis institucijomis, įskaitant ir nuosavybę, yra laikinis ir kaip toks subordinuojamas aukščiausiam tikslui, kuris yra žmogaus amžinasis likimas. Tokiu atveju viskas, kas priklauso

šiam laikiniam gyvenimui, įskaitant ir nuosavybę, bus subordinuota žmogaus amžinosios paskirties siekimui. Iš to savaime prašosi išvada, kad krikščioniškoji moralė nėra suformuota privatinei nuosavybei ginti; jos tikslas yra daug aukštesnis ir kilnesnis, kuriam visos žemiškos institucijos turi paklusti.

Todėl marksistų teigimas, kad krikščioniškoji moralė yra klasinė moralė, neturi jokio pagrindo. Jei kam ir tinka šis kaltinimas, kaip teisingai pastebi Chas. J. McFadden,[10] tai Rusijos komunistams, kurie sukūrė klasinės moralės pavyzdį. Faktas, kad labai nereikšmingas gyventojų nuošimtis priklauso komunistų partijai. Nemaža dalis priklauso partijai todėl, kad reikia priklausyti. Vienok partija, toji mažytė valdančioji klasė, be atodairos verčia visus gyventojus paklusti komunistų idealams. Visa tai, kas tarnauja komunistų partijos tikslams, laikoma moraliai gera ir visi gyventojai, baisių bausmių grasinami, turi pildyti viską, ką partija ir jos vadai liepia, nežiūrint gyventojų nenoro ar partijos priemonių nemoralumo. Maža komunistų klasė verčia milijonus nelaimingų gyventojų vykdyti marksistinę klasinę moralę ir valstybinės nuosavybės principus.

KĄ SAKO ANTROPOLOGIJA MORALĖS KILMĖS KLAUSIMU?

Marksistai yra linkę remtis 9-jo šimtmečio antropologija, kuri teigė, kad moralė ir religija kilo iš gaivalingų gamtos jėgų suasmeninimo. Bet ši senoji teorija yra visų antropologijos atstovų atmesta. Religijos evoliucijos teorija buvo padariusi didelės įtakos ir senajai antropologijai, kuri teigė, kad privatinė nuosavybė atsirado per ilgą evoliucijos procesą. Marksistai priėmė šią mintį, nes ji tiko jų dialektinio materializmo filosofijai. Primityvus komunizmas marksistams sudarė tezę, privatinė nuosatyvė — antitezę, gi būsimoji pilnutinio komunizmo epocha sudarys sintezę. Bet vadinamas primityvus komunizmas, kuris buvo taip mielas Engelso širdžiai, yra visiškai moderniosios antropologijos atmestas ir diskredituotas. Būtent, kad toks žmonijos tarpsnis niekad iš viso neegzistavo. Žymus amerikiečių antropologas Robert Lowie štai ką sako: Visi tie, kurie priima evoliucinę dogmą, kad kiekviena socialinė apraiška, randama dabartinėj civilizacijoj, turėjo išsivystyti iš tam tikros senovės apraiškos per visą eilę pereinamųjų tarpsnių, turės priimti hipotezę, kad ir nuosavybės pajautimas, kuris dabar yra mumyse taip aukštai

išvystytas, visiškai ar didžiumoj neegzistavo primityvioj visuomenėj ir kad jis turėjo išsivystyti iš jos tiesioginės priešybės — visų rūšių daiktų komunizmo. Ši prielaida yra aiškiausiai klaidinga".[11]

Kitaip sakant, antropologija teigia, kad ir primityvioj visuomenėj egzistavo stiprus privatinės nuosavybės pajautimas ir kad pastarasis nėra ilgo evoliucinio proceso rezultatas. Privatinė nuosavybė egzistavo visais laikais, nes tos nuosavybės pajautimas žmogui yra įgimtas.

Modernioji antropologija pateikia dar vieną argumentą, kuris sugriauna marksizmo moralės teoriją. Kaip žinome, marksistai teigia, kad bet kurios tautos moralės sistema išsivystė kaip tiesioginis ekonominio gamybos būdo rezultatas. Reiškia, jei pav. dvi tautos pripažįsta privatinės nuosavybės teisę, gyvena tame pačiame kultūriniame lygyje ir turi tą patį ekonominės gamybos būdą, — tai tos tautos turėtų turėti ir tą pačią moralės sistemą. Tai nuosekli išvada, kuri turėtų išplaukti iš marksistinės moralės teorijos. Jei moksliškai pavyktų įrodyti, kad dvi tautos, turinčios tą patį kultūrinį lygį, tą patį ekonominės gamybos būdą ir pripažįstančios nuosavybės teisę, vienok turi skirtingas moralines sistemas, tuomet marksistinė moralės teorija sugriūtų. Marksistų nelaimei, modernioji antropologija kaip tik taip tikrumoj ir nustatė, kad skirtingos moralės sąvokos egzistuoja tarp tų tautų.

Žymi Amerikos antropologė prof. Ruth Benedict, JAV antropologijos tėvo Franz Boas bendradarbė, išstudijavusi daugelio primityvių genčių gyvenimą, priėjo išvadą, kad, nežiūrint tų genčių vienodo arba labai panašaus ūkinio gyvenimo būdo ir vienodo jų kultūrinio lygio, jų moralės sąvokos yra labai skirtingos.

Kaip žinome, komunistų valdžia Rusijoje visiškai sugriovė privatinę nuosavybę. Rusijoj esąs įgyvendintas naujas visuomeninis, teisingas ir laisvas nuo išnaudojimo ekonominės gamybos būdas. Yra pagrindo laukti, kad dabar Rusijoj, pašalinus išnaudojimą, turėtų viešpatauti nauja daug kilnesnė ir daug aukštesnė moralės sistema, negu ji egzistavo kapitalistinio išnaudojimo ūkyje. Kokia gi iš tikrųjų yra nauja moralinė tikrovė Rusijoje? Koks yra naujas moralės kodeksas? Nors jau virš pusė šimtmečio praėjo nuo privatinės nuosavybės panaikinimo, vienok nauja aukštesnė moralės sistema dar neatsirado Rusijoje. Jos moralės kodeksas pasilieka toks pat, koks jis yra ir kapitalistiniuose kraštuose.

Tuojau po 1917 m. Spalio revoliucijos buvo daromas bandymas įvesti naują komunistinę moralės sistemą. Buvo paskelbta laisvoji meilė ir pilniausia skyrybų laisvė, kaip ją skelbė anarchistai Štirner ir Bakuninas. Santuoka galėjo būti išardyta vyro ar žmonos vienpusišku pareiškimu. Abortai nebuvo draudžiami. Ir kas atsitiko? Pirmaisiais porevoliuciniais metais būta daugiau skyrybų, negu vedybų. Atsirado didžiulės benamių vaikų, "bezprizorninkų", neturinčių tėvų gaujos. Tie vaikai gyveno kur pakliuvo: pašiūrėse, apleistuose namuose, po tiltais; vogė, plėšikavo, užpuldinėjo krautuves ir žmones. Atsirado rimta socialinė problema ir vyriausybė buvo bejėgė juos suvaldyti, nes tų benamių negąsdino nė areštai, nė sušaudymai. Vyriausybė atsidūrė padėty be išeities. Visi pamatė, kad laisva meilė, laisvi abortai, laisvos skyrybos ir moralinis palaidumas gresia visuomenės pagrindams ir socialinei taikai. Vyriausybei neliko nieko kito, kaip tik grįžti prie senos bufžuazinės moralės. 1947 m. valdžia paskelbė naujus griežtus santuokos įstatymus, kurie sustiprino šeimos ryšius ir labai suvaržė skyrybas bei abortus. Tėvai buvo verčiami išlaikyti savo nelegalius vaikus. Abortai buvo baudžiami lygiai, kaip ir kiti nusikaltimai. 1947 m. santuokos įstatymas bemaž prilygsta Katalikų Bažnyčios šeimos neišardomumo principams. Bet nereikia manyti, kad Rusija sugrįžo prie krikščionybės moralinių idealų. Anaiptol. Ji neturėjo kito pasirinkimo ir buvo priversta pripažinti pagrindinius prigimtosios teisės nuostatus.

Sovietų Sąjunga turi socialistinį ūkį, kuriame nuosavybė panaikinta, bet ikšiol nesimato jokių naujos aukštesnės moralės simptomų. Reiškia marksistinės tezės, kad moralė kyla iš ekonominės sistemos ir yra naudojama kaip vienas jos ideologinių ginklų, nepatvirtina jų pačių patirtis. Socialistinė nuosavybė Sovietų S-goje nesukūrė aukštesnės moralės, priešingai, ją ryškiai pažemino. Mat, moralė glūdi pačioj žmogaus prigimty, o ne ekonomikoj, kaip Marksas, Engelsas ir Leninas manė.

Aukštesnė komunizmo moralė Sovietų Sąjungoj neišplaukė iš naujos socialistinės ūkio bazės, kur pav. už valstybės nuosavybės vogimą (gi bemaž visa nuosavybė priklauso valstybei) visi, pradedant nuo 12 metų amžiaus vaikų, gali būti baudžiami mirties bausme. Marksistai nenori pripažinti, kad esama dviejų moralės rūšių. Moralė pirmiausiai reiškia tam tikrą etinių draudimų sistemą, kuri reguliuoja žmonių nuosavybės, asmeniškus ir kitus santykius tam, kad išsaugotų

visuomenės tvarką ir taiką. Šios rūšies moralė yra surašyta įstatymų formoje, yra ta pati, kurią žmonės normaliai priima kaip socialinių papročių normas savo tarpusavio santykiuose. Šios elgesio normos bei papročiai keičiasi, kai visuomenės santvarka ir jos pobūdis keičiasi. Šia prasme galima kalbėti apie feodalinę moralę, buržuazinę moralę, proletarinę moralę. Šia prasme galima sutikti su marksistais, kad šios rūšies moralė yra socialinės santvarkos produktas.

Tačiau esama dar ir kitos rūšies moralės, kuri yra amžina ir nesikeičianti ir kurios marksistai nesugeba suprasti. Tai aukštesnioji moralė, kuri tvarko ir tvardo žmogaus aistras tam, kad jis valdytų save ir pasiektų vidinę harmoniją, kad jis pripažintų kitų žmonių buvimą ir jų savarankiškas teises, kurios buvo ir yra pripažįstamos visais amžiais ir visur pasaulyje, ir jos yra gražiausias civilizacijos vaisius. Kai tik žmonės pasiekia šios moralės lygį, jie nužengia toliau už visuomenės įstatymų ir draudimų ribų, kad ir prisiimdami tuos įstatymus ir draudimus, jie sugeba spręsti jų vertę. Paklusnumas įstatymui, sako šv. Povilas, yra priklausomybė, bet nužengdami toliau už įstatymus, žmonės pasiekia aukštesnį moralinį savarankiškumą, jie tampa laisvi. Tokiu būdu laisvė tampa ne tik būtina moralės sąlyga, bet ir josios pasėka. Čia ir glūdi esminis politinės ir ekonominės santvarkos tikslas — sukurti tokias sąlygas, kuriose žmonės būtų laisvi ir atsakingi piliečiai.

Šios moralės pagrindas yra savęs pažinimas ir savitvarda, pripažinimas ir gerbimas kitų žmonių, kaip lygių sau, o ne jų naudojimas kaip priemonė savo tikslams. Ši moralė nėra socialiniai determinuota, bet yra teisinga ir galioja visai žmonijai ir visiems laikams, o praeities religinis ir filosofinis mintijimas turi nelygstamą ir amžiną vertę, nes tie moralės principai yra visų religijų ir filosofijų pripažįstami ir palaikomi. Šie yra vieninteliai kriterijai, pagal kuriuos galima vertinti skirtingas socialines sistemas, jas priimti ar atmesti.

Teorija, kad visos idėjos ir visos vertybės yra socialiniai determinuotos, yra pavojinga. Ji logiškai veda į individualinės laisvės panaikinimą, į kolektyvinės bendruomenės tironiją, kurią įkūnija diktatorius arba maža autokratų klika. Tik tikėjimas į objektyvias racionalias tiesas ir moralines vertybes gali apsaugoti laisvę. Tiktai objektyviais kriterijais pasiremdami žmonės gali vertinti savo valdžios darbus ir jiems pritarti arba ir pasipriešinti, kai jie yra įsitikinę, kad valdžia klysta

arba peržengė savo ribas. Galutinoj išvadoj laisvę gali apginti kiekvieno individo savarankiškumas, drąsa, budrumas ir sąžinės išprusinimas. Jei tiesos ir racionalumo kriterijai yra skirtingi įvairiose visuomenėse, kaip marksistai teigia, ir jei tie kriterijai tėra socialinės sistemos produktas, tuomet individas netenka teisės reikalauti jam daromos žalos atitaisymo; tuomet sąžinės laisvė atsiduria pavojuje ir žmogus gali būti verčiamas daryti viską, ką valstybė liepia. Tikėjimas į vertybių reliatyvumą turėjo baisiausias pasekmes Vokietijoje 1933 - 1945 m. ir Rusijoj nuo 1917 m. iki dabar: individas neteko laisvės, jis tapo visiškai subordinuotas kolektyvinei bendruomenei. Gera buvo visa tai, kas tarnavo arijų rasei, — o tai sprendė vienas Hitleris; gera buvo visa tai, kas tarnavo proletariato klasei, o tai sprendė vienas Stalinas, o dabar sprendžia jo įpėdiniai.

Moralinio reliatyvumo plėtimasis teorijoj ir praktikoj šiandien pasiekė aliarmuojančių dimensijų. Marksas ir Engelsas buvo pirmieji to reliatyvumo pranokėjai, o fašistinės ir komunistinės valstybės įgyvendino jį pačioj kraštutinėj formoj. Deja, moralinis reliatyvumas šiandien randa šalininkų sociologijoj, antropologijoj ir įvairiose filosofinėse kryptyse, kurios bendrai yra vadinamos pragmatizmu.

Visus sudėtingus socialinius reiškinius suvesdami į klasių kovą, marksistai nustato kiekvienam individui jo pareigas toj kovoj ir iškilmingai pareiškia, kad visos priemonės, nežiūrint jų baisumo, žiaurumo ir nemoralumo, yra pateisinamos tikslui pasiekti. O tas "istorijos paskirtas" tikslas yra proletariato diktatūros įkūrimas. Marksistai subordinuoja žmogų istorijos eigai, laimina tironiją, melą, žiaurumą ir masinį žudymą. Kai 1922 m. Lenino paklausė vienas italų žurnalistas, kodėl komunistai tokie žiaurūs, jis ciniškai atsakė: "Tai kas, jei mums tektų išnaikinti ir 90% žmonių, svarbu, kad 10% liktų geri komunistai". Kolektyvizme diktatūra yra neišvengiama, nes kolektyvinėj bendruomenėj yra būtina turėti vieną diktatorių arba grupę individų, kurie atstovaus ir vykdys kolektyvo valią. Todėl proletariato galios laimėjimas faktiškai tampa galia vieno arba kelių individų, kurie vykdo Markso paskirtą istorinę proletariato misiją, bet pakeliui jie sunaikina kiekvieno individo laisvę ir teisę kritikuoti arba su jais nesutikti.

"Rusų materialistai, pozityvistai ir ateistai . . . dar buvo padorūs žmonės, geri idealistai ir jų širdyse dar degė meilė žmonijai", kalbėjo Vladimiras Solovjevas, "nes jie skelbė, kad

žmogus kilęs iš beždžionės, todėl mylėkime žmogų". Jie nepastebėjo tame jokio prieštaravimo. Bet šioji meilė žmonijai pradėjo virsti neapykanta visiems gyviems žmonėms. Humanistas Bielinskis su pagarba ir simpatija giria prancūzų revoliucijos giljotiną, nes jo materialistinė ir ateistinė pasaulėžiūra jam to daryti nekliudo ir neuždeda jokių mistinių draudimų. Dostojevskio Didysis Inkvizitorius irgi kalbėjo apie meilę žmonėms, bet iš šios meilės išplaukė didingai suorganizuota inkvizicija ir panieka žmogaus asmenybei.

Marksas galutinai paniekino tą žmoniškumo ir meilės "frazeologiją". Norėdamas likti ištikimas savo materializmui ir ateizmui, jis sąmoningai nekalbėjo apie moralę ir teisingumą. Bet jis neišlaikė nuoseklumo ir "moralizavo". Smerkdamas savo priešus, užsiėmė intrigomis, melavo, šmeižė savo draugus ir taip demonstravo savo nemoralumą aukščiausiame laipsnyje.

Ir pats marksizmas yra savotiškas paradoksas: jis moralizuoja apie darbininko išnaudojimą, bet kartu yra nemoralus savo socialinėj ir politinėj praktikoj ir nepripažįsta jokių moralės varžtų. Visos priemonės leistinos, jei jos tarnauja komunizmo pergalei. Kitaip sakant, moralės vardu marksizmas pagrindžia ir pateisina savo neapykantą kapitalizmui, bet toji moralė bematant išgaruoja, kai marksizmui pačiam tenka veikti.

Marksas sąmoningai nesigilino, ar nenorėjo gilintis, pavyzdžiui, į išnaudojimo problemą, nes tai verstų jį pripažinti asmens nelygstamąją vertę. O asmens idėja esmėje yra krikščioniškos kilmės ir susieta su meilės etika. Visam tam Marksas jautė tik panieką. Jam buvo reikalinga tik neapykantos etika ir jos pateisinimą jis rado išnaudojime. Gi teigiamosios vertybės, kaip meilė, solidarumas, klasių bendradarbiavimas, teisė jį gąsdino, nes jos silpnino klasių neapykantą ir galėjo priversti Marksą joms nusilenkti. Jam reikalingos buvo neapykanta ir neigiamybė, ir jas atrado išnaudojime.

Marksas laikėsi savo materializmo ir ateizmo dar ir dėl to, kad ateistinis materializmas duoda pilną laisvę pasirinkti priemones, kada norima pagrobti valdžią, įsteigti diktatūrą, kuri yra reikalinga revoliuciniam "vadui". Gi jis tokiu tapti aistringai troško.

Išnašos

1. V. J. Lenin, **Religion**, International Publ., New York, 1934, 47 psl.
2. Friedrich Engels, **Anti-Düring**, Int. Publ. New York, 1934, 109 psl.

3. F. Engelso įžanga į Markso "**Poverty of Philosophy**", Int. Publ., New York, 1936, 11 psl.
4. V. J. Lenin, **Religion**, 47-48 psl.
5. Fr. Engels, **Anti-Düring**, 107 - 109 psl.
6. Ibid., 108 - 109 psl.
7. V. J. Lenin, **Religion**, 47 - 49 psl.
8. Matas, VIII, 20.
Morkus, XI, 8 - 9.
10. Charles J. McFadden, **The Philosophy of Communism**, Benzinger Bros., New York, 1963, 207 psl.

Kovodamas su lietuvių išeivių sumaterialėjimu, jis dažnai jiems prikaišiojo prabangos pamėgimą, neaukojimą Lietuvos laisvinimo ir lietuvybės išlaikymo reikalams, vengimą lietuviško prieauglio ir greitą prisitaikymą prie amerikietiško gyvenimo. Patogiame įsikūrime jis matė savo tėvynės atsisakymą. Jo supratimu, mes visur turime jaustis ne gerai įsikūrusiais įnamiais, o keleiviais, sustojusiais pasišerti į tėviškėlę. Jis nesižavėjo laikraščiuose aprašomais pavyzdžiais, besigėrinčiais tuo ar kitu lietuviu ateiviu, kuris gerai įsitaisė savo profesijoje, gaudamas kur gerai atlyginamą vietą, jei tas praturtėjimas nepadidino savo įnašo Lietuvos laisvinimui ir lietuvybės išlaikymui. Krupavičius matavo žmogaus vertingumą ne tuo, kiek jis gauna atlyginimo, bet pagal tai, kiek jis iš savo didelio uždarbio skiria lietuvybės reikalams. Taip pat jis nesidžiaugė laikraščių iškeliamais faktais, rodančiais, kaip lietuviai mokiniai labai greitai mokyklose išmoksta anglų kalbą. Dėl gero lietuviuko anglų kalbos mokėjimo jis statė klausimą: džiaugtis ar liūdėti. Jei tas geras anglų kalbos mokėjimas yra pasiektas, neskriaudžiant savo kalbos, tuo reikia džiaugtis. Bet, jei jie, gerai išmokdami valstybinę kalbą, pamiršta savo gimtąją kalbą, reikia nuliūsti ir rimtai susirūpinti jų ateitimi.

Iš P. Maldeikio knygos
"Mykolas Krupavičius"

GABRIEL MARCEL (1889-1973)

GRIGAS VALANČIUS

Prancūziškoji katalikybė turi labai didelę istoriją. Šakotą ir garbingą. Turi aukštumų, turi ir žemumų (Avignono popiežiai 14 šmtm. ir kt.). Prancūzija ilgai vadinta Kat. Bažnyčios vyresniaja dukterimi. Dažnai ji vaidino Vatikano protektoriaus vaidmenį. Gynė popiežių, kai jis buvo bažnytinės valstybės galva, gynė ir tada, kai jis pasiskelbė besąs tik kuklus "Vatikano kalinys". Prisibijant Prancūzijos, nepasisekė nė pereitojo šimtmečio pabaigos konspiracija (Bismarck, Cavour ir masonai) visiems laikams sutvarkyti "priešą Romoje". Didelį smūgį Prancūzijos katalikybei sudavė šio šimtmečio pradžioje laicistų koalicijos politinis laimėjimas (Emile Combes vyriausybė) ir jos radikališki atnireliginiai įstatymai. Politiškai ir dalinai kultūriškai Prancūzijos katalikai ilgai liko prispausti, tačiau religiškai ir krikščioniškojo mokslo — filosofijos srity jie visad išliko labai gyvi. Neperdėsime sakydami, kad visa šio šimtmečio prancūzų dvasinė kūryba (literatūra, romanas, lyrika, drama, kritika ir filosofija) yra stiprių katalikų dominuojama. Šį teigimą galima paremti ilga virtine šviesiai žėrinčių prancūziškų vardų. Štai kad ir šie: Blondel, Claudel, Maritain, Peguy, Baudrillart, Valery, Sertilanges, Mauriac, Marcel, Charles, Rousselot, Teilhard, Leroy, Danilou, Suhard, Bergson, Gilson, Dubarle, Laberthonniere, Lubac, Mounier, Salages, Saliege, Valensin, Villot ir t.t. Nėra didesnio reikalo ginčytis ir dėl to, kodėl į šį atsitiktinai sudarytą sąrašą pateko ir du patys didžiausi (Bergson, Valery) šio amžiaus prancūzai.

Iš šio ilgo sąrašo išskirkime tris didžiuosius "M" (Maritain, Mauriac ir Marcel) ir kiek ilgėliau sustokime prie pereitą rudenį mirusio filosofo, kritiko, dramaturgo Gabriel Marcel. Kaip Maritain kratosi neotomisto, taip Marcel krikščioniškojo egzistencialisto etiketės, nors vienam ir kitam jos teisingai prisegamos. Pirmasis prašosi vadinamas tomistu, gi antrasis mėgo fenomenalisto ir kratėsi egzistencialisto vardo. Kodėl jis taip darė, galima tik spėlioti. Manytina, kad jis nenorėjo priklausyti tam pačiam klubui, kuriam priklausė ir jo tautietis

Paul Sartre, katalikų intelektualų akyse sudergęs egzistencialistinės filosofijos reputaciją. Kokia čia filosofinė sistema, jei per ją su Kirkegard'u ir su pačiu Marcel'iu galima nueiti į krikščioniškąjį misticizmą, su Heidegger'iu ir Jaspers'u į agnosticizmą, gi su Sartre net į komunizmą. Su tokia kompanija Marcel'iui buvo nepakeliui, nors jie visi turėjo egzistencialistų klubo nario bilietus.

Daugeliui krikščioniškųjų filosofų, neišskiriant nė lietuviškojo Maceinos ar prancūziškojo Marcel'io, būdinga oroginalumo ambicija. Pastarasis kratosi ne tik Jaspers'o ar Husserl'io, nekalbant jau apie Sartre, bet ir bavariškai žydiško teologo Martyno Buber'io jam primetamos įtakos, kuriant jo pagrindinę Aš - Tu santykio koncepciją.

Prancūzai apskritai yra dideli peštukai — nesibaigią ginčai, amžinos kontraversijos. Prisiminkim čia vieną kitą tos rūšies prancūzišką audrą.

1908. M. Sorbonoje genialus jėzuitas Rousselot gina disertaciją apie šv. Tomo Akviniečio "intelektualumą", prikišdamas jam perdidelę pagonišką (!) Aristotelio įtaką. Labai daug dulkių pro ir contra.

Netrukus domininkonas Laberthonnière perša katalikams monarchizmą, puola ką tik gimusį Marc Sagnier krikščionių demokratų sąjūdį ir jo žurnalą "Le Sillon". Sukilo didžiulė ginčų audra. Roma apversta skundais. Rezultatas: kard. Merry del Val Pijaus X vardu ekskomunikuoja pirma skundžiamuosius, o vėliau — ir skundikus. Įvykių grandinės seka viena po kitos. Prasideda ikšiol nematyta katalikų modernistų ("Eretikų") medžioklė. Indeksan patenka keliolika žymių vardų, su pačiu Bergson'u priešaky. Dėl šio pastarojo kilo labai ilgai nusitęsęs susijaudinimas, vėliau gavęs Bergson'o kontroversijos vardą. Kryžkelėje atsidūrė gausybė kunigų, vienuolių ir pasauliečių, apšauktų bergsonistais. Į sunkumus pateko ir Bergson'u susižavėjęs žymusis teologas domininkonas Sertillanges, bandęs susipešusius taikinti ir pats aiškintis.

Trimis dešimtmečiais vėliau iškilo ne mažiau triukšminga Teilhard de Chardin "evoliucijos" kontraversija, persimetusi ir tebesmilkstanti ir už Prancūzijos ribų. Per A. Maceiną į ją įsimaišė ir lietuviai katalikai. Įdomu, kad patys didieji (3 "M" plus Gilsonas) tame ginče aktyviai nedalyvavo, nors Teilhardo ir negynė. Mauriac'as išlaikė neutralumą, kai Maritain'as vadino Teilhard'ą "grand imaginatif", gi Marcel'is viešame dispute bene 1940 m. puolė jo medžiagos sampra-

tą. Teilhardas jam atkirto: žmogiškosios būties medžiagiškumas esąs tiek pat sunkiai suprantamas krikščioniui, kaip krikščioniškosios meilės besąlyginis atlaidumas — nekrikščioniui. Marcel'is susimąstė ir daugiau niekad Teilhardo neužkabino.

Paskutinė prancūzų katalikų kontroversija atsirado ryšium su Ispanijos pilietiniu karu (1936-1939). Tada suskilo net paties Maritain'o vadovaujamas tomistų klubas — buvo balsų už Franco, bet buvo ir prieš jį, nors daug kam turėjo būti aišku, kad komunistai gali pasigrobti Ispaniją.

Išvada tokia: prancūzų katalikai intelektualai jokioje srityje (politika, kultūra, teologija, filosofija) niekad negali surasti vienos kalbos. Ir tie "3 M" nesudaro jokios išimties.

Bendroji intelektualų opinija, ypač už Prancūzijos ribų, didžiausiu laiko Maritain'ą, trečioji vieta numatoma Marcel'iui. Literatų dauguma pirmą vietą skirtų Mauriac'ui, bet filosofai vienbalsiai palaikytų Maritain'ą, žymiausią šio šimtmečio tomistą. Tuo Nestoru jis pasidarė automatiškai, nors ir turėjo sunkiai įkandamą stilių, dažnam nesuprantamą ir nuobodų. Net ir Gilson'as, kitas labai žymus tomistas (istorikas), šiuo reikalu pasišaipo iš pirmaujančio.

Belieka sustoti prie Marcel'io, tariamai mažiausio ir jauniausio, Paryžiuje gimusio ir ten mirusio filosofo. Kadaise Sorbonoje studijavo filosofiją, parašė disertaciją, bet dėl nežinomų priežasčių nesiryžo jos ginti ir nuėjo dirbti į periodinę spaudą knygų apžvalgininku - kritiku. Tapo geru pianistu, kritiku ir dramaturgu, nors filosofija pasiliko jo gyvenime ne takeliu, bet pagrindiniu vieškeliu. Po dramatiško atsivertimo į katalikybę 1929 m. (jam tada buvo 40 metų), ontologinės krikščionio egzistencinės problemos iki pat mirties buvo jo dėmesio centre. Liko ištikimas Šopenjauerio ir Kirkegardo tradicijai. Tapo aukšto kalibro filosofu, nors filosofijos profesorium niekad nebuvo. Skrupulingai nepriklausomos dvasios, todėl nepasidavė jokiom filosofinėm sistemom, jų visų reikšmingumą nuvertindamas. Jis pats nesukūrė jokios filosofinės sistemos, nors savo 1951 m. veikalu "Būties misterija" ir prieina tokios sistemos slenkstį (krikšč. egzistencializmą). Dešimtmečio (1913-1923) filosofinių mąstymų užrašai taip pat nesurikiuoti į principą ir be išvadų. Jis mąstė gyvendamas, gyveno mąstydamas. Jis buvo Kristaus piligrimas, kėlęs balsą prieš technikos dominavimą, nužmoginimą ir sekuliarinės civilizacijos dvasinę taršą. Savo scenos veikaluose ryškina žmogiš-

kuosius konfliktus, egzistencijos chaotiškumą, neviltį ir nuolatinę vilties kovą su neviltimi, nors ir nesileidžia į pačius kraštutiniausius žmogiškojo intimumo konfliktus, kaip tai daro Mauriac'as, daugiau literatas, kaip filosofas. Gabriel'is, atvirkščiai, viską persunkia metafizinėm egzistencijos meditacijom. Iš Hegelio ir Šelingo idealizmo išėjęs, per Bergsono patirties filosofiją jis ateina iki krikšč. egzistencializmo metafizikos. Nuostabu, kad tuo pačiu Hegelio vieškeliu pradėjęs eiti Marksas nukeliavo į materializmą - komunizmą, mylių mylias atstu nuo Marcel'io. Jis nesidavė nė tomistų ryšiais raišiojamas, nes kaltino juos noru krikščionybę suabstraktinti, ;vilkti į griežtai aprėžtų simbolių ir definicijų rėmus. Bet su Leono XIII enciklika "Aeterni Patris" tomizmas tapo Bažnyčios mokslu, todėl nebeleistina jį pažeminti iki etiketės rango.

Anot Marcel'io, vulgari, išdvasėjusi ir nužmoginta 20 amžiaus kultūra dusinanti žmogų. Ir tas reikalas vis blogėsiąs, bet turėsianti pasimatyti išeitis iš to chaoso (plg. "Christian Century", vol. 90, psl. 1069). Lūkesčiai dažnai subyra į šipulius, bet viltis turi likti amžina. Marcel'is perspėja katalikus nuo pagundos šiuos du dalykus sutapatinti ir nusivilti, nes tai tikinčiajam neleistina.

Šiais svyravimų laikais Marcel'is pataria tikintiesiems būti pilniems vilties ir laisviems nuo lūkesčių, nes viltis — absoliuti, lūkesčiai gi — laikini. Ontologiškai žmogus negali būti svyruojantis, bet turi stovėti centre ir į tą centrą (Dievą) atsirėmęs.

Ir ilgas ir baisiai kruvinas dar styro mums prieš akis kovos kelias.

J. Daumantas

Mindaugo karūna istorijoje ir dramoje

(Apie A. Kairio istorinę trilogiją - poemą Karūną)

J. JAKŠTAS

I

Pirmasis žinomiausias Lietuvos valdovas Mindaugas yra patraukęs dėmesį ne tik istorikų, bet ir literatų. Apie jį turime parašytų keletą monografijų, taip pat ir dailiosios literatūros kūrinių. Staigus Mindaugo iškilimas kartu su į istorijos areną išeinančia Lietuva, jo krikštas, vainikavimasis karališkąja karūna, jo tragiška mirtis ir palikimas — Lietuvos valstybė — visa tai yra didelė istorinė drama, viliojusi istorikus ir rašytojus. Apie Mindaugą rašė nemaža svetimų autorių ir keletas lietuvių istorikų bei literatų. Į gausių mindauginių autorių eiles įsirikiavo ir mūsų žymusis dramaturgas Anatolijus Kairys su stambiu kūriniu (318 psl.), kokio apie Mindaugą iki šiol niekas nėra davęs. Veikalo pavadinimas Karūna su pridurta paantrašte "istorinė trilogija - poema" lyg sako, kad vedamoji jo mintis bus Mindaugo vainikavimasis karališkąja karūna. Tačiau prie pirmosios pridėta antra antraštė "Mindaugo epocha 1237 p 1268 metai" ką kita sako. Ji rodo veikalo istorinį pobūdį. Kaip istoriniam kūriniui dera, jam duoti ir kronologiniai rėmai. Kiekvienam istorikui bus aišku, kad autoriui Mindaugo epochos pradžia (1237 m.) yra Šiaulių kautynės, kur lietuviai pirmą kartą laimėjo prieš juos kalavijuočių ordino surengtą didelį kryžiaus žygį. Iš laimėjimo išvedama, jog Lietuva tuo metu buvo apsivienijusi pradėjus Mindaugui valdyti. Epochos pabaigos 1268 m. sutampa su Traidenio įsiviešpatavimu. Ją pateikdamas mūsų autorius, rodos, vadovavosi mintimi, kad su Mindaugu Lietuva buvo virstanti krikščioniška ir pasiduodanti svetimųjų (vokiečių, gudų) įtakai. Su Traideniu vėl atgijo senoji lietuvių pagonybė ir autorius tai įspūdingai pabrėžė didelio veikalo finalu.

Veikalu Karūna autorius stengėsi atkurti istorinę epochą ar istorinį Mindaugą literatūrinėmis priemonėmis. Jis siekė to paties tikslo, kokio paprastai siekia ir istorikai: pavaizduoti Mindaugo laikmetį. Tik jis, naudodamasis literatams leistina *licentia poetica*, ėjo toliau nei istorikai.

Istorikai vaizduoja praeitį laikydamiesi įsikibę šaltinių. Jiems nevalia tvirtinti, ko jie negali pagrįsti tiesioginiais ar netiesioginiais šaltiniais. Šaltiniai tėra išlaikę tik mažą istorinės tikrovės dalelytę. Tiesa, istorinė tikrovė yra tokia sudėtinga, iš daugelio savyje susipynusių smulkmenų susidedanti, kad žmogaus protui palieka neaprėpiama visoje pilnumoje, nors kažin kiek šaltinių jis turėtų. Už šaltinių atskleidžiamos istorinės tikrovės ribų palieka istorikui nepasiekiama ir ji gali būti grožinės literatūros kūrybos objektu. Grožinės literatūros kūrėjai, kai jie pasirenka kūrybos objektu istorinę tikrovę, turi, žinoma, paisyti istorinių šaltinių ir neapsilenkti su nustatytais istoriniais faktais.

Mūsų dramaturgas A. Kairys kūrė savo didelį veikalą gerai apsišarvavęs taip pat ir istoriniais duomenimis. Tai rodo kad ir dramos veikėjų pasirinkimas. Jų daugumas ir žymesnių — vis istoriniai asmenys. Tik keli antraeiliai yra dirbtiniai. Dirbtinis yra taip pat "didžiojo kunigaikščio" Živibuto žinio vardas. Mat, istoriniai šaltiniai jo vardo neišlaikė. Tuo būdu, pirmoje dalyje iš 23 veikėjų 16 yra istoriniai; antroje — iš 28 yra 23 istoriniai, trečioje — iš 22 istorinių yra 15. Daugumos veikėjų vardai paimti iš Volinijos kronikos, kur suminėta 21 lietuvių kunigaikščių grupė, atėjusi 1219 m. pas Haličo - Volinijos kunigaikščius sutarti taikos. Pirmiausia minimi 5 vyresnieji ir jų priešakyje Živibutas, autoriaus padaromas didžiuoju kunigaikščiu, statomas pirmuoju į veikėjų eilę ir nuo jo pradedamas dramos veiksmas. Neiškrito autoriaus nepastebėta ir viena moteris (Plikienė) tame sąraše, kurios daugelis istorikų nepastebėjo. Ji ir įtraukta į dramos pirmo veiksmo veikėjų tarpą.

Visi veikėjai susodinti į pilis (ar vietoves) ne šiaip sau prasimanytas, bet istorines. Paprastai mūsuose linkstama laikyti seniausia žinoma Lietuvos sostine Kernavę ir todėl autorius didįjį kunigaikštį živibutą pasodina į ją. Net ir tokiai Liškiavai duodamas kunigaikštis gal būt todėl, kad vienas istorikas (J. Totoraitis) spėliojo ją buvus Mindaugo sostinę Vorutą. Naujiena šioje dramoje yra Mindaugo brolio Dausprungo pasodinimas Ukmergėje. Iš tikrųjų Ukmergė niekur

šaltiniuose nefigūruoja Lietuvos kūrimosi pradžioje. Bet prie jos esanti nežymi vietovė (dabar kolūkio centras) Deltuva jau minima toje Volinijos kronikoje. Iš jos kildinami net 4 kunigaikščiai. Į Deltuvos sritį galėjo įeiti ir Ukmergė, kuri vėliau iškilo su savo pilimi ir galėjo nuslopinti Deltuvą. Tad dramaturgui ir tiko pasodinti į ją Mindaugo brolį. Tačiau viename labai autentiškame šaltinyje paminėtą didiką Suksę autorius trečioje dramos dalyje padaro Ukmergės ir Deltuvos valdovu. Mindaugui autorius skiria Naugarduko pilį, kuri buvusi jo pirmoji sostinė. Ją padaryti Mindaugo pirmąja pilimi autorius galėjo pasekęs vėlesniuose rusiškuose šaltiniuose užrašyta žinute, kad Mindaugas joje vainikavosi. Tačiau antroje dalyje Mindaugas jau vaizduojamas statąs Vorutos pilį ir toliau jis jau laikomas jos kunigaikščiu. Iš ištikimybės istorinei tiesai kūrėjas turėjo minėti dvi Mindaugo rezidencijas.

Visa dramos fabula vystoma pagal istorijoje vaizduojamą Mindaugo iškilimą ir kritimą. Pirmiausia jis rodomas prašmatniausiu sritiniu kunigaikščiu. Pačioje dramos pradžioje pabrėžiama jo pirmenybė pateikiant vaizdelį, kur senelė burtininkė kalba apie jo žygį prieš totorius. Vaizdelis nėra prasimanytas. Jam istorinis pagrindas yra šaltinių užuomina, kur kalbama apie lietuvių susidūrimą su totoriais, kai šie traukė į vakarus ir pasiekė net Sileziją, kur juos sumušė apsijungę aplinkiniai kunigaikščiai (1242). Kai šaltiniai jokių paskirų žinių apie mūšius su totoriais neduoda, tai ir istorija nieko negali apie tai pasakyti. Todėl ir karūnos autorius leido vien senelei burtininkei garbinti Mindaugą ginant "mūsų žemę".

Šiaip Mindaugo viešpatavimas plėtojamas dviem aspektais: valstybės vienijimas ir karūnacija. Valstybės vienijimas vaizduojamas maždaug taip, kaip apie jį trumpai kalbėjo mūsų neužmirštamas istorikas Z. Ivinskis: "Mindaugas savo įsigalėjimui yra panaudojęs merovinginius metodus. Savo gudrumu, klasta ir jėga jam pasisekė pašalinti, išvaryti, nužudyti ir priversti savo valdžiai paklusti kitus vyresniuosius ir smulkesnius Aukštaičių kunigus" (Pirmasis Lietuvos karalius Mindaugas ir jo palikimas. LKMA Metraštis 1 (1965) 64 psl.). Su panašiu iš istorijos pasisemtu požiūriu autorius savo dramą daro panašią į Šekspyro tragedijas, kur veikėjai daugeliu atvejų nužudomi ar patys nusižudo. Šioje Mindaugo dramoje, kuri galėtų būti pavadinta ir tragedija, gausu žudynių. Ir nužudoma beveik vienu ir tuo pačiu būdu: paleistomis strėlėmis.

Mindaugo karūnacijos istorija ir atpasakojama laikantis is-

torijos. Rodoma, kaip tarėsi Mindaugo priešai kunigaikščiai, ypač Žemaičių, kaip jie sąmokslininkavo su Volinijos kunigaikščiais ir kaip Žemaičių kunigaikštis Tautvila priėmė krikštą Rygoje iš to miesto vyskupo. Kalbėdamas apie Tautvilo krikštą Rygoje, autorius pastebėjo dar ir ne visiems istorikams žinomą dalyką — Rygos vyskupo ir kryžiuočių ordino varžytynes dėl pirmenybės krašte. Tai buvo priežastis ordinui sutrukdyti vyskupui per Tautvilo krikštą gauti įtakos Lietuvoje ir todėl ėmėsi priemonių patraukti Mindaugą į savo pusę, atseit, pasiūlyti krikštą ir karūną. Tad Livonijos ordino įsiterpimu į Lietuvos vidaus kovas įvyko Mindaugo krikštas ir karūnacija.

III

A. Kairio Karūna kurta ant istorijos mokslo sutvirtinto pagrindo. Ji yra istorijos metmenų ir literatūros ataudų audmuo. Nors autoriaus ilgą kūrybos darbą (net 14-kos metų, vienais metais ilgesnį už šv. Augustino garsų "De civitate Dei") turėjo lydėti plačios istorinės studijos, tačiau vietomis literatūriniai teiginiai nesiderina su istoriniais faktais. Autorius pats tai numanė ir baigiamose pastabose šiaip pasiaiškino: "Kur istorinė tiesa prieštaravo draminei, pirmenybė buvo atiduota antrajai". Bet veikale yra vietų, kur, rodos, nebuvo reikalo paaukoti istorinės tiesos draminei. Suminėsiu kelias. Autorius Mindaugo metu kalba apie kalavijuočių ordiną, kuris jau 1237 m. liovėsi gyvavęs, nes įsijungė į kryžiuočių ordiną. Nuo to meto tegalima kalbėti tik apie Livonijos ordiną (norint jį atskirti nuo Prūsijos,kryžiuočių). Nepateisinama istoriškai ir Italijos meistrų, stačiusių Mindaugo pilį Vorutą, užuomina (120 p.). Reikėjo laukti dar maždaug 200 metų, kol italų meistrai ėmė garsėti ir už savo krašto ribų. Ypač prasikišanti nuokrypa nuo istorijos yra maišymas vyskupo Vito su ordino dvasininkais, kaip Kristijonu, Henriku Heidenreichu, Sievertu. Iš tikrųjų Vitas buvo lenkų bažnyčios statytinis ir skirtas greičiausiai jotvingiams krikštyti. Jis neturėjo nieko bendro su vokiečiais ir pats Lietuvoje greičiausia net nepasirodė. Nuo seniai ginčijamu Mindaugo apostazijos klausimu autoriaus laikomasi nuomonės, kad Mindaugas po karūnacijos išliko krikščioniu iki mirties. Autorius jam krikščioniui leidžia pasakyti įspūdingą, didžiai jausmingą kalbą ir išreikšti tikėjimą, kad "Lietuva po karūna bus nemirtinga ir tikrai šventa, kaip Sakramentas po Bažnyčios stogu . . ." Su giliu

įsijautimu ir aukšta poetiška kalba pavaizduota Mindaugo kankinio mirtis dėl tikėjimo (277 - 278 ps.). Giliai įsijaustais poetiškais žodžiais dramaturgas pakartojo daugelio istorikų mintį, kad Mindaugas mirė krikščioniu. Šią mintį pirmas sutvirtino lenkų istorikas J. Latkovskis ir jo pasekė beveik visi mūsų istorikai. Į juos įsijungė ir kalbamos dramos autorius. Kai kuriais šaltinių duomenimis galima įrodinėti ir Mindaugo apostaziją, ir jo vėl pagonies pirmaujamą vaidmenį Durbės kautynėse (1260 m.).

Atrodo, poetui tiko jo dramos kompozicijai Mindaugo ištikimybė iki mirties naujam tikėjimui. Jis galėjo pagrįstai motyvuoti karaliaus nužudymą. Mindaugo krikščionybė derėjo taip pat sukurti įspūdingam poetiškam vaizdui iš kronikoje užrašytos pasakos apie Daumanto žmonos, kuriai duotas Mildos vardas, pagrobimą. Mindaugo ir jo paviliotos žmonos personažais sukūrė poetas itin spalvingą seno pagoniško ir naujo krikščioniško tikėjimo varžybų paveikslą. Žodžiu, su pavaizdavimu Mindaugo uoliu krikščioniu duota pirmenybė draminei tiesai, kaip autoriaus siekta visame veikale. Tačiau pabaigoje vis dėlto leidžiama triumfuoti pagonybei, kai Traideniui skiriami paskutiniai dramos žodžiai: "Lietuviai esame ir lietuviai būsim!. Sveiki dievai! Sveika, Šventa Ugnie! Štai mes ir vėl ateinam!

Karūna yra istorijos ir poezijos mišinys. Veikalas pagyvina Mindaugo epochą, įneša į ją naujos šviesos. Kai kurie sukurti poetiški vaizdai tiktų ir istorinėms krestomatijoms, t. y. būti skaitiniai moksleiviams, besimokantiems Lietuvos istoriją. Poetas kūrėjas, įsijausdamas į Mindaugo laikmetį, papildė rašliavą apie šį mūsų vienintelį karalių.

"Lietuviai! Saulė yra Dievo, bet žemė, kurioj mes gyvename, yra mūsų. Mes ją įsigijome savo krauju, išarėme savo prakaitu, apėjome aplink ją nesuskaitomą kiekį kartų keliais, papuošėme spinduliuojančiais kryžiais".

Domas Jasaitis

Paminklas prelatui M. Krupavičiui

PASTATYTAS KRUPAVIČIUI PAMINKLAS

Garbingasis velionis Prelatas Mykolas Krupavičius buvo daugelio talentų ryški asmenybė. Savo šakota veikla kaip kunigas, visuomenininkas, politikas, valstybininkas bei daugelio knygų autorius, yra lietuvių ypatingai vertinamas. Jo visas gyvenimas, skirtas Bažnyčios, Lietuvos ir lietuvių tautos tarnybai, paliko neišdildomus pėdsakus. Nepaisant amžiaus naštos ir nesulaikomai silpnėjančių fizinių jėgų, velionis iki paskutinės valandos sielojosi visuomeniniais reikalais ir kiek jėgos leido, buvo aktyvus lietuviškosios visuomenės narys. Chicagos lietuvių organizacijos bei pavieniai lietuviai už tai jį didžiai gerbė, o mirusį skaitlingai atsisveikino jo šermenyse ir palydėjo į kapines.

Velionis Krupavičius, šalia formalaus testamento, paliko kitą dokumentą Lietuvos laisvinimo bei lietuvių išsilaikymo klausimais. Taip pat paliko pageidavimus jo šermenų, laidojimo bei antkapio klausimais. Testamento patikėtiniai buvo įpareigoti palaidoti jį Lietuvių šv. Kazimiero kapinėse Chicagoje, šalia jo giminių kapo. Jei ten nebūtų vietos, palaidoti kunigams skirtoj vietoj. Prie jo kapo pastatytame kryžiuje turėtų būti toks parašas: "Kun. Mykolas Krupavičius, 1885.X.1 — 19..... ir gale toks sakinys: "Lietuvi, tebūnie Tau pirmaisiais tėvas ir motina, bet virš jų tebūnie Tau Tavo tėvynė Lietuva. Šie žodžiai yra šv. Augustino. Mano prijungti prie jų tik žodžiai "Lietuvi ir Lietuva" ... Šie velionio pageidavimai yra įvykdyti.

Prelatui mirus paaiškėjo, kad šalia jo giminių kapo nebėra vietos nė naujam kapui, nė kryžiui pastatyti. Vyskupui Vincentui Brizgiui tarpininkaujant, gauta vietos šalia jo buvusio artimo draugo prelato Igno Albavičiaus kapo, kur anksčiau buvo laidojami kunigai.

Svarstant kryžiaus pastatymo klausimą, iškilo įvairių siūlymų. Prieita išvados nesiriboti eiliniu antkapiu, bet atsižvelgiant į velionio atliktą istorinį vaidmenį Nepriklausomai Lietuvos valstybei ir vėliau pavergtos tautos laisvinimo žygiuose, pastatyti ant jo kapo atitinkamą paminklą. Be to, Krupavičiaus atlikti darbai nesiribojo kurios nors visuomenės dalies ar organizacijos apimtimi, bet buvo skiriami visos lietuvių tautos gerovei, tad ir jam mirus būtų prasminga, jei visi laisvajam pasaulyje gyvenantieji lietuviai galėtų prisidėti prie

žymesnio paminklo pastatymo. Sutikdami su šia mintimi tertamento patikėtiniai ir Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos Centro Komitetas ėmėsi iniciatyvos sudaryti vykdomąjį organą, kuris ryžtųsi paminklą pastatyti.

1972 m. lapkričio mėn. pas vyskupą Vincentą Brizgį, Šv. Kryžiaus ligoninės patalpose Chicagoje, buvo iniciatorių sukviestas posėdis ir jame sudarytas **Prelato Mykolo Krupavičiaus Paminklui Statyti Komitetas.**

Siekdamas glaudesnio ryšio su plačiąja lietuvių visuomene, Komitetas nutarė sudaryti platesniu visuomeniniu pagrindu **Garbės Komitetą,** į kurį įeitų lietuviškų veiksnių, centrinių organizacijų bei kitų institucijų pirmininkai, žymesni asmenys ir buvusieji velionio artimieji bendradarbiai. Tuo būdu Garbės Komitetą sudarė organizuotos lietuvių visuomenės atstovai, įvairių pažiūrų bei skirtingų politinių nusistatymų asmenys, kurie iš pagarbos Krupavičiui parodė pritarimą užsimotam iniciatorių žygiui.

Numatytiems darbams atlikti sudarytos Lėšų Telkimo ir Paminklo Konkurso komisijos. Buvo suorganizuotas lėšų telkėjų tinklas. Talkininkavo įvairių kraštų bei kontinentų lietuviai, kurie savose vietovėse pravedė lėšų telkimą.

Buvo paskelbtas konkursas paminklo projektui, numatytos premijos laimėsiantiems projektams ir sudaryta Konkurso Vertinimo Komisija projektui parinkti. Konkursui buvo atsiųsta 12 projektų.

Konkurso Vertinimo Komisiją sudarė šie asmenys: architektas Erdvilas Masiulis, skulptorius Aleksandras Marčiulionis, dailininkas Adolfas Valeška, Faustina Mackevičienė ir Pranas Povilaitis — Komiteto atstovai. Komisija, susipažinusi su konkursui atsiųstais projektais, pripažino premijuotinais tris projektus: pirmoji premija $500 teko archotektams Rimui ir Jonui Mulokams, antroji $300 — archit. Narimantui Statkui ir trečioji $200 — Audronei Statkus.

Komitetas apsvarstęs Paminklo Konkurso Vertinimo Komisijos sprendimą, nutarė statyti paminklą pagal architektų Mulokų pirmąją premiją laimėjusį projektą. Pagal šį projektą numatytam statyti paminklui reikėjo didesnio ploto ir daugiau erdvės nei esamas Krupavičiaus kapas turėjo. Teko perkelti velionio karstą į kitą vietą. Kun. Jonui Stankevičiui, Cicero šv. Antano lietuvių parapijos klebonui ir kartu Lietuvių Kapinių direktoriui padedant bei kapinių administracijai kooperuojant, Krupavičiaus karstas buvo perkeltas į erdvesnę vietą prie

A. a. prel. Mykolo Krupavičiaus kūnas 1974 m. gruodžio 11 d. buvo perkeltas į erdvesnį sklypą prie lietuviams kunigams laidoti aikštės Lietuvių šv. Kazimiero kapinėse Chicagoje. Nuotraukoje matosi atvira kapo duobė, į kurią nuleistas velionio karstas. To įvykio liudininkai: kun. V. Bagdanavičius, J. Senkevičiūtė, V. Lavinskienė, S. Rauckinas, neatpažintas dalyvis, K. Povilaitis, K. Mickevičius, A. Balčytis, P. Stravinskas, P. Spetyla, M. Buda.

kunigams laidoti skirtos aikštės, kaip to pageidavo velionis.

Komiteto pirmininkui prof. dr. Juozui Meškauskui energingai vadovaujant, komitetas sėkmingai nugalėjo visas pasitaikiusias kliūtis ir pasiimtą uždavinį atliko, pastatydamas Krupavičiui didingą paminklą, dosniųjų lietuvių sudėtomis aukomis ir jų vardu.

Pats paminklas plieno, Marijos statula Pieta aliuminijaus, ornamentika ir raidės vario.

Paminklą pastatė inž. Antano ir Marijos Rudžių Rockwell Engineering Co.

1975 m. gegužės mėn. 30 d., Illinois valstijos švenčiamą Kapų Dieną, Lietuvių šv. Kazimiero kapinėse šalia paminklo vyko iškilmingosupamaldos. Šv. Mišias atlaikė ir po jų paminklą pašventino vyskupas Vincentas Brizgys. Pamokslą pasakė prel. Jonas Balkūnas. Iškilmėse skaitlingai dalyvavo Chicagos ir apulinkių lietuviai bei svečiai.

S. R.

KĄ KALBA MUMS PRELATO KRUPAVIČIAUS PAMINKLAS?

Kapų šventė mus sukvietė į šią vietą prisiminti artimuosius šeimos narius, tautiečius, čia palaidotus ar net besiilsinčius tolimuose ir niekad neaplankomuose kapuose. Bet dvasiniams ryšiams palaikyti su gyvaisiais ir mirusiais kliūčių nesudaro nei laikas, nei nuotoliai. Ramybės ir amžinojo poilsio vietoje lankydami savuosius, mes galime dvasiniu ryšiu susisiekti ir sus Sibiro taigose išsklaidytais tremtiniais ir su nežinomuose kapuose palaidotais aprtizanais ir su savo giminėmis tėviškės kapinynuose. Ir tai turi priminti ši diena, kurioj ir mes jau puošiame kapus, šventiname paminklus ir meldžiamės už mirusiųjų vėles.

Ši ramybės vieta, kurioj kiekvienas kryželis ir kiekvienas paminklas prakalba buvusių žemės gyventojų žodžiais ir gyvųjų lūpomis perduoda ateinančioms kartoms jų idėjas. Tačiau ne paminklų meniškumas riša gyvuosius su išsiskyrusiais, bet jų dvasia, jų palikta kūryba, net jų prisimintas tylus pasiaukojimas savo tautai, šeimai ar artimiesiems. Jie kalba mums savo praeitimi ir aukos dvasia, kalba šeimos intymia šiluma ir tautos įkvėpimu. Jie skatina mus kilti dvasiniu gyvenimu, jausti tautinį pašaukimą ir atlikti amžinybėje esančių tautos didvyrių ir savo brolių įpareigojimus.

Ką kalba į mus šis paminklas? Klausyk ir išgirsi Mykolo Krupavičiaus testamento žodžius: "prisimink, lietuviškoji išeivija, tuos idealus, kuriems aš visą gyvenimą tarnavau ir skelbiau kiekviena proga: laisva nepriklausoma Lietuva, nenuilstama ir nenutraukiama kova dėl jos išlaisvinimo; rėmimas

---

Prelato J. Balkūno pamokslas šventinant prel. Mykolo Krupavičiaus paminklą Šv. Kryžiaus kapinėse 1975 m. gegužės 30 Chicago, Ill.

tų institucijų darbu ir finansais, kurios vadovauja tam išlaisvinimui — VLIKą ir ALTą; išlaikyti lietuviškąjį jaunimą taip, kad sugebėtų ir norėtų tęsti kovą dėl Lietuvos laisvės ir lietuvybės išlaikymo lietuviškoje išeivijoje. To nori ir reikalauja ne tik tėvynė, bet ir Dievas".

Tai trumpas jo Credo. Jo politinė filosofija išsakoma trimis žodžiais: krikščionybė, lietuvybė ir demokratyvė. Jų šaknys evangelijoje ir jos ištakose: Rerum Novarum, Quadragesimo Anno ir apskritai Bažnyčios moksluose. Šiuose amžinuose šaltiniuose pasisėmęs jėgų, kun. Krupavičius vedė Krikščionių Demokratų partiją į tautos tarnybą garbės keliu. Jis seimų frakcijos vadas, ilgametis Centro Komiteto pirmininkas, Leono XIII Fondo kūrėjas, partijos ideologas, jos siela ir dinamika.

Šalia valstybininko ir krikščionio demokrato vardo Krupavičius visuomet siejamas su lietuvybe. Jis iš tikrųjų yra vienintelis, kuriam tinka lietuvybės Apaštalo titulas, ne perkeltine, bet tiesiogine prasme. Patriotizmas buvo persunkęs visą jo sąmonę, širdį, veiklą. Lietuvos meilę jis keldino ir siejo su Dievo meile. Lietuvybė jam buvo šventa kaip religija. Jo įsipareigojimas buvo be ribų, visa persunkiantis, visa apimantis, visa aukojantis Lietuvai ir lietuviams.

Jo paties žodžiais "Tėvynės meilė yra tos didžiosios Dievo meilės atžala ar atspindys. Tėvynės meilės sampratoj turi būti kažkas daugiau negu sentimentai ir jausmas. Joje yra ir turi būti toks elementas, kuris vidiniai ir visus riša vienon tėvyninėn bendruomenėn. Tas ryšys jungiąs žmones tėvyninės bendruomenės meile yra amžinoji teisė, įrašyta žmonių ir daiktų prigimtyje. Tad joje turi būti kažkas objektyvaus, kas iškyla iš išorinės Dievo nustatytos tvarkos".

Mykolas Krupavičius — tai tarsi nemirštančio lietuvio simbolis. Jam lietuvybė — viso gyvenimo misija. Argi nuostabu, kad savo testamente jis paliko įpareigojimą įpėdiniams apie įrašą ant paminklo prie jo kapo: "Lietuvi, tebūnie tau pirmaisiais tėvas ir motina, bet virš jų tebūnie tau tavo tėvynė Lietuva".

Argi nuostabu, kad prašė "akis ir krūtinę užpilti Lietuvos žemele"? Argi nuostabu, kad žadėjo ir po mirties prašyti Dangiškojo Tėvo Tėvynei Laisvės? "Ypatingai karštai maldausiu Dievą, kad Jis padėtų išaugti jaunimui sąmoningais ir kovingais lietuviais patriotais".

Savo knygoje "Lietuviškoji Išeivija" Krupavičius rašė: "Išeivija nėra tauta, kuriai priklauso suvereninė valdžia. Ji

yra tik tautos atplaiša... Išeivija nėra nei atgaila, nei ekspatriacija, nei savanoriškas tėvynės apleidimas, nei vegetacija, nei karjera, bet tautinės pasiuntinybės tąsa, privaloma kankinamai ir žudomai tautai bei pavergtai tarnybai... Tikras patriotizmas yra didelė kūrybinė jėga, kuri visus tautiečius jungia, cementuoja, bet ne skaldo..."

Dėl to būdamas išeivijoje, prelatas reikalavo ne tik iš kitų, bet ir pats iš savęs atiduoti viską tautai, kuri negali pati už save kovoti ir savo troškimų viešai parodyti. Kova už laisvę, nuolatinį šauksmą kenčiančios tautos vardu, jis laikė privaloma pareiga kiekvienam politiniam išeiviui. Tik išeivija, laisvėje gyvendama, gali ir turi laisvajam pasauliui parodyti tautai daromas skriaudas ir šaukti viešosioms institucijoms, kad laisvasis pasaulis aiškiau atsistotų teisingumo pusėje.

Išeivijoje Krupavičius tapo ištvermingu ir pranašišku, ištikimybės ir pareigingumo šaukliu. Kaip ir visi, pradžioje jis su didelėmis viltimis stovėjo Vyriausiojo Išlaisvinimo Komiteto priešakyje, kaip visi jis tikėjosi greitos teisingumo pergalės ir laisvės Lietuvai atgavimo, bet kartu jis numatė ir tą kietą kelią, kuris turės būti tiesiamas į laisvę. Dėl to jis kūrė Lietuvių Bendruomenę, norėdamas sujungti išeiviją po tautine vėliava.

Jis paskelbė Lietuvių Chartos nuostatus: "Lietuvių Charta — tai lyg įsipareigojimas kiekvieno lietuvio sąžinei, lyg kelio rodyklė plačiuose pasaulio keliuose išblaškytiems broliams, rodanti vieninteliai teisingą kryptį į savo senolių, į savo tėvų, į savo pačių tautinį židinį". PLB yra ir jau stovi ant savų kojų. Mykolui Krupavičiui tegalime būti dėkingi už jo Bendruomenės viziją.

Ką daugiau jis mums paliko? Turto jis nepaliko. Liko didelė krūva jo rankraščių, kuriuose jaučiamas jo idealistinis charakteris. Jis paliko apie dešimt didesnių ar mažesnių veikalų. Jis paliko kelis tūkstančius įvairiuose žurnaluose ir laikraščiuose straipsnių, kurių rinkinys būtų naudingas. Išleisti jo atsiminimai. Šiandien jau turim jo Monografiją. Gausite ir paskaitų santraukas apie jį. Tai jo didysis paminklas. Šis akmuo ir plienas kietas ir šaltas. Jo knygos, žodžiai ugningi, inspiruojantys, šilti. Svarbiausia, jis paliko savo idealizmo, tėvynės meilės, kovos už Lietuvą ir lietuvybės pavyzdį, ką bylos šis plieno paminklas per daug metų. Jis mokino mus gyvą Lietuvos istorijos dalį. Padėkim užbaigti jo palikimą. Remkime jo raštų išleidimą.

A. a. prel. M. Krupavičiaus paminklo šventinimas

Pasimokykim su Mykolu Krupavičium ir melstis. Jis testamente primena: "Kiekvienose mišiose prašau Dievą tėvynės laisvės ir pasilikti lietuviams tvirtais, ištvermingais ir kovingais patriotais, o katalikams — katalikais. To maldausiu Dievą ir toj vietoj, kurią man paskirs Dangiškasis Teisėjas". Pasižadėkim tad jo testamentą vykdyti, malda ir auka.

Ilsėkis ramybėje Dzūkijos sūnau! Kol nors vienas lietuvis keliaus šios žemės takais, Tavo Lietuva nemirs. Neužges ir ant Tavo kapo mūsų meilės, padėkos ir pagarbos žvakės.

Amen.

PRELATO MYKOLO KRUPAVIČIAUS PAMINKLUI STATYTI VYKDOMASIS KOMITETAS,

sudarytas 1972 m. lapkričio mėn. 29 dieną pas Vyskupą Vincentą Brizgį, Šv. Kryžiaus Ligoninės patalpose Chicagoje:

Dr. Juozas Meškauskas,
komiteto pirmininkas
Stasys Rauckinas,
vice pirmininkas
Jonas Sakas,
iždininkas
Emilija Vilimaitė,
sekretorė
Dr. Kazys Šidlauskas,
teisinis patarėjas
Kun. Vytautas Bagdanavičius,
paminklo konkurso kom. pirm.
Bernardas Žukauskas,
lėšų telkimo komisijos pirm.
Faustina Mackevičienė,
lėšų telk. ir konkurso kom. narys
Dr. Balys Paliokas,
lėšų telk. kom. vice pirmininkas
Pranas Povilaitis,
paminklo konkurso kom. narys
Alicija Rugytė,
lėšų telkimo komisijos sekretorė
Dr. Aldona Rugienė,
lėšų telkimo komisijos narė
Antanas Balčytis,
komiteto narys
Jonas Jokubka,
komiteto narys

PRELATO MYKOLO KRUPAVIČIAUS PAMINKLUI STATYTI GARBĖS KOMITETAS

Vysk. Vincentas Brizgys,
Vysk. Antanas Deksnys,
Kun. dr. L. Andriekus,
Liet. rašyt. s-gos pirm.
Dr. S. Bačkis,
Liet. pasiunt. Washingtone patarėjas.
V. Balickas,
Liet. atstovas Lodone.
Prof. dr. J. Baltrušaitis,
Liet. atstovas Paryžiuje.
Prel. J. Balkūnas,
Tautos Fondo pirm.
S. K. Barauskienė,
Liet. Vyčių c. v. pirm.
S. Barzdukas,
PLB garbės pirm.
T. Blinstrubas,
buvęs Liet. taut. s-gos pirm.
Dr. K. Bobelis,
ALTos pirm.
Kun. J. Dambrauskas,
Marijonų provincijolas.
Dr. J. B. Jerome,
ALRK Federacijos pirm.
J. Daužvardienė,
Lietuvos gen. konsulė Chicagoje.
E. Devenienė,
buv. VLIKo v. t. pirm.
Dr. E. Draugelis.
Prof. dr. J. Eretas.
Kun. J. Gailiušis,
Pranciškonų provincijolas.
Prel. M. Juras.

J. Kajeckas,
Lietuvos atstovas Washingtone.
V. Kasakaitis,
buv. Steigiamojo seimo narys.
A. J. Kasulaitis,
L. Krikščionių demokratų pirm.
Dr. P. Karvelis.
Kun. G. Kijauskas,
Liet. jėzuitų provincijolas.
Dr. P. Kisielius,
buv. L. Fronto Tarybos pirm.
K. Kleiva,
Pasaulio Liet. kat. bend-jos pirm.
Kun. A. Kontautas-Contons,
Kunigų vienybės c. v. pirm.
Min. S. Lozoraitis,
Liet. diplom. šefas.
S. Lozoraitis, jr.,
Liet. atstovas Vatikane.
Prof. M. Mackevičius,
Liet. Valst. liaud. pirm.
J. Matulionis,
buv. VLIKo pirm.
Prel. V. Mincevičius,
Romoje.
Inž. B. Nainys,
PLB pirm.
J. Pakalka,
Liet. Socialdem. s-gos c. k. pirm.
Prof. dr. J. Pikūnas,
buv. Ateitininkų fed. vadas.
Prel. P. Ragažinskas,
Brazilijoje.
M. Rudienė,
BALFo pirm.
Inž. A. Rudis.
Kun. A. Saulaitis,
PLIS pirm.
A. Simutis,
Liet. general. konsulas New Yorke
Dr. J. Songaila,
PLK Bendrijos Kanadoje pirm.
Dr. A. Škėrys,
LDF pirm.
J. Švedas,
Kūrėjų savanorių pirm.
Prel. dr. J. Tadarauskas,
Sielovados įgaliot. Kanadoje.
V. Tamošiūnas,
LSST c. v. pirm.
Prel. L. Tulaba,
Pontif. liet. kolegijos rektorius.
Pr. Vainauskas,
buv. LKDS c. k. pirm.
Kun. J. Vaišnys,
Liet. Žurn. s-gos pirm.
Dr. K. J. Valiūnas,
VLIKo pirm.
K. Veikutis,
Vilniaus Krašto Liet. s-gos pirm.
Inž. A. Venskus,
LKD Europos tarybos pirm.
B. Venskuvienė,
Liet. kat. moterų atstovė
prie Pas. kat. org. unijos.
L. Virbickas,
LAS seniūnų tarybos pirm.
Prof. B. Vitkus,
LUS pirm.
A. Wackell,
Amer. liet. kat. moterų s-gos pirm.
Dr. J. Žmuidzinas,
Liet. gen. konsulas Toronte.

MIRĘ NARIAI:

K. Čibiras,
Liet. Pasiuntinybės Attache
Montevideo
Prelatas Dr. J. B. Končius
M. Naujokas,
Lietuvos Laisvės Kovotojų S-gos
pirmininkas.
V. Sidzikauskas,
Lietuvos Laisvės K-teto pirm.
Leonardas Šimutis

Vyskupas Pranas Būčys

IŠ PRAEITIES

Prieš senajam "Tėvynės Sargui" gimstant

Jaunų dienų prisiminimai

VYSK. PR. BŪČYS

Mano tėviškė buvo ant pat "Šešupės" kranto, kur jos vaga skyrė Rusijos caro valdomas žemes nuo Prūsų karaliaus užimtųjų Lietuvos plotų. Ten žmonės apie Pilkalnį tebešnekėdavo lietuviškai. Į tą miestą mano gimtojo kaimo žmonės dažnai važinėdavo pirkti ir parduoti, nes nuo mano gimtinės iki ten tebuvo tik apie 20 kilometrų. Vokiečiai ten gerai pirkdavo arklius ir brangiai mokėdavo.

Už keturių kilometrų nuo mano tėviškės, tarp jos ir Pilkalnio, buvo Šilėnų bažnytkaimis su gerai įrengta pašto stotimi, kurion pareidavo "Tilžės Keleivis" ir "Lietuviška Ceitunga". Laiškanešys išnešiodavo laiškus ir laikraščius į apylinkės kaimus. Mano tėvams siunčiamus lietuviškus laikraščius paštas pristatydavo į Briedžių kaimą ūkininkui ir smuklininkui Sterentui. Jo laukas prieidavo prie pat Šešupės lygiai ties mano tėviškės lauku. Mūsų namų jaunieji vyrukai ir vaikinai po kelis kartus savaitėje perbrisdavo Šešupę ir iš Sterentų parsinešdavo lietuviškuosius laikraščius. Jie būdavo skaitomi. Mano mama tų laikraščių nemėgdavo, nes jie buvo spausdinami vokiškomis raidėmis. Taip buvo prieš 1883 metus.

Šitie metai man įstrigo į atmintį trimis dalykais. Viena, man skaudžiai nepasisekė bandymas išmokti tabaką rūkyti. Tada ėjau vienuoliktus metus ir norėjau būti vyras kaip kiti. Antra, tais metais baigiau pradžios mokyklą Slavikuose ir įstojau į Marijampolės gimnaziją. Trečia, tais metais atsirado laikraštis lietuviškomis raidėmis. Tai buvo "Aušra". Jį iš Prūsų parsinešė mano dėdė Petras. Buvo šventadienis. Ir dabar dar aiškiai matau, kaip visi mūsų namiškiai (senieji tėvukas ir močiutė, manieji tėvai ir motina, minėtasis dėdė Petras, du samdytieji vyrai, pusbernis, dvi tarnaitės, pie-

muo, piemenė ir mes šeimininkų vaikai) apspitome stalą, už kurio sėdėdamas dėdė Petras skaitė "Aušrą". Visi gėrėjosi laikraščiu, nes juk ir raidės jame buvo tokios, kaip maldaknygėse. Grįžęs Kalėdoms į tėviškę iš Marijampolės, jau pats skaičiau "Aušrą" visiems.

Praėjo metai ar dveji; 1885 ar 1886 m. per atostogas jau neteko man skaityti "Aušros". Mama pareiškė maždaug šitaip: "Vaikeli, liaukis gyręs tą Aušrapalaikę. Nežinia kas ir nežinia kam ją leidžia. Kažin kokiu bedievišku raugu ji dvokia". Aš bandžiau teisinti, o mama liepė saugotis, pridėdama, kad daug esą norinčių mums pakenkti. Tie nevidonai žiną, kad mes išalkę savo kalbos raštų, todėl mums bruką neva laikraščius, kad mes netektume Dievo, kaip netekom daugelio gerų dalykų. Ta proga mama pasakė, kad jai geresni esą anie vokiškomis raidėmis prirašomi lapai. Nors jie ir nekatalikiški, bet neniekina šventųjų dalykų. Tais metais "Aušra" užgeso.

Dr. Jonas Šliupas nepatyrė mano mamos nuomonių, bet iš savo bendradarbio Aleksandro Dambrausko sužinojo, kad katalikiškajai Lietuvos daugumai neitina tuo keliu, į kurį "Aušrą" pakreipė buvę Maskvos universiteto studentas, kiaurai permirkęs senoje Rusijos sostinėje vyravusiomis pažiūromis.

Kun. A. Dambrauskas su kun. Martynu Sideravičium ir kitais ėmė rūpintis lietuvišku laikraščiu, kuris būtų priimtinas tautos daugumai. Jiems netrūko raštininkų straipsniams gaminti, nė lėšų laikraščiui spausdinti, bet trūko žmogaus, galėjusio gyventi Prūsuose ir laikraštį redaguoti.

Šliupas buvo žadėjęs neužgaulioti katalikų tikybos, bet to pažado neištesėjo. Netekusi katalikų paramos, "Aušra" išnyko. Jos vietoje aiškiai pasireiškė du dalykai: a) Lietuvos inteligentų tėvynainių didelis pažiūrų skirtumas ir b) nemokėjimas susitarti ir leisti laikraštį, būtinai reikalingą tautos sąmonei žadinti. Trejis metus truko tas nemokėjimas susitarti. Kauniškiai kunigai, sutarę su knygnešių karalium, Seinų vyskupijos kun. Martynu Sideravičium, turbūt, Kušeliausko lėšomis atspausdino kelis sąsiuvinėlius "Šviesos".

Neilgtrukus kun. Sideravičius apgyvendino Tilžėje Angrabaitė ir jam pavedė redaguoti "Žemaičių ir Lietuvių Ap-ž valgą". Tas redaktorius nebuvo išėjęs jokios mokyklos — buvo tik savamokslis. Jo redaguojamoji "Apžvalga" nepatiko Seinų seminarijos klierikams, kurie buvo išmokę Jablonskio gramatikos iš Petro Kriaučiūno ir Juozo Jasiukaičio Marijampolės

gimnazijoje. "Apžvalgos" gramatika ir rašyba nebuvo suprantama nė kapsams, nė zanavykams, nė dzūkams.

Iš aukštesniųjų Marijampolės gimnazijos klasių vieni jaunuoliai eidavo į Seinų seminariją, kiti, baigę gimnaziją, vykdavo Maskvon ir Petrapilin į tenykščius universitetus, nes ten buvo lietuviams ypatingų stipendijų, sudarytų iš panaikintojo Vilniaus universiteto lėšų. Nors žymus buvo gyvenimo skirtumas tarp studento ir klieriko, tačiau nuoširdus jaunųjų draugiškumas neišnykdavo: nemaža būdavo santykių tarp klierikų ir studentų.

Šliupui išvykus į Ameriką, jo griežtąjį nusistatymą prieš katalikiškąją Lietuvos dvasiškiją paveldėjo jaunesnioji studentų karta. Kudirka, Leonas, Kaukas ir pats Jablonskis buvo nuosaikūs žmonės. Petro Kriaučiūno ir J. Jasiulaičio buvusieji mokiniai studentai sutarė su klierikais leisti du laikraščius. Pirmasis buvo "Varpas" — inteligentams, antrasis "Ūkininkas" — liaudžiai. Pagrindiniai susitarimo dėsniai buvo: nuoširdi bei veikli tėvynės meilė ir neužkabinėjimas tikybos. Petras Vileišis davė lėšų. Šernas (Adomaitis) apsigyveno Tilžėje tų laikraščių redaguoti. Uolus straipsnių gamintojas ir gabiausias bendradarbis buvo Vincas Kudirka, Šakių gydytojas. Abudu laikraščius rėmė straipsniais studentai ir klierikai. Tėvynės meilė juose reiškėsi skaisčiai ir karštai. Skirtumų nebuvo tarp maskviškių ir seiniškių. Toji sutartis tęsėsi virš trejų metų.

Slaptoji lietuvių klierikų draugija Seinų seminarijoje 1892 m. imdavo 44 "Varpo" egz. ir juos apmokėdavo. Sutarta bendromis studentų ir klierikų pastangomis paruošti kalendorių. Maskviškiai apsiėmė parūpinti metereologines ir astronomines žinias, būtent, saulės užtekėjimus ir nusileidimus, mėnulio atmainas bei oro spėjimus. Klierikai turėjo paruošti švenčių sąrašą, nustatytą kiekį populiarių straipsnių ir per vasaros atostogas surinkti iš savo pažįstamų pinigus už būsimąjį kalendorių, kurį vėliau turėjo pristatyti žmonėms, iš anksto už jį užsimokėjusiems. Kalendorius buvo vėlai atspausdintas, astronominė jo dalis klaidingai rodė delčias su pilnatimis, gi saulės užtekėjimai bei nusileidimai visai neatitiko Lietuvos meridianą. Klierikams, išplatinusiems kalendorių, teko pajusti visą ūkininkų nepasitenkinimą. Klierikai pyko ant Maskvos "gamtininkų" už tokį produktą, nes prisiklausė visokių "komplimentų" iš kalendoriaus pirkėjų. Pagaliau įniršo ant klierikų ir Vincas Kudirka.

Tuo laiku pasirodė Leono XIII enciklika Lenkijos vysku-

pams. Lenkai tautininkai ta enciklika buvo nepatenkinti. Nepatenkintas buvo ir "Tėvynės Varpų" autorius dr. V. Kudirka, uolus lenkų endekų organo "Glos" skaitytojas. "Varpe" pasirodė jo straipsnis, aštrokai peikęs tą encikliką. Seinų klierikai supyko ant Kudirkos ir vieną saviškį įgaliojo parašyti repliką. Redaktorius tos replikos ilgai nespausdino. Keliems mėnesiams praėjus ją patalpino "Varpe", įdėdamas Kudirkos atsakymą. Tačiau atsakymo turinys nelietė klieriko nurodytas klaidas, tik išdrįsusį kritikuoti klieriką pavadino sofistu.

Tiek seiniškiai varpininkai, tiek kauniškiai apžvalgininkai, tiek Petrapilio Katalikų Akademijos studentai iš to "Varpo" elgesio padarė išvadą, kad Šliupo dvasia tebėra "Varpo" ir "Ūkininko" redakcijose, kad ji viešpatauja maskviečiuose, kurie tik savo patogumo dėlei kartais daro sutartis, kurių paskui nebevykdo. Šitą nuomonę labai sustiprino tada pasirodžiusieji Šventamikio raštai. Visi žinojo, kad jų autorius yra maskviškis. Tuomet dar nežinota bolševikų vardo, bet jauste jausta, kad su tos rūšies žmonėmis Lietuvos katalikai sugyventi negalės. Iš sakinių, randamų slaptai platinamuose kaikurių partijų lapeliuose, buvo daroma išvada, kad Šventamikiams nepakenčiama katalikybė ir nebrangi tėvynė Lietuva.

Čia atpasakojau tai, ką atsimenu iš pažiūrų ir nuotaikų, buvusių per 12 mano jaunystės metų, kol iš 11 metų vaiko išaugau į 23 metų jaunuolį. Tas vaizdas išaiškina ne tik mano veiklą prieš "Tėvynės Sargui" atsirandant, bet ir palengvina suprasti nuotaikas šimtų jaunuolių, kuriems rūpėjo tą laikraštį įkurti.

1893 m. gavėnios pradžioje Seinų seminarijoje pasklido gandas, kad kurią nors valandą iš Suvalkų atvyks didelis policijos būrys, padarys seminarijoje kratą, paims lietuviškuosius spausdinius, išblaškys klierikus, uždarys seminariją, žodžiu, bus taip, kaip neseniai padaryta Kielcuose. Seminarijos regentas kun. Jonas Giedraitis ir prof. kun. dr. Vincas Blaževičius padarė seminarijos koplyčioje reviziją — paliko tik lietuviškas klierikų maldaknyges, bet išnešė visas kitas lietuviškas knygas. Taip ir aš netekau savo "Novenų". Visi lietuviai klierikai ėmė deginti "Varpus", nekantraudami, kad taip lėtai dega popieris. Seminarijos krosnys buvo pilnos lietuviškų spausdinių. Smarkiai nukentėjo slaptoji seminarijos lietuviškoji bibliotekėlė. Joje liko tik knygos, spausdintos prieš 1863 m. Kitas teko suslapstyti tokiose vietose, kurios atrodė neprieinamos pastatų nežinantiems žmonėms. Du klierikai buvo

pašalinti už "litvomanišką" veiklą. Vienas tikrai buvo patriotas, bet turėjo ir kitų priekaištų. Kitas buvo aplenkėjęs zanavykas, kuriam buvo galima daug ką prikišti, tik ne lietuviškąjį patriotizmą.

Po 1893 m. Velykų nuėjęs pas daktarą Kauką gavau jo adresu man prisiųstą laišką. Dvasinės Petrapilio Katalikų Akademijos studentas Andrius Dubinskas ragino mane, atostogoms prasidedant, atvažiuoti į Vilnių pas Kazimierą Kriščiukaitį, kuris turėjo altorių dirbtuvę. Laiške buvo paminėtas reikalas Seinų klierikams susipažinti su Vilniaus ir Kauno klierikais. Netikėtai pasisekė iš Seinų seminarijos vaodvybės gauti kelionei reikalingus leidimus. Leidimą gavęs, pranešiau Dubinskui.

Sutartą dieną abudu susitikome Kriščiukaičiuose. Ten patyriau, kad seminarijų klierikai ir Akademijos studentai nori bendromis jėgomis suorganizuoti lietuvišką laikraštį.

Nepasakosiu savo įspūdžių lankant Vilniaus įdomesnes bažnyčias, Gedimino kalną, įvairias senovės liekanas. Oficialioji miesto išvaizda buvo, žinoma, rusiška. Bažnyčiose viešpatavo lenkų kalba, bet katedros zakrastijonas, apsimesdamas lenku, rodydamas tos šventovės lietuviškuosius požemius taip meilingai pabrėžė jų vertę, kad tuoj pasirodė esąs ne amatininkas senienų rodytojas, bet savo tėvynės praeitį mylintis lietuvis. Pagaliau, girdėdamas mane šnekant lietuviškai, pats ėmė nuoširdžiai lietuviškai kalbėti.

Bernardinų bažnyčios zakrastijonas lenko nevaidino, tuojau pradėjo kalbėti gražiai lietuviškai. Jis nusivedė mus į požemius, kur vienoje toli nuo takų buvusioje patalpoje ištikimai saugojo gana didelį lietuviškų senienų rinkinį, kurį, neklystant, buvo galima pavadinti muziejumi. Trumpai sakant, Vilniuje tada teko pamatyti trijų kultūrų klodus: lietuvybė buvo požemiuose, lenkybė bažnyčiose, rusiškumas valdžios įstaigose ir pirklių rinkose. Žydai laikėsi su rusais.

Tarp lenkų buvo įsimaišiusių šiek tiek lietuvių ir antrame kultūros klode. Visų Šventųjų bažnyčios vikaras skardenosi dideliu bičių veisimo žinovu, rodė nepalankumą lenkams, bet buvo didelis rusų simpatikas. Išmintinga buvo Kazimiero Krikščiukaičio laikysena. Jis nesigynė esąs lietuvis ir neniekino lenkų, bet jo žmona buvo lenkiškai nusistačiusi. Savo dėmesį buvo sutelkęs į meno darbą. Vilniaus bažnyčiose buvo daug jo iš medžio skaptuotų dailės darbų. Ypatingai vertinga buvo šv. Petro bažnyčios sakykla.

Svarbiausi pasikalbėjimai buvo seminarijoje. Ten du didžiausi patriotai buvo Maciejevičius ir Radzevičius, bet juodu nė vienas nemokėjo lietuviškai. Juodu tvirtino, kad yra visas būrys taip pat lietuviškai nusistačiusių ir net lietuviškai kalbančių klierikų, tik nepatarė mudum su Dubinsku su tuo būriu susitikti ir net atskirų klierikų nekontaktuoti, kad jiems nepakenktų. Maciejevičius ir Radzevičius mūsų draugystės nebijojo, nes jau buvo baigę seminariją ir kaip Vilniaus vyskupijos stipendininkai persikėlę į Petrapilio Akademiją. Parvažiavę atostogų, buvo laikinai apsistoję seminarijos patalpose.

Pabuvę porą dienų Vilniuje pas Kriščiukaičius, dviem menkom kumelkom velkamu ūkininko vežimėliu užsimanėm pasiekti seniausią Lietuvos sostinę Kernavę. Išvažiavome per Žaliąjį tiltą, pro šv. Rapolo bažnyčią, kurios parapija siekė į kaimus, kuriuose gyveno lietuviai. Todėl toje parapijoje tuomet būdavo bent vienas lietuvis vikaras.

Nebeatsimenu, nė kokiu keliu, nė kuria kryptimi nuvažiavome į Kernavę. Tenai neradom nė miesto, nė kaimo. Tematėm tik krūmokšniais apaugusią sugriuvusios sienos dalį, kokių trijų pėdų aukščio. Liūdnai žiūrėjome į tą gerbtinos praeities brangintiną liekaną. Valandžiukę patylėjome susikaupę. Pasakėm vieną kitą trumputį sakinį, bet nė vienas neišsitarėm, kad menkas tas dalykas, kurį mylime. Neatsiminė, nė apie ką galvojom. Gal jau tuomet užplūdo galvon mintis, kad tėvynės meilę neverta kūrenti didžių pastatų daromais įspūdžiais, o reikia pasiryžimu sukurti naują Lietuvą.

Iš ten ketinome keliauti į Giedraičius pas kun. Silvestrą Gimžauską. Buvome skaitę jo ugningus raginimus kunigams, kad lietuviškai skelbtų lietuviams Kristaus evangelijos tiesas ir dorovės taisykles. Tuomet nesupratau, bet dabar suprantu to kunigo reikšmę Lietuvos kultūrai. Iš ganytojiško kunigų sąžiningumo jis ugdė jų patriotinių pareigų supratimą, visomis priemonėmis žadindamas, tobulindamas ir stiprindamas tą sąžiningumą. Savo karštų paraginimų Gimžauskas negalėjo spausdinti Rusijoje. Gabendavosi juos iš užsienio, ypač jaunesnieji kunigai ir klierikai, nežiūrėdami nė kliūčių, nė pavojų. Gimžausko įtaką greit pajuto ir suprato caro valdininkai. Gubernatorius pareikalavo iš Vilniaus vyskupo pašalinti Gimžauską nuo dekano pareigų, bet neleido jo skirti nė menkiausios vietos klebonu. Taip kanauninkas Gimžauskas tapo Giedraičių parapijos vikaru. Mes trys klierikai važiavom pas jį kaip pas pranašą.

Giedraičių vikarijato namas buvo medinis ir senas. Gerai neatsimenu, vienas ar du kambariai buvo skirti nejaunam vikarui, tik atsimenu, kad sienos buvo padažytos baltomis kalkėmis. Patalpoje nebuvo nė minkštų baldų, nė kėdės su atlošu, tik kelios prastutės taburetės, iš lentgalių darytos, į kurias buvo įkištos keturios kojos, tiesios kaip lazdos.

Kun. S. Gimžauskas buvo aukštas stambių kaulų vyras. Nebuvo nė sudžiūvęs, nė nutukęs, kalbėjo rytietišku akcentu karštai ir vaizdingai. Mums trims jis papasakojo daug pavyzdžių, kaip nuožmūs burtai yra įsigalėję Lietuvos rytuose todėl, kad bažnyčioje vartojama liaudžiai nesuprantama lenkų kalba.

Kalbėdamas apie uoliuosius dvasiškius, Gimžauskas mus nusivedė į bažnyčią, kur atskiroje patalpoje virš zakrastijos laikoma spirite vyskupo Merkelio Giedraičio širdis. Patalpa buvo tamsoka, urna didelė ir sunki. Matėme tą širdį, bet mūsų akims ji neparodė tų kilnių jausmų, kuriais ji buvo gyvenusi, nė tų didelių darbų, kuriuos ji buvo padariusi. Po to viso tebėra likęs tik išmirkęs raumenų gabaliukas, bet jis kalbėjo mums į širdis. Ir mumyse stiprėjo noras mylėti Lietuvą, jai tarnauti Kristaus nurodytais būdais, semiantis šviesos ir jėgos iš katalikų bažnyčios. Taip darė Gimžauskas, senesnis už mus, taip ruošėmės veikti ir mes jaunieji, dar ne kunigai.

Užvožęs urną ir uždaręs patalpą, Gimžauskas parsivedė mus į vikariatą, kur klestėjo evangeliškas neturtas labiau, negu tuose vienuolių kambariuose, kuriuos vėliau man teko matyti. Šeimininkas norėjo mus ilgiau palaikyti, bet mums reikėjo skubėti, nes vežėjas norėjo laiku namo sugrįžti. Atsisveikinę su nepaprastu kunigu, kurio jau nebeteko daugiau matyti, išvykome atgal kitais reikalais pasirūpinti. Vietovės buvo šiek tiek kalnuotos, bet tai ne kapsų ir ne zanavykų žemė.

Važiuodami teiravomės kaip kuriame kaime žmonės kalba — lietuviškai ar lenkiškai. Pasirodė, kad ši vietovė labai marga kalbos atžvilgiu. Tarp dviejų lietuviškų kaimų vienas lenkiškas, tarp dviejų lenkiškų — vienas lietuviškas. Kelias taip pat nevienodas. Vietomis buvo gerai sutvarkytų, bet pasitaikydavo ir duobėtų gabalų. Kitur duobės buvo prikimštos žagarų. Per vieną tokią duobę važiuojant vežėjas prakalbo lenkiškai: "Trzeba przez žagary poważymiac sia". Įstrigo tas vilnietiškos lenkiškos kalbos sakinys į širdį. Manau niekad jo neužmiršiąs. Vilniuje esu girdėjęs daug kitų gana panašių kalbos pavyzdžių. Bet lenkams viešpataujant Vilniuje tokie

pavyzdžiai labai sumažėjo.

Mums bevažinėjant vieškeliu, vienoje vietoje kelias, iš jo atsišakojęs, vedė į didoką kaimą, pro kurį buvo matyti platoka medinė bažnyčia. Aš buvau benusiimąs kepurę, bet kiti man tarė, kad tai cerkvė. Jie papasakojo tos parapijos nelaimę. Čia kitados, bet jau po Muravjovo laikų, klebonavęs kun. Petkevičius, kuris turėjęs ypatingą šeimininkę. Ji nebuvo ištekėjus, bet augino virš pustuzinio vaikų. Kartą klebonas sušaukęs parapiją ir pasakęs, kad caras ketina paliuosuoti tos parapijos ūkius nuo mokesčių, bet parapijiečiai turi pasirašyti prašymą. Visi ūkininkai šeimų tėvai pasirašė, kas mokėjo, nemokantys rašyti kryželius padėjo. Netrukus pasirodė, kad prašymą pasirašiusieji maldavo carą priimti juos į pravoslavų tikėjimą. Prašymas buvo patenkintas ir toji caro malonė buvo visiems paskelbta. Parapijoje kilo neapsakomas liūdesys. Klebonas tuojau išvažiavo kitur. Pats perėjęs į pravoslaviją ir pervedęs į ją visą parapiją, panorėjo vesti savo šeimininkę. Bet aukščiausias Petrapilio Sinodas pareiškė, kad ir pravoslavų dvasininkai gali vesti tik prieš šventimus, o ne po šventimų. Pereidamas į pravoslaviją katalikų kunigas negali gauti naujų šventimų, nes pravoslavija pripažįsta, kad katalikų vyskupo suteiktieji šventimai galioja amžinai ir bendrieji krikščionybės dėsniai draudžia kartoti galiojančius šventimus. Bet Petkevičiui padaryta išimtis. Jam leista vesti savo šeimininkę, bet neleista toliau eiti kunigo pareigų net ir pravoslavų bažnyčioje.

Klierikas Radzevičius, kuris tą vietą žinojo ir mums šį įvykį papasakojo, prisiminė dar ir kitą šią istoriją liečiantį faktą. Aleksandrui II atvažiavus į Vilnių, Paberžės parapijiečiai susitarę sugulė skersai kelio, kuriuo caras turėjo važiuoti. Jiems pasisekė įteikti prašymą, kad juos neverstų likti pravoslavais, nes jie buvo apgauti. Caras prašymą priėmė ir žadėjo apsvarstyti. Po kiek laiko gavo atsakymą, kad katalikybėn atgal jie nebegali sugrįžti.

Prie tos istorijos vežėjas pridėjo dar savo, kad Paberžės šventikas pereitą žiemą apie Kalėdas paskelbė tam kaimui, pro kurį mes važiavom, kad tokią ir tokią dieną juos kalėdosiąs. Skirtu laiku jis atvažiavęs su keliais palydovais, bet pirmutinio kiemo vartus radęs užkeltus ir užrištus. Beldimas ir prašymas atidaryti nieko nepadėjęs. Nors vartus buvo atsirišęs, bet durų niekas neatidarė. Šventikas neliepė palydovams durų laužti ir nuėjo į kitą kaimą. Ten pasikartojo tas pats. Perėjęs visus kiemus ir visus ūkininkus. Niekas

neįsileido, tik atsitraukiant buvęs girdimas piktokas moterų juokas. Iš kaimo išvažiuojant, būrelis jaunuolių sniego gniūžtėmis keleivius palydėjęs. Atpasakojau, ką tuo reikalu girdėjau iš kartu važiavusių draugų. Niekad neteko patikrinti, kiek tame pasakojime būta tiesos. Petkevičių Lietuvoje yra daug šeimų visuose kraštuose. Kai kurie Petkevičiai yra labai garbingi. Teko matyti ir vieną rusą pravoslavą Petkevičių, kuris prieš 1914 metus Petrapilyje buvo tikybų departamento direktorium.

Sugrįžę į Vilnių, traukiniu parvykome į Kauną ir apsistojome pas klieriko Dubinsko giminę, taipgi Dubinską, geležinkelio garvežių mašinistą. Mudviejų su Dubinsku tikslas buvo Kauno kunigų seminarija. Dubinsko buvo sutarta su seminariją baigiančiais Juozu Tumu ir dijakonu Vizbaru, kad atvyksim tartis apie būsimąjį laikraštį. Pamokos seminarijoje jau buvo baigtos; prie pabaigos slinko ir egzaminai. Tumas su Vizbaru gyveno viename kambaryje. Ten juodu ir mudu pasikvietė. Niekas mums netrukdė. Kambario langas gaudavo šviesą iš mažyčio kiemelio, kurio priešingąjį šoną sudarė seminarijos bažnyčios siena. Taigi niekas nė per langą negalėjo matyti, kad kambaryje yra svečių.

Retai kada pasitarimas eina taip sklandžiai, kaip tas keturių asmenų mūsiškis. Dubinskas pasakė šeimininkams, kad aš esu Seinų seminarijos lietuvių įgaliotinis, baigęs trečiąjį kursą ir dar turįs dvejus metus mokytis. Mat, kauniškiai nieko apie mane nežinojo. Apie Vilniaus seminariją Andrius pranešė, kad ten esama gerų norų ir pilno pritarimo, bet veikimo iš jų sunku tikėtis, nes neįpratę rašyti ir gyvena tarp neįveikiamų kliūčių. Galėsią tik laikraštį platinti atostogų metu ir dar saugotis net pačių kunigų.

Aš pasakiau apie seiniškių lietuvių veiklą prieš 1893 m., apie baimę, kurios patyrėme bedegindami nepigiai įsigytus laikraščius ir belaukdami policijos kratos. Pasakiau, kad naujasis seminarijos rektorius, nors pats lietuvis zanavykas, perdaug uoliai saugoja įstaigą nuo lietuviško pavojaus. Bet lietuvių klierikų nė nuotaika, nė veikla nėra sumažėjusi. Paminėjau keletą jaunų kunigų, su kuriais klierikai dažnai susižino; pasakiau pavardę ir seminarijos siuvėjo, judraus dzūko Petruškevičiaus, kurs pristato į seminariją lietuviškus laikraščius, o iš seminarijos per savo pažįstamus nusiunčia į Prūsus rankraščius. Prireikus, tas siuvėjas važinėdavo pas jaunuosius kunigus, veždamas jiems siuvamus drabužius ir ta proga įteikdavo jiems pavojingąją patriotinio veikimo me-

džiagą. Seinų seminarijos lietuvių klierikų vardu apsiėmiau parūpinti naujam laikraščiui gerokai medžiagos.

Pasikeitėme nuomonėmis apie kai kuriuos kalbos ir pažiūrų skirtumus. Kauniškiai nenorėjo nusileisti kalbos dalykuose, labai aukštai vertindami kun. Kazimiero Jauniaus nuomones. Jie jį vertino aukščiau už Joną Jablonskį. Aš tik iš jų lūpų teišgirdau, kad Jaunius esąs toks didelis ir gilus kalbos žinovas. Dubinskas žinojo daug daugiau už mane. Man besiremiant tik Jablonskiu, o aniedviem tepripažįstant tik Jaunių, Dubinskas labai išmintingai pakreipė dalyką. Kadangi Jauniaus gramatika tebuvo žinoma tik kauniškiams, gi Jablonskio jau hektografuota ir prieinama visiems, ir ne taip paini kaip Jauniaus, tai sutarėme laikytis Jablonskio, o į Jaunių atsižvelgti tiek, kiek bus galima. Daugiau ginčų tuo reikalu nebekelti.

Apie sutartį su varpininkais buvo vienoda nuomonė — ir kauniškiai ir seiniškiai, dar prieš pradedant ruošti trijų seminarijų susižinojimą, jau buvo patyrę, kad maskviškis varpininkų centras moka žadėti, bet nemėgsta pažadų tesėti. Buvo žadėjęs tikybos dalykuose laikytis neutralumo, bet pažado netesėjo.

Besvarstant, ar išteks jėgų vieniems leisti mėnesinį laikraštį tokio dydžio kaip "Varpas", teko peržvelgti turimuosius katalikus, jau rašančius lietuviškai. Apie vyskupą Baranauską nebuvo kalbos, kad jį įtraukus, nes jis laikėsi nuošaliai ir nepasitikėjo jaunaisiais. Adomas Jakštas buvo veiklus ir draugiškas, bet jis gyveno Ustiužnoje ištremtas. Jaunius jau tuomet nesiduodavo prikalbamas parašyti tokių straipsnelių, kokių reikėjo veikliam laikraščiui. Neatsimenu kodėl, bet mes jo net neaplankėme.

Tais laikais nemaža buvo spausdinama eilėraščių, bet mes visi keturi manėme, kad tik Maironiui sekasi juos gerus parašyti. Jis gyveno čiapat Kauno seminarijoje, ką tik baigęs akademiją ir dabar einąs profesoriaus bei prefekto pareigas. Eit ar neit pas jį? Kauniškiai sakė, kad jis tolokai laikosi nuo klierikų, bet Dubinskas jį pažinojo iš Petrapilio kaip vyresnį savo draugą, karštą ir veiklų lietuvį patriotą. Dubinskas neabejojo, kad Maciulevičius mūsų sumanymui pritars ir pats apsiėmė pirma su Maironiu pasikalbėti. Metrukus jis mums pranešė, kad Maironis nori su mumis pasimatyti. Visi pas jį nuėjome. Jis ant langų buvo pastatęs popierinius paravanėlius, kad niekas mūsų nematytų. Mūsų sumanymą jis pagyrė,

pažadėjo bendradarbiauti ir dar alumi pavaišino.

Dėl laikraščio formato nesiginčijome, bet liko pats svarbiausias klausimas: kas jį redaguos? Nori ar nenori, reikėjo laukti, kol kauniškiai įsišventins kunigais. Laukimas neilgas, nes Vizbaras ir Tumas jau baigė seminariją. Vizbaras, tapęs kunigu, gavo pareigas Kauno šv. Kryžiaus parapijoje. Bet tai buvo toli nuo užsienio, todėl redaktoriauti neįmanoma. Kunigu tapo ir Juozas Tumas. Jis gavo vikaro pareigas Žemaitijoje, netoli nuo Klaipėdos.

Tačiau sumanytasis laikraštis "Tėvynės Sargas" nepradėjo eiti nė 1893, nė 1894 m. Dabar jau neatsimenu, kada jis pasirodė. 1895 m. vasaros pradžioje Andrius Dubinskas baigė dvasinę Katalikų Akademiją Petrapilyje, gavo teologijos magistro laipsnį, bet kunigu tapti neapsiėmė, tik perėjo į Petrapilio universiteto teisių fakultetą. Tą patį metą ir tuo pačiu laiku aš baigiau Seinų seminariją, bet aukštesniųjų šventimų negavau, nes tapau paskirtas į Akademiją į pasiliuosavusią po Dubinsko stipendiją. "Tėvynės Sargą" pirmą kartą pamačiau bebūdamas Akademijoje. Joje tuomet buvo lietuvių studentų būrelis, susidedąs iš 30 narių. To būrelio įstatai reikalavo, kad kiekvienas narys per metus parašytų "Tėvynės Sargui" bent vieną straipsnį. Prieš siunčiant redakcijai, tas straipsnis turėjo būti perskaitytas būrelio posėdyje ir pripažintas tinkamu. Ne visi tą pariegą atlikdavo. Uoliausias ir sąžiningiausias šio uždavinio vykdytojas buvo Jurgis Matulevičius, Kielcų vyskupijos stipendininkas, baigęs Varšuvos seminariją.

Akademijon ateidavo gandų, kad Tumas "Tėvynės Sargo" reikalais kartais pats keliaudavo į Tilžę. Kad kas nors jo neatpažintų, persirengdavęs ir dirbtinę barzdą prisiklijuodavęs. Kai kuriuos savo nuotykius yraa prašęs "Pragiedruliuose", ypač ten, kur kalba apie menkių žvejonę.

Su Maskvos varpininkais santykių nenutraukėme. Iš pasimatymo su Tumu ir Vizbaru mudu su Dubinsku parvažiavome į jo tėviškę, netoli Šešupės ties Pilviškiais. Dubinskai turėjo luotą; kilnojomės Šešupėje, laukdami suvažiavimo Būgnų kaime Kriščiukaičiuose. Paskirtu laiku mūsų suvažiavo daugoka. Nakvojome kluone ant šieno. Buvo šiltas vasaros laikas. Nė Antanas Kriščiukaitis neparvažiavo, nė Vincas Kudirka neatvyko. Pasiviešėjom, pasišnekėjom ir išsiskirstėm. Taip ir išdilo iš mano atminties šitas Būgnuose ruoštas pasitarimas. Neatsimenu, ar po 1895 m. būta kokių bandymų susitarti dviem aiškiai pasireiškusiom lietuvių šviesuomenėje kryptim.

Būsimiems istorikams, man rodos, teks paminėti vėliau pasireiškusią Antano Smetonos ir Augustino Voldemaro kryptį, kuri vienu laiku, ypač Vilniaus "Viltyje", ėjo išvien su kunigais, paskui nuo jų atsiskyrė, pradėdami leist "Vairą".

1904 m. atgavus spaudą, paskui laisvės sąjūdžiui kilus, 1905 m. lapkrityje po Vilniaus seimo sumanyta katalikišką laikraštį visai Lietuvai leisti Vilniuje, redakciją pavesti A. Dubinskui. Bet kun. Laukaitis Seinų vyskupijos administratoriaus vardu pareiškė, kad Seinuose eis jų laikraštis. Tada Kaune imta leisti "Nedėldienio Skaitymus". Tarp trijų vyskupijų sutartis iširo.

Būsimam istorikui, man rodos, teks paminėti vėliau pasireiškusią Antano Smetonos ir Augustino Voldemaro kryptį. Daugelis kunigų rėmė Vilniuje ėjusią "Viltį", manydami, kad tai "Tėvynės Sargo" naujoji išvaizda. Bet dažnai tiems kunigams tekdavo nusivilti straipsniais, pasirodančiais A. Smetonos redaguojamoje "Viltyje". Ilgainiui Smetonos kryptis visai atsimetė nuo kunigų krypties ir išleido savo "Vairą". Tos trečiosios krypties pažiūros valdė Lietuvą nuo 1926 iki 1940, gi nuo to laiko jau nebeturime nepriklausomybės, bet turime veikliai vykdomą Maskvos pažiūrų brukimą Lietuvos visuomenei.

Krupavičiaus stiprus intelektas įgalino jį iš karto įžiūrėti savo tautos vertingumą ir apsispręsti tėvynės Lietuvos atžvilgiu, o jo taip pat stiprus jausmas padėjo jam įsijausti į lietuvių tautos dvasią ir pajusti jos vertę. Jo tėvynės meilę išugdė ir gaivino jo didelis suaugimas su savo kraštu, su broliais lietuviais ir su viskuo, kas lietuviška.

Iš Petro Maldeikio knygos
"Mykolas Krupavičius"

LIETUVIŲ KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ VEIKIMAS

("Draugija", 1907 m. Nr. 3, pusl. 257 - 266)

KUN. J. TUMAS

Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga buvo sumanyta daug anksčiau prieš spalių 17 d. manifestą. Demokratiškosios jaunesniosios lietuvių kunigijos nuomonės buvo gana plačiai žinomos: susiliejusios į neperskiriamą tapatybę su tautiškosiomis, jos padarė tą gausų dvasiškųjų tautiečių būrį, kurs mūsų apšvietos dalykuose ir iškovojime lietuviškai - lotyniškųjų raidžių vaidino visiems žinomą žymų vaidmenį, vidiniame gi mūsų gyvenime, santykiuose su senąja kunigija ir ištautėjusiąja bajorija užaštrino vadinamąjį lietuviškai - lenkiškąjį klausimą. Kiekvienas veiklus kunigas - tautietis įgijo vienokią pravarde — "litvomano" ir, nors veikė visiškai savarankiškai, nuo nieko nepriklausomai, viską savo atsakomybe, tačiau veikė vienodai, kaip kad iš programos, nors rašytos programos nebuvo. Vyriausius programos punktus buvo pabrėžęs pats gyvenimo prityrimas: užsienių laikraščiai ir suvažiavimai juos tik paryškindavo ir sutvirtindavo. Sąjungos pamatas buvo tad ne sumanytojų, bet paties gyvenimo laisvai, natūrališkai padėtas.

Būtų atsiradus ir sutvarkyta, surašyta programa, jei būtų kas tikėjęs, jog ji daugiau gyvumo įneš. Bet niekas netikėjo į didesnę galybę rašyto popiergalio, negu paties gyvenimo. Be to, rašytoji programa žymiai siaurina elgimosi būdą; jei būtų reikėję žvalgytis į vieną kitą jos reikalavimą, daugumas, tam tikrose skirtingose aplinkybėse būdamas, būtų turėjęs tiesiog nieko neveikti, negalėdamas visko išpildyti. Toliau, išdirbta programa reikalauja ankštos organizacijos su išrinktu biuru, žodžiu sakant, slaptos draugijos, kuri tiesiog buvo negalima, kaip iš atžvilgio į pasaulinę valdžią, nepripažįstančią laisvų sąjungų, taip ir iš atžvilgio į dvasiškąją, kuri tam da-

lykui visai nepritarė. Taip ir tyvavo ta dvasios sąjunga, o jos nariai lygiai teisingai būtų galėję kaipo programos punktus parodyti: viršuje Dangų, apačioje Lietuvą, šalip savęs brolį — valstietį ir pusbrolį — bajorą, nelyginant kaip kits bajoras, mano paklaustas, kokie jo programos punktai, atsakė: štai! rodydamas į ketvertą savo vaikų.

Juokus šalin metus, apskritai dvasios programa buvo pakankama, kada darbai ėjo siaura vaga. Blyksterėję laisvės pamėnai patraukė prie platesnio, šakotesnio darbo. Panorėję darbuotis dėl draugijos, turėjo knaptelėti ne ant vienos smulkmenos, kurias pirma drąsiai peržengdavo, nepastebėdami. Teko vyriausiuosius punktus smulkinti, idant ir mažmožiuose įvyktų nuomonių vienodumas. Pasirodė Konstitutiečių Demokratų programa, kuri visiškai patenkino mūsų reikalavimus; beliko tik ją pritaikinti prie mūsų vietinių aplinkybių ir pridėti, ko ten trūko, būtent, tikėjimo dalykus. Tas darbas prieš pat Vilniaus Seimą ir buvo pavestas trims profesoriams, o per patį Seimą buvo nuspręsta remiantis spalių 17 d. manifestu tuojau užmegzti atvirą sąjungą su Centraliniu Biuru Vilniuje, kurio nariu turėjau būti ir aš.

Tačiau čia pat pasirodė, jog panaši sąjunga, būtent Konstitutiškai - Katalikiškoji, jau yra čia sumanyta vyskupo Roppo. Prieš katalikybę kaipo vienijantį punktą krikščionims demokratams protestuoti neišpuolė; taip mūsų biuras Vilniuje ir neapsigyveno, kol išsiaiškins bene patenkins ir K-programa ir veikimas. Dėl viso ko tačiau buvo paskirta po keletą organizatorių į kiekvieną guberniją, kurie turėjo, taip sakant, pūdymą išplėšti, o su kokiomis akėčiomis teks apakėti, turėjo ateitis parodyti.

Ilgainiui L. K. D. programa Žemaičių dvasiškosios vyriausybės buvo atmesta. K. K. programa neprielankiai priimta su žymiomis atmainomis, pildytojų neatsirado daug dėl administracijos varžymo, kuriai pasirodė ji neatsakanti viešpatijos politikai Lietuvoje, ir taip vėl likome, kaip buvę, be sutvarkytos programos, o Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga pasiliko, kaip ir pirma, vien dvasios sąjunga.

Tas istoriškąsias žinias paviršutiniškai, nepilnai, kitur gal ir nenuosekliai išskaityti laikiau reikalingu dėl to, kad Lietuvių Krikščionių Demokratų partijos vardas pasklido dar gana plačiai; buvo padėtas ant dvejeto trejeto atsišaukimų, jos vardu kalbėta Vilniaus Seime, ir taip visuomenė ir laikraščiai buvo suklaidinti: manė L.K.D. Sąjungą jau esant pilnai suorgani-

zuotą, turint savo papildomąjį organą, o atsišaukimus esant jos principų išreiškimais. Pravers todėl žinoti, jog nei Sąjungos, nei pildomojo organo nėra, o vienas kitas atsišaukimas buvo ne Sąjungos paleistas, bet atskirų organizatorių, kurie, nors padėjo parašą L.K.D., bet visą atsakomybę už turinį ant savęs turi prisiimti.

Kad Sąjunga būtų turėjusi savo biurą, tokie atsišaukimai, kaip nurodytieji "Lietuvos Ūkininko" Nr. 13, nebūtų pasaulio išvydę.

Pasirodžius "Draugijai", platinsiančiai krikščioniškai demokritiškąsias lietuvių idėjas, idant ilgainiui galėtų visgi susimegzti draugija, tas vienas laikraštis tegalės nutarti, kada ir kaip gali būti pavartotas L.K.D. vardas; todėl visi į tą pusę kreipiantys atskirų veikėjų projektai turi būti pristatomi į jo redakciją.[1] Sava gi valia L.K.D. vardu pasinaudoti niekas tiesos neturi ir doriškai neprivalo, idant nekompromituotų jos.

Dėl tų ir dėl kitokių priežasčių aš jaučiuosi doriškai priverstas viešai duoti apyskaitą, ką ir kaip veikiau L.K.D. vardu, kaipo vienas paskirtųjų Vilniuje organizatorių. Tą patį turi padaryti ir kiti paskirtieji. Tai nebuvo slaptas darbas, nes garantuojamas spalių 17 d. manifestu, tad ir skelbimas jo negali sutraukti persekiojimų, o iš tos medžiagos gali susikrauti visas pilnas organizacijos rūmas. Redakcija tepareikalauja ir anos pilnos programos projekto, kurs buvo pristatytas dvasiškajai vyriausybei patvirtinti ir tepaskelbie kritikų žiniai.[2]

Kaipo Vadaktėlių bažnytėlės kuratas, L.K.D. idėjas platinau daugiausia Naujamiesčio parapijoje Panevėžio apskrityje ir apylinkėje, bet buvau suorganizavęs tik "Vadaktų kuopą". Atsišaukimo nesustačiau ir nepaskelbiau nė vieno, bet ir kalbėti niekados nekalbėjau "iš pilvo", t. y. kas į galvą pareis, nes visados iš žemiau įrašomosios programos, kurią savo atsakomybe buvau susistatęs, bent svarbiausiuose dalykuose. Kuopa, kilus reakcijai, žinoma, iširo. Ant manęs, kaipo ant organizatoriaus, vietiniai dvarponiai, dar labiau tolimesnieji, su kuriais niekados neteko susidurti, paleido tiek nebūtų paskalų, prikišdami tiek nusidėjimų už kurstymą prie agrariškos sauvalės, už vaisymą tarpluominės neapkantos, tiek priskundė policijai ir augštajai administracijai, jog, nors pasitraukęs iš Vadaktų į Sidabravą, būčiau kliuvęs į politiškuosius nusidėjėlius pirmosios rūšies, kad laiku visa sužinojęs nebūčiau tikrojo dalykų stovio išaiškinęs. Pasibaigė parei-

kalavimu atstatyti mane ir iš artimojo Sidabravo.

Visokioms paskaloms nesiliaujant ir tardytojui vis tebesiteiraujant, aš ir esu priverstas paskelbti šiuosius savo laiku užprotokoluotus dalykus, už kuriuos vien tik ir teatsakau, kitas visas paskalas apgarsindamas iš piktos valios pramanytomis melagystėmis ir noru pražudyti kitokių nuomonių žmogų.

VADAKTŲ KUOPOS NUTARIMAI

Aiškiai išvydę kaip stingame gero supratimo "tikrojo" dabartinio mūsų padėjimo, kaip dar stingame vienybės ir dvasios tvirtumo, reikalingų pabaigtinam iškovojimui Lietuvos savivaldos ir kitų pažymėtųjų politiškų ir tautiškų tiesų, mes susitarėme jungtis į ankštą kuopą dėl geresnio tuose dalykuose apsišvietimo. Daliniuose susirinkimuose ir Visuotinėje sueigoje š. m. gruodžio 7 d. mes, vadaktiečiai, sutvėrėme pirmąją mūsų apylinkėje politišką kuopą pramindami ją: "Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga", ketindami paskui susijungti su kuria nors platesne pasekmingiau dėl Lietuvos žmonių laisvės kovojančia sąjunga. Tuogi tarpu išsiaiškinome sekančius dalykus, kurių vienodai apsiėmėme prisilaikyti.

1. Būdami ištikimais Katalikiškosios Bažnyčios sūnumis, o jos skelbiamąjį Kristaus mokslą laikydami mūsų doros pamatu, stosime už pilną mūsų tikėjimo "pamatų" neliečiamybę, jei kas prieš juos pasikėsintų, ir pilną jos laisvę nuo pasaulinės valdžios priežiūros.

a) Santykius su savo Dvasiškuoju ganytoju išlyginsime, jei prisireiks, sekančiuosiuose posėdžiuose.

2. Kitataučių kuopoms užtikrindami pilną jų kalbų laisvę, rūpinsimės, kad lietuviškoji kalba, kaipo daugumos gyventojų kalba, būtų visoje Lietuvoje viešpataujanti (oficiali), kaip savitarpiniuose visų gyventojų santykiuose, taip ir visose viešose įstaigose: mokyklų, teismų ir administracijos, turinčiose būti niekieno nevaržomoje mūsų pačių priežiūroje ir globoje. Tatai:

a) Neleisime savo vaikų į pradedamąsias dabartines mokyklas tol, kol negausime mokytojų lietuvių ir katalikų; kol ne tik "vaikai bus mokomi lietuvių kalbos", kaip žada Lietuvos General-Gubernatorius savo lapkričio m., 23 d. apskelbime, bet kol visų mokslo dalykų nepradės vaikus mokyti lietuviškai.

aa) Nesiskirdami nuo Rusijos, mūsų kalbos mokėjimą pripažįstame reikaingu ir jos, kaipo atskiro mokslo dalyko,

antrais ir trečiais metais mokytis neatsisakome.

b) Kolgi tai įvyks, sutariame kiekviename sodžiuje įsikurti pašalines mokyklas po bendra priežiūra vieno apšviestesnio mūsų kuopos nario.

ba) Laisvę pašalinio mokymo ginsime visomis savo išgalėmis.

c) Lietuvių kalbą vartosime visuose "stačiuose" susidūrimuose su mūsų valdininkais. Todėl reikalaujame:

ca) Kad kiekvienas Lietuvos valdininkas pakaktinai mokėtų lietuviškai;

cb) Jei dabartiniai nemoka, sukeisti juos su lietuviais, valdininkaujančiais Rusijoje ir Sibire.

c) Nestačiuosiuose, t. y. "raštiškuosiuose" santykiuose su augštesniaisiais valdininkais ir jų raštinėmis (kanceliarijomis), kaipo ir visų valsčiaus knygų vedime vartosime dvejopą kalbą: lietuvių ir rusų.

ca) Grynai lenkiškieji valsčiai, jei tokie Lietuvoje yra, tevartoja sau lenkų kalbą.

3. Lietuvos krašto gerovę remiame ant smulkaus žemvaldžio. Tad kovosime, kad kiekvienas lietuvis, kaipo pirmutinis to krašto savininkas, būtų čia pat aprūpintas tokiu žemės gabalu, kurs pilnai patenkina jo šeimynos reikalus. Tam tikslui reikalaujame:

a) kad tautiškasis iždas į savo fondą supirktų bankų už skolas licituojamus dvarus;

b) kad supirktų ir kitus silpnai bestovinčius dvarus, kurių savininkai ir šiaip jau turės juos iš savo rankų paleisti;

c) kad atsiimtų į savo fondą nuo ponų ir bažnyčių kitados paveržtas žemes;

d) kad kitados dvarų išblaškyti "laisvieji" ūkininkai būtų sugrąžinti į senovines jų sodybas;

e) kad dvarai neteisingai nuo valstiečių atimtas pievas, ganyklas ir miškus jiems sugrąžintų;

g) jei tų šaltinių neužtektų aprūpinimui visų bežemių ir mažažemių pagal nutartą normą, kad ir kitus dvarus ypač didžiadvarius išpirktų;

ga) dvaru verčiąsi apsisprendžia tam tikra taksacijos komisija iš vietinių gyventojų;

gb) žemę valdyti lietuviams, galintiems ją savo jėgomis gerai išdirbti, tautiškasis iždas paveda dykai, reikalaudamas tik mokesčių nuo pelno.

4. Kovosime už neliečiamybę pagrindiniais valstybės įstatymais ir šiandieną užtikrintos pilnos visaluominių valsčių savivaldos. Tatai:

a) nereikalingi Žemiečių Viršininkai. Kokia čia valsčių "savivalda", jei "jisai" sueigas gali suardyti, "jisai" nutarimus daryti, kurie tik "jam" patinka; jei jisai tegali valsčiaus susirinkimus sušaukti?' Jų globoje valsčiai negali "savo namų" dalykus svarstyti taip, kaip jiem prityrimas parodo;

b) jei valsčiai — savivaldiški, tad netiktai pasirinkimas jiems tarnaujančių, bet ir jų prižiūrėjimas ir nepasitenkinimas jų veiklumu, atstatymas privalo valsčiams priklausyti.

5. Vietinės policijos viršininkai pristovai dabar užversti visokiais visokių raštinių prisiunčiamais jiems išpildyti popieriais, dėl kurių apie tikrąsias savo pareigas, apie gyventojų nuo užpuolikų saugojimą nebėra jiems kada besirūpinti. Ko ne vien tik popierių nešiojimu teužsiima ir žemesnieji policininkai: šimtininkai ir dešimtininkai, todėl reikalaujame:

a) pristovus atleisti nuo pareigų, nieko bendro su policijos tarnyba neturinčių;

b) kad raiti urėdninkai, kurių skaičius turi būti padidintas, vien darbuotųsi su dešimtininkais, kaipo sodžių sargais;

ba) šimtininkai tada bus nebereikalingi.

P a s t a b a : Kalbame ne apie dabartinius "statomuosius" mums valdininkus, bet kokie jie turėtų būti mūsų pačių statomieji.

6. Mūsų policija visados buvo nevykusi: niekados neperspėjo užpuolimų ir plėšimų, o jau jiems įvykus, niekados kaltininkų nesurado. Dabargi Panevėžio policijai atvirai pasisakius nieko nebeveiksiant ir piktadariams palikus pilną laisvę ne tiktai naktimis plėšti ir mušti, bet ir vidurdienyje rinkti muitą nuo atvažiuojančių į turgų; beto, atvirai jai organizuojant iš rusų — "poselencų" juodašimčius, grasančius lietuviams kerštu už nebepripažinimą dabartinės vyriausybės (tokių atsitikimų žinome keletą) ir neva už rusų žudymą (tokių atsitikimų nežinome nė vieno) — mes sutarėme:

a) kiekviename sodžiuje statyti iš eilės nakties sargybas iš apginkluotų vyrų;

b) pasitiekti signalus kitiems duoti žinią,

c) į turgus vien būriais tevažinėti ir be jokio pasigailėjimo bausti begėdiškai įsidrąsinusius išnaudotojus.

7. Kovojame ne su rusais, bet su biurokratiškosios valdžios

tarnais, stabdančiais visokį mačiausią mūsų savarankiškumą. Tatai:

a) rusų, lenkų ar žydų, kaipo to krašto piliečių, neapykantoje neturime ir jos tarp kitų nekurstysime;

b) jų turto ir asmens neliečiamybę užtikriname;

c) mūsų reikalavimų teisingumą neveidmainingai pripažįstą, kovoti už juos padedą ir visuotinu mūsų balsavimu išrinkti gali pasilikti savo vietose;

d) iš vietų metame tik ištvirkintus ir savo žmogėdžius, kad jie būtų ir lietuviai ir katalikai.

8. Reikalaujame visuomeninio teismo su mokytais teisėjais lietuviais, kurių daugybė Rusijoje tarnauja ir su mielu noru grįš tėvynėn, valdžiai pakvietus. Kol įvyks tokie taikos teismai, apsiimame:

a) kiek tik galėdami bylų vengti,

b) netyčia kilusias namie, pabaigti tam tikrame komitete, kad tik nereiktų kreiptis į dabartinius vien valsčių teismus.

9. Pašto įstaigų trūkumas sustabdo visą mūsų darbą, valdžiai nemaž nekenkiant, tik patiems piliečiams nuoskaudą darydamas. Tatai jų tuo tarpu neboikotuosime.

10. Visuotinei revoliucijai neesant, kelių, tiltų ir telegrafų gadinimą, kaip tai buvo ties Vadaktais atsitikę, pripažįstame kaip neturintį tikslo.

11. Kruvinos revoliucijos nekeldami ir nieko skausti neketindami, protestuojame prieš apstatymą mūsų kareiviais, ardymą su jų pagalba mūsų sueigų priešingai spalių m., 17 d. manifestui leidusiam tai daryti, ir rūstaujame ant Panevėžio sprauninko Tarchovo, Žemiečių viršininko Smirnovo ir dragūnų karininko N., be jokio reikalo arkliais sumindžiojusių gruodžio m. 2 d. Krakenavos valsčiaus sueigą ir keletą kruvinai sužeidusių.

12. Alkoholio pardavinėjimą šitame pereinamame neramybės laike sustabdome. Toliau, jei negalima būtų visiškai panaikinti, tai bent reikalaujame pavesti jį Blaivininkų Kuratorijoms pagal Suomalaičių sistemą.

13. Prie Kauno bajorų sumanytosios "Sąjungos laisvei ir tiesai apginti" prisidėti negalime, dėlto kad:

a) sąjunga — nedemokratiška, nepripažįsta piliečių lygybės, skirdama juos į "valstiečius" ir "nevalstiečius" (1 ir 2); nelygios tos dalys(93% valstiečių ir 7% nevalstiečių, skiria tačiau po lygų skaičių rinktinių į apskritis ir guberniją (6 ir 7). Sistema — tikroji Buligino duktė!

b) sąjunga aplenkia benamius darbininkus, kurių nenuraminus, negali būti kalbos apie kokią nors visuotinę ramybę.

c) sumanymas, kad valstiečiai rinktų bajorus, o bajorai valstiečius, yra pigus akių apvilkimas, pigi luomų išlyginimo simuliacija; bajorams lengviau išsirinkti iš didžios minios valstiečių sau prielankiu du, negu valstiečiams sau prielankius bajorus iš keleto parapijoje teesančių;

d) sąjunga siekia ne panaikinti, kaip laikas to reikalauja, bet sutvirtinti bajorų viešpatavimą visuomenėje.

14. Kuopa įsikuria knygyną.

a) knygų priežiūrą, jų dalinimą ir katalogų vedimą pavedame Vadaktų vargonininkui, kaipo centre, dažniausiai mūsų lankomame, gyvenančiam.

b) atskaitomybę veda kuopos pirmininko draugas.

15. % "Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungą" priimame visus lietuvius be skirtumo kilties, luomų ir užsiėmimų, kurie tik demokratišką lygybę pripažįsta.

16. Savitarpines narių nesantaikas ir pretenzijas svarstys tam tikras mišrus komitetas, iš visų luomų po du atstovu, renkamu, kaip ir kuopos valdyba, vieneriems metams. Tikimės, kad savitarpinis kaimyniškas teismas, prie abipusio nusileidimo vardan ramybės ir teisybės, daug daugiau gero padarys, negu tąsymasis po valdiškuosius teismus.

17. Jei susitvers daugiau kuopų, tai visos jos išsirinks centralinį biurą, su kuriuo susineš tiesiai, be jokių tarpų.

18. Platesnę programą pagal "Rusų Konstitucinės demokratiškosios Partijos" programą, tik pritaikant prie vietinių mūsų autonomiškų, tautiškų reikalavimų, susistatysime, susijungimo ir veikimo būdą išdirbsime ne vėliau sausio mėnesio.

19. Visus kuopos dalykus, be Taikos Komiteto, ves tiesioginiu balsavimu išrinktas pirmininkas, jo draugas pavaduotojas ir kiekvieno sodžiaus atstovai.

Naujamiestyje, gr. m. 12 d. viešai tą programą išaiškinus, buvo ji priimta, ir kaipo valsčiaus nutarimai, buvo pirmą kartą į knygas įrašyti lietuviškai ir rusiškai sekantieji sutrumpinti punktai: 2-11, 13.

L.K.D. kuopos susirinkime gr. m. 11 d.

Dalyvaujant dvarponiams: pp. Marijonui Zavadzkiui, savininkui D. Vadaktų dvaro ir kitų palivarkų, Antanui Butrimui, s. Paliesio d. ir k. p., Nikodemui Butrimui s. Jotkonių d. ir k. p., grapaitei Elenai Kasakauskaitei, s. Leo-

nardavo d. ir k. p., Konstantinui Puzinui, s. Vilkaviškės d. ir k., p., Adolfui Tauginui, s. Memenčuvkos d. ir k. p., Karoliui Bistramui s. Upytės dv. ir k. p., Vladislovui Eidrigevičiui, s. Nevežninkų d. ir k. p., Juozapui Bitautui, s. Vadaktų 2-jų d. ir k. p.; pirmininkaujant vienbalsiai išrinktam Vadaktų bažnytėlės kuratui kun. Juozui Tumui, svarstėme santykius tarp dvarponių ir jų kumečių, arba ordinarininkų, ir sutarėme, jog aukščiau paminėtuosiuose dvaruose, o geistina, kad ir tolimesniuose nuo sekančiųjų samdymo metų kumečiai tarnaus šiomis žymiai palengvintomis sąlygomis:

1. Darbas naktimis bus panaikintas. Darbo diena skaitysis nuo saulės tekėjimo ligi saulės nusileidimo.

2. Pusryčiams ir pietums bus duodama po dvi valandi, per vasaros darbus nuo III.19 iki X.1 nuo skambinimo lig skambinimui skaitant.

3. Darbai bus varomi visų išvien, bendrai, ir tik patiems darbininkams sutinkant po uždavinių.

4. Visi ūkio padarbai, neskiriant nei kirvių, nei piūklų turės būti dvaro; lygiai ir jų taisymas. Darbininkai atsitraukdami juos palieka.

5. Susirgę darbininkai per du mėnesiu gaus pilną algą; per sekančiu du mėnesiu — pusę algos, toliau bus priimti į Labdarių globą, kol neįvyks visų darbininkų apdraudimas nuo negalės ir senatvės.

6. Dvarai užtikrins savo darbininkams ir jų šeimynoms gydytojo pagalbą ir kunigą: savo arkliais vežios ligonį pas gydytoją arba gydytoją į namus, savo lėšomis apmokėdami jį ir vaistinę.

7. Užlaikymą darbininkams dvarai duos šiokį:

a) pinigais 35 - 40 rs;

b; grūdais — pirmalakomis: rugių 44 pūdus, miežių 32 pūdus, žirnių 7 pūdus ir kviečių 7 pūdus; iš viso 90 pūdų;

ba) vienam javui neužderėjus, dvaras galės pakeisti kitu lygios vertybės;

c) žemės: bulvėms pasisodinti — dešimtinę šešiems kumečiams, linams pasisėti — dešimtinę 8 kumečiams, daržovėms pasisodinti — po gabalą 2-3 pūrų sodinimo;

d) pašaro dviem karvėm užlaikyti: 4 birkavus šieno, 4 birkavus vasarinių šiaudų, o ruginių ir kvietinių kiek reiks.

da) už kumečių pašaro sudegimą dvarai atsakys.

8. Kumečiu žmonos jokių dienų nebeeis. Kviečiamos į

kokį darbą bus apmokamos atskirai, pagal laiką ir esamąsias kainas.

9. Šienui pasipiauti, bulvėms nusikasti, grūdams susimalti bus duodama pakankamai laiko.

10. Šįmet tarnaujantiems algos šiek tiek iš geros valios pridės.

11. Darbininkai nebus skiriami į gerus ir negerus ir vienas kitam į priežiūrą atiduodami. Prižiūrės patsai ponas arba jo ekonomas.

12. Kylantiems kivirčams tarp darbininkų ir darbo davėjų nuraminti bus tuojau įkurtas mišrus komitetas iš dviejų dvarponių ir dviejų kumečių. Jie pasikviečia penktąjį — vietinį kunigą. Byloms tarp dvarų ir gretimų sodžių išspręsti bus komitetas iš tų pačių dviejų dvarponių ir dviejų sodiečių ūkininkų, kurie išsirenka penktąjį — vietinį kunigą.

13. Darbininkus be laiko atstatyti arba piniginę bausmę ant jų uždėti už jų vagystę, pasileidimą, tyčia žalų darymą, rūkymą trobose, beširdį elgimąsi su gyvuliais ir t.t. dvarai galės tik komitetui nutarus.

14. Jau paduotiems skundams peržiūrėti paskiriamas artimiausias posėdis už savaitės.

15. Komiteto nutarimų neklausančius privers bendruoju boikotu.

IŠNAŠOS

1. "Draugija", 1907 m. Nr. 3, psl. 257-266.

* "Draugija" 1907 m. Nr. 3, psl. 257-166.

2. Tai buvo rašyta pernai. Šiandieną dalykai kitaip virto. Pats šio straipsnio autorius tapo "Vil. Žinių" vedėju. Todėl visi projektai kaslink L.K.D. partijos ir jso kuopų organizacijos ir veikimo turi būti pristatomi "Vil. Ž." redakcijai, nes smulkmenos ir atskiri faktai — tai dienraščio dalykai. "Draugija" priiminės straipsnius vien bendresnio turinio. Būti siaurai partiniu organu a la "Viest. Nar. Svob". "Draugija" neketino ir nebus, nes tokie laikraščiai visuomenei neįdomūs.

2. Tą dalyką redakcija jau išpildė. Žiūr. "Draugijos" Nr. 1 psl. 68-87. Redakcijos prierašai.

Lietuvių Krikščionių Demokratų gretose

Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos Centro Komitetas; Juozas Paškus — narys, Adomas Viliušis — sekretorius, Stasys Lušys — vicepirm. Vliko reikalams, dr. Aldona Rugienė — iždininkė, Vladas Šoliūnas — pirmininkas, Pranas Povilaitis — vicepirm. vidaus reikalams. Nuotraukoje nėra šių Komiteto narių: inž. Adolfo Venskaus — vicepirm. Europos reikalams, Algimanto Pautienio — vicepirm. užsienio reikalams ir Leono Pabedinsko — nario.

LIETUVIŲ KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ SĄJUNGOS TARYBOS SESIJA

LKDS veiklos reikalams aptarti 1974 m. rugpiūčio 17 d. Chicagoje buvo pradėta Tarybos sesija. Delyvavo 21 tarybos narys, Chicagos skyriaus nariai ir eilė svečių. Iš Paryžiaus buvo atvykę inž. A. ir B. Venskai, iš Bostono St. Lušys, iš Clevelando A. Kasulaitis, Pr. Razgaitis, A. Pautienis, iš Detroito B. Brizgys, Pr. Polteraitis, iš Phoenix P. Maldeikis, iš Chicagos dalyvavo dr. K. Šidlauskas, dr. J. Meškauskas, kun. V. Bagdanavičius, kan. V. Zakarauskas, B. Žukauskas, K. Mickevičius, St. Rauckinas ir visi Centro Komiteto nariai.

Pirmajame sesijos posėdyje buvo apžvelgta Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos vidaus ir užsienio veikla. Sąjungos pirmininkas Vladas Šoliūnas skatino skyriuose sustiprinti veikimą, susirūpinti naujais nariais ir kviesti jaunimą įstoti į sąjungą. Europos Lietuvių Krikščionių Demokratų Tarybos pirmininkas inž. Adolfas Venskus savo pranešime apžvelgė plačią krikščionių demokratų veiklą tarptautinėse unijose ir Europoje bei sėkmingą lietuvių krikščionių demokratų atstovavimą jose.

LKDS atstovauja Vokietijoje dr. P. Karvelis, Šveicarijoje dr. J. Eretas, Italijoje prel. V. Mincevičius, Prancūzijoje inž. A. Venskus, Brazilijoje prel. P. Ragažinskas, Venecueloje J. Kukanauza, Australijoje Z. Raudys. Kanadoje Toronte ir Australijoje veikia sąjungos skyriai. Urugvajuje buvęs LKDS atstovas žurnalistas K. Čibiras-Verax prieš savo mirtį spėjo pasiųsti Tarybos sesijai atmintinus sveikinimus.

Užsienio skyriaus vedėjas A. Pautienis apibūdino sąjungos ryšius su kitomis tarptautinėmis ir šio krašto organizacijomis bei įtakingais asmenimis. Tarybos vardu buvo priimtas dr. K. Šidlausko parašytas protesto laiškas Australijos ministeriui pirmininkui dėl Lietuvos ir kitų Baltijos kraštų pripažinimo Sovietų Sąjungai.

Vyriausiame Lietuvos Išlaisvinimo Komitete LKDS yra atstovaujama Pr. Vainausko taryboje ir A. Razgaičio valdyboje. Ryšiiai su kitom politinėm grupėm yra palaikomi geri ir tvirtai pasisakoma už vieningą Vliko vedamą Lietuvos laisvinimo kovą. Centro Komiteto vicepirmininkui Stasiui Lušiui yra pavesta rūpintis sąjungos reikalais Vlike.

Dr. K. Šidlauskas referavo LKDS įstojimo į Amerikos Lietuvių Tarybą klausimą. Buvo pasisakyta, kad LKDS pilnai remia ir talkina Altui, kaip lietuvių politinei veiklai Jungtinėse Amerikos Valstybėse vadovaujančiam veiksniui.

Antrajame sesijos posėdyje buvo apžvelgta prel. Mykolo Krupavičiaus paminklo statymo, monografijos leidimo, spaudos, kitų leidinių ir istorinės medžiagos telkimo klausimai.

Paminklui Statyti Komiteto pirmininkas dr. J. Meškauskas teigiamai įvertino lėšų telkimo paminklui rezultatus. Paminklas numatomas pastatyti naujoje vietoje — kapinių bloko aikštėje, perkėlus į tenai kapą. Paminklo pašventinimas — ateinančių metų Kapų dieną.

P. Maldeikis supažindino su parašyta prel. Mykolo Krupavičiaus monografija. Knyga spausdinimui bus pilnai paruošta

spalių mėn. pabaigoje. Kun. V. Bagdanavičiaus vertinimu, knyga yra parašyta labai išsamiai ir pilnai nušviečianti prel. M. Krupavičiaus gyvenimą ir veiklą. Monografijos išleidimu rūpinsis LKDS Centro Komitetas.

"Tėvynės Sargo" redaktorius dr. D. Jasaitis savo laišku painformavo apie žurnalo padėtį. Sekančio žurnalo numerio laukiama šį rudenį. Tarybos sesijos dalyviai pasisakė už žurnalo pritaikymą šiai dienai, patiekiant aktualios medžiagos ir išleidžiant kelis kartus per metus.

A. Kasulaitis yra parašęs anglų kalba ir į ispanų kalbą yra išversta A. Gražiūno parašyta Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos istorija. Abi istorijos yra numatytos išleisti, kad angliškai ir ispaniškai kalbantys susipažintų su lietuvišku krikščionių demokratų sąjūdžiu ir tuo pačiu su Lietuva.

Ryšium su išsamios Lietuvių Krikščionių Demokratų istorijos parašymu buvo svarstytas istorinės medžiagos telkimo ir išsaugojimo klausimai.

Trečiame posėdyje buvo svarstyta Lietuvių Krikščionių Demokratų ir Lietuvių Fronto Bičiulių santykiai. Šių dviejų grupių santykiai yra atnešę žalos lietuviams katalikams, stipriai susilpninę katalikų įtaką lietuvių visuomenėje. Buvo peržvelgti ankstesni bandymai pasiekti sutarimo. Taryba yra pasiūlius Centro Komitetui būti atviru esminiams Lietuvių Fronto Bičiuoių pasiūlymams.

LKDS Tarybos sesiją žodžiu sveikino Balfo pirmininkė M. Rudienė. Vliko pirmininkas dr. K. Valiūnas ir L. Šimutis sveikinimus perdavė telefonu. Laiškais sveikino dr. P. Karvelis, dr. J. Eretas, prel. J. Balkūnas, Pr. Vainauskas, dr. D. Jasaitis, J. Matulionis, dr. V. Bublys, dr. P. Kaladė, P. Kliorys, K. Kleiva ir L. Tomkus. LKDS veiklą auka parėmė M. Šmulkštienė.

Reiškiame padėką Lithuanian Radio Forum vedėjams Antanui ir Marijai Rudžiams už LKDS Tarybos nariams sekmadienį suruoštą jaukų priėmimą ir radio valandėlės paskyrimą, Chicago Saving and Loan Assoc. prezidentei Philomenai D. Pakel už puikią posėdžių salę, Julijai Bičiūnienei už vakarienės paruošimą ir Chicagos skyriaus valdybai už talką.

LKDS Tarybos sesijos posėdžiai praėjo vieningai ir darbingai. Centro Komitetas sutarė tolimesnio darbo gaires ir sieks LKDS veiklos suaktyvinimo.

LKDS Centro Komitetas

1974 m. rugsėjo 2 d.

A. VENCKAUS PRANEŠIMAS IŠ EUROPOS

Vidaus veikloje

Pagal savo vidaus reguliaminą, Europos Lietuvių Krikščionių Demokratų Taryba suvažiuoja posėdžiams bent kartą į metus. Paskutinieji Europos Lietuvių Krikščionių Demokratų Tarybos posėdžiai įvyko Baden-Badene, Romoje ir Paryžiuje. Svarstyti Lietuvos laisvinimo, Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos ir tarptautinės veiklos klausimai, apžvelgtos pasaulinės politikos, taip pat mūsų pavergto krašto ir lietuvių išeivijos problemos.

Nežiūrint esamų nuotolių, ryšys tarp Europos lietuvių krikščiolnių demokratų yra nuolatinis, gyvas ir nuoširdus. Be veiklos pačioje Taryboje, džiugu konstatuoti ir paskirų ELKDT-tos narių aktyvią veiklą įvairiose tarptautinėse ir lietuviškose organizacijose, spaudoje ir kitur. Tenka apgailestauti mūsų kelių vyresniųjų veikėjų Europoje paskutinio meto sveikatos negalavimus.

ELKDT-tos vardu dėkoju Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungai ir a. a. E.Turausko Antkapio Statymo Komitetui už moralines ir materialines pastangas statant šviesios atminties Velioniui antkapį Paryžiaus Nanterre kapinėse. Antkapis pašventintas pereitais metais liepos mėn. Prel. L. Tulabos, jam specialiai atvykus iš Romos į Paryžių ir dalyvaujant Prancūzijos lietuviams krikščionims demokratams, ateitininkams, Lietuvos atstovui Prancūzijoje, artimiems draugams ir giminėms.

Mums Europoje yra labai reikšminga palaikyti tamprius ryšius su Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos Centro Komitetu. Tas ryšys buvo labia aktyvus ir artimas, vadovaujant LKDS mielam Agirdui Kasulaičiui. ELKDT-ta nuoširdžiai tikisi, kad su naująja Centro vadovybe šis ryšys bus taip pat tamprus ir pastovus.

Lietuviškoje plotmėje Europos Lietuvių Krikščionių Demokratų Taryba ypatingai remia VLIKo pastangas Lietuvos laisvinimo kovoje; tame darbe, reikalui esant, talkininkauja ir palaiko nuolatinius ryšius.

Tarptautinėje veikloje

Nuo pat mūsų tremties pradžios Europos lietuviai krikščionys demokratai yra įsijungę į tarptautinius sąjūdžius pilnateisiais nariais.

Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga yra atstovaujama Pasaulio Krikščionių Demokratų, Europos Krikščionių Demokratų (UEDC), Pasaulio Jaunųjų Krikščionių Demokratų ir Europos Jaunųjų Krikščionių Demokratų (UEJDC) Unijose. Pas jaunesniuosius Sąjunga paskutiniu metu atstovaujama Al Žemaičio ir dr. J. Norkaičio, pas vyresniuosius — A. Venskaus.

Ilgesnį laiką man teko veikti Europos Jaunųjų Krikščionių Demokratų Unijos Egzekutyve, taip pat pirmininkauti Vidurio ir Rytų Europos Krikščionių Demokratų Unijos Jaunimo Sekcijai. Dalyvaujama taip pat Europos Krikščionių Demokratų ir Konservatorių bendros darbo grupės suvažiavimuose.

Europos lietuviai krikščionys demokratai yra aktyvūs ir kitose tarptautinėse organizacijose, kaip antai Baltų Taryboje (Vokietijoje), Pasaulio Katalikių Moterų Organizacijų Unijoje (kuriai priklauso 38 milijonai organizuotų katalikių moterų, atstovaujant 65-kius pasaulio kraštus), Krikščioniškosios Kultūros tarptautinėj organizacijoj, Pasauliniam Motinų Sąjūdyje, Pavergtų Europos Tautų Seimo Paryžiaus Biure ir kitur.

Jau senokai Europos lietuviai krikščionys demokratai yra įsijungę į Europejinį Sąjūdį, kuriam priklauso 24 Europos kraštai ir 16-ka tarptautinių organizacijų. Veikia Europėjinio Sąjūdžio Lietuvių Komitetas, susidesąs iš 11-kos asmenų. Šio Komiteto pirmininkas — Dr. P. Karvelis, vicepirmininkai — prof. J. Baltrušaitis ir V. Balickas, iždininkas dr. J. Norkaitis, generalinis sekretorius — A. Venskus. Dalyvaujama Europėjinio Sąjūdžio kongresuose, įvairiuose posėdžiuose. Paskutiniuose Europėjinio Sąjūdžio Federalinės Tarybos posėdžiuose į šio reikšmingo tarptautinio sąjūdžio vyriausius organus išrinktas Lietuvių komiteto generalinis sekretorius, kuris juose atstovaus visus pavergtus kraštus. Į Europėjinio Sąjūdžio Vykdomąjį Komitetą vietoj buvusio pirmininko prof. W. Hallstein (Vokietija) išrinktas min. J. Rey (Belgija), generaliniu sekretorium perrinktas R. van Schendel (Belgija). Tarp kitų išrinkti Prancūzijos senato pirmininkas A. Poher, įvairių kraštų parlamentų nariai, kaip dr. K. Mommer (Vokietija), prof. G. Petrilli (Italija), G. Deferre (Prancūzija), J. H. Molenaar (Olandija) ir kiti.

Tiek Europėjinis Sąjūdis, kuriame ruošiama naujosios Europos ateitis, tiek kitos aukščiau minėtos tarptautinės organizacijos yra pasaulinės reikšmės forumai, kuriuose turime nuolat progos kelti pavergtos Lietuvos problemas, turime gali-

mybę laisviems kraštams priminti Lietuvos okupacijos neteisėtumą ir jos teisę į nepriklausomą gyvenimą.

Per eilę metų per šias organizacijas susidarė ir asmeniški ryšiai su įvairių kraštų parlamentarais, senatoriais, vyriausybių nariais — tai prisideda prie galimybių kelti Lietuvos laisvės bylą Vakarų Europos kraštų vadovaujančiuose sluoksniuose.

Grįžtant prie Europos krikščionių demokratų veiklos klausimų, tenka pabrėžti, kad Europos Krikščionių Demokratų Unija yra aktyvi šių laikų problemų išrišimo vykdytoja. Europoje beveik visose valstybėse krikščionių demokratų partijos yra vienos iš stipriausių, todėl padaryti bendri sprendimai kongresuose ar suvažiavimuose turi tiesioginės reikšmės valstybiniam ir kasdieniniam tautų gyvenime. Paminėtina, kad Europos krikščionys demokratai yra stipriausias veiksnys Europos apsijungimo procese. Tatai nusako ir paskutinio Europos Krikščionių Demokratų Unijos kongreso, įvykusio 1973 m. lapkričio mėn., vienas rezoliucijų punktų, kuriame pasisakoma, kad Europos Krikščionių Demokratų Unija būtų perorganizuota į vieną bendrą Europos Krikščionių Demokratų partiją. Tai būtų jau konkretus pavyzdys ir Europos apsijungimo klausime. Šiame Europos apsijungimo procese neturime niekad išleisti iš akių ir Lietuvos nepriklausomybės atstatymo.

Iš ideologinės pusės, Europos krikščionys demokratai, ypatingai po savo paskutiniojo kongreso, angažuojasi krikščioniškų principų sustiprinimui ir įgyvendinimui šių dienų materialistiniame ir pragmatiniame pasaulyje. Jie mato, kad šio meto pasaulis yra paskendęs kontradikcijoje tarp didelių galimybių žmonijos kultūrinio, ekonominio ir techninio progreso srityse, iš kitos pusės — jis yra to progreso pavergtas.

Europos krikščionys demokratai yra įsitikinę, kad krikščioniškosios demokratijos žmogaus ir visuomenės koncepcija yra atsakymas į šių dienų iškilusias problemas, nes tikras ir pilnas asmenybės išsivystymas negali įvykti be pagrindinių krikščioniškosios etikos dėsnių.

Mano giliu įsitikinimu, tai pritaikinta ir mums sunkiose tremties veiklos sąlygose, ne kartą susiduriant su komplikuotomis gyvenamojo meto problemomis. Tik su krikščioniškosios demokratijos tvirtais idealais, juos įgyvendinant mūsų išeivijoje, su jais žvelgiant pirmyn į laisvos Lietuvos ateitį — bus įprasminta mūsų dabartinė buitis.

LIETUVIŲ KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ KONFERENCIJA ROMOJE

Šventųjų Metų ir lietuvių maldininkų kelionės į Romą proga, birželio mėn. 29 dieną įvyko lietuvių krikščionių demokratų konferencija. Dalyvavo atstovai iš įvairių pasaulio kraštų.

Konferencijai pirmininkauti buvo pakviestas inž. A. Venskus — Europos Lietuvių Krikščionių Demokratų Tarybos pirmininkas ir Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos Centro K-teto vicepirmininkas.

Šios konferencijos metu svarstyti sekantys klausimai: 1. Tarptautinė veikla, 2. LKDS veikla, 3. VLIKo rūpesčiai ir 4. Bendrieji klausimai.

Apie tarptautinę veiklą pranešimą padarė inž. A. Venskus — LKDS įgaliotinis tarptautiniuose krikščionių demokratų sąjūdžiuose, kurių veiklos centrai daugumoje randasi Vakarų Europoje. Pranešime buvo apžvelgta veikla ir kituose tarptautiniuose sąjūdžiuose, kuriuose lietuviai krikščionys demokratai aktyviai dalyvauja jau eilė metų. Ilgiausiai buvo sustota prie Europėjinio Sąjūdžio Lietuvių Komiteto veiklos ir prie šio Sąjūdžio reikšmės bendrame Europos apsijungimo procese, kur svarbu lietuviams dalyvauti, niekad neišleidžiant iš akių Lietuvos nepriklausomybės siekio.

Pranešime ir vėliau bendrose konferencijos dalyvių diskusijose buvo pareikštas didelis susirūpinimas dėl Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo konferencijos (ESBK). Svarstyta lietuvių krikščionių demokratų tolimesnė akcija tarptautinėje plotmėje, ypač liečianti ESBK.

Su įdomumu konferencijos dalyvių buvo išklausytas LKDS Centro Komiteto raštu prisiųstas pranešimas ir įvertinta jo veikla. Taip pat su pasitenkinimu konstatuota, kad į dabartinio LKDS Centro Komiteto sudėtį įėjo nemažai jaunų jėgų.

VLIKo veiklos klausimais pranešimą padarė S. Lušys — LKDS Centro Komiteto narys ir įgaliotinis VLIKe. Išsamiai ir plačiai apžvelgta paskutinio meto VLIKo veikla ir ypač jo ryšiai su ALTu ir PLB-ne.

Pranešimą apie Tautos Fondą ir jo naują struktūrą padarė konferencijoje dalyvavęs prel. J. Balkūnas — Fondo pirmininkas.

Be svarstytų pačių aktualiausių vidaus ir tarptautinės veiklos klausimų, konferencija buvo reikšminga ir tuo, kad sudarė galimybę susitikti su atvykusiais iš įvairių pasaulio kontinentų lietuviais krikščionimis demokratais. Tai sustiprino tarpusavio ryšius ir subūrė konferencijos dalyvius dvasiniam ir ideologiniam bendravimui.

Konferenciją maloniai ir rūpestingai globojo prel. L. Tulaba, ją savo apsilankymu pagerbė J.E. vysk. V. Brizgys.

PASAULIO KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ PARTIJŲ KONFERENCIJA

Pereitų metų pabaigoje, lapkričio mėn. 28-29 d.d. Romoje įvyko pasaulinė krikščionių demokratų partijų ir sąjūdžių konferencija.

Šioje konferencijoje dalyvavo 60 pasaulio kraštų krikščionių demokratų organizacijų lyderiai. Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungai (LDS) konferencijoje atstovavo inž. A. Venskus — LKDS Centro Komiteto vicepirmininkas ir Europos Lietuvių Krikščionių Demokratų Tarybos pirmininkas (atvykęs iš Paryžiaus). Taip pat dalyvavo A. Žemaitis (iš Romos).

Suvažiavimas buvo pradėtas Pasaulinės Krikščionių Demokratų Unijos (UMDC) pirmininko M. Rumor (Italija) įžangine kalba, po kurios sekė UMDC gen. sekretoriaus R. de Leon (Guatemala) politinis pranešimas, užtrukęs porą valandų. Plačiai apžvelgta UMDC veikla nuo paskutinio Pasaulinės Krikščionių Demokratų Unijos kongreso Limoje (Peru). Per tą laiką krikščionių demokratų partijų skaičius pasaulyje vis didėjo, tarptautinėje plotmėje koordinuotai veikiant ne vien UMDC, bet ir Europos Krikščionių Demokratų Unijoje bei Pietų Amerikos Krikščionių Demokratų Sąjungoje. Suvažiavimai, kolokviumai, gausių darbo komisijų posėdžiai vyko įvairiose pasaulio dalyse — darbas nuolat plėtėsi. Ypatingas dėmesys buvo skirtas naujai įsikūrusioms krikščionių demokratų organizacijoms Azijoje ir Afrikoje.

Konferencijoje plačiai pasisakyta dėl ateities veiklos perspektyvų, ypač remiantis Pasaulio Krikščionių Demokratų Unijos politinio manifesto projektu, kuris naujai ir iš pagrindų apibrėžia krikščioniškosios demokratijos akciją — pasaulinėje ir įvairių kontinentų regioninėje plotmėje.

MDC konferencijos metu kalbas pasakė krikščionių demokratų partijų ir sąjūdžių atstovai. Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos vardu kalbėjo inž. A. Venskus. Perdavęs LKDS sveikinimus konferencijos dalyviams, jis savo kalboje ypatingai iškėlė pavergtos Lietuvos klausimus. Pirmoje eilėje primindamas, kad Lietuva — nepriklausoma valstybė ir pilnateisė Tautų Sąjungos narė — buvo militarine jėga okupuota Sovietų Sąjungos 1940 metais, A. Venskus ilgiau sustojo ties dabartine pavergtos Lietuvos padėtimi: nuolatine priespauda tautinėje, religinėje, kultūrinėje, politinėje ir ekonominėje plotmėje. Nežiūrint visų esamų sunkumų, lietuvių tauta yra stipri kovoje už laisvę, ir rezistencija okupantui yra labai aktyvi. Paminėjo pogrindžio spaudos reikšmę ir nuo 1972 m. išeinančią "Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kroniką", kuri vaizdžiai ir išsamiai atspindi pavergto krašto rezistenciją — pasipriešinimą okupantui. Pa-

citavo "Kronikos" Nr. 15 ištrauką — Lietuvos katalikų prašymą, kad jų broliai išeivijoje ir visi bičiuliai pasaulyje informuotų plačiąją visuomenę, tautų vyriausybes apie žmogaus teisių pažeidimus Lietuvoje. Kalbėdamas apie įvykusią Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo konferenciją Helsinkyje, A. Venskus paminėjo, kad šioji neatsiliepė į pavergtų tautų laisvės lūkesčius ir kad ta konferencija sukėlusi nusivylimą okupuotoje Lietuvoje — citavo "Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos" Nr. 18 šiuo klausimu. Taip pat paminėjo, kad, nežiūrint Helsinkio konferencijos susitarimų, okupuotų kraštų sienos vis dar lieka stipriai uždaros laisvam žmonių ir idėjų judėjimui. Baigdamas savo kalbą, inž. A. Venskus kreipėsi į UMDC konferencijos dalyvius, kviesdamas juos solidariai jungtis su pavergtomis tautomis, kovojant prieš pagrindinių žmogaus teisių pažeidimus ir drauge siekiant jų laisvės.

Konferencijos rezoliucijose, visų kontinentų krikščionių demokratų partijos ir sąjūdžiai, tarp kitų klausimų, vėl iš naujo pabrėžė būtinybę:

— savo veikla būti naudingomis visoms pasaulio tautoms ir ypatingai toms, kurios kenčia dėl laisvės trūkumo politinėje, religinėje ir kultūrinėje plotmėje;

— visomis jėgomis priešintis prieš diktatūrinius ir priespaudą vykdančius režimus.

Konstatuota, kad daugelyje kraštų yra didelių pažeidimų politinėms laisvėms ir žmogaus pagrindinėms teisėms ir kad reikia daryti viską, kad šią padėtį atstačius į normalias tautų gyvenimo vėžes.

UMDC konferencijos dalyviai buvo priimti specialioje audiencijoje pas Popiežių Paulių VI, kuris ta proga jiems tarė pritaikytą žodį.

Konferencijoje dalyvavę 60 pasaulio kraštų delegatai buvo priimti ir Italijos Respublikos Prezidento G. Leone. Jie taip pat buvo Romos Miesto Burmistro, Italijos Ministerių Pirmininko ir Užsienio Reikalų Ministerio svečiais — jų garbei suruoštuose priėmimuose.

Pasaulinę krikščionių demokratų konferenciją plačiai paminėjo Italijos televizija, radijas ir spauda. Išsamius aprašymus davė taip pat ir dalyvavusių kraštų spauda, įvairiose pasaulio dalyse.

(LKDS Informacija)

IN MEMORIAM

JUOZAS BRAZAITIS
(1903 - 1974)

Juozas Brazaitis, po darbais apkrautų 71 metų, nuėjo į kapus — ir į istorijos lapus. Sunku vaizduotis Juozą, kokį jį anksčiau pažinojom kaip istorijos figūrą: savo reikalavimuose jis buvo kuklus, gyveno kitų žmonių ir savo tautos rūpesčiais, skendo raštuose, o vienok vienais iš skaudžiausių šalies ir valstybės metų jam teko stoti prie vairo ir, nors trumpai,

laikyti iškeltą laisvės švyturį. Jis ne tik stovėjo prie vairo audrų sūkuriuose, kovų ir kraujo dienomis, bet paskui, po eilės metų, jis davė ir vardą visai tai epochai, kaip ji turėtų vadintis istorijos knygose: "Tarp žodžių, kuriuos paliko pirmasis pasaulinis karas, šviesiausias buvo "tautinis apsisprendimas", pagarsintas prez. Wilsono "keturiolikoje punktų". Tarp žodžių, kuriuos iškėlė antrasis pasaulinis karas, tokio garso buvo "rezistencija" (N.E. Suduvis: Vienų vieni. 1964, psl. 9).

Tarp žmonių, su kuriais Juozas Brazaitis, tada Ambrazevičius, dažniau bendravo prieškariniais laikais, buvo jo kolegos mokytojai, jo paties mokinės, studentai, draugai iš universiteto laikų ir gimnazijos suolo, aktoriai, dailininkai, muzikai, rašytojai. Politinių veikėjų pasimaišydavo rečiau. Bet Juozas anksti ir su jais susidurdavo kaip jaunas žurnalistas, net buvo pakviestas aprašinėti prez. Smetonos kelionių po Lietuvą. Žmones jis traukė savo švelniu būdu, mokėjimu atjausti ir suprasti kitų rūpesčius, savo problemų nerodyti kitiems, lyg jų jam ir nebūtų, ir pagaliau išmintingu patarimu. Nuostabu, ilgai gyvenau šalia Juozo ir neatsimenu, kad jisai kada būtų skundęsis savo bėdomis. Prabėgus daugeliui metų, jo laidotuvių dieną, paklausiau jo dukterį Marytę, argi jos tėtis taip stoiškai viską priimdavo. "O, ne, — atsakė jinai, — tėtis labai išgyvendavo". Taip savo sukrėtimus jisai pasilikdavo savo širdžiai, o svečią visados sutikdavo mandagiu šypsniu, visu dėmesiu ir pagarba.

Žiūrint iš tolimos perspektyvos, anuose jo pokalbiuose, patarimuose besilankantiems ir darbuose lengva išskirti itin retą dorybę — gyvenimo išmintį. Tai jo praktiškasis bruožas. Susivėlus kokia didelei ar mažai problemai, jis imdavo ieškoti protingos išeities — ir dažnai ją surasdavo. Ir tai būdavo geras patarimas, kartais visai naujas. Išmintingą sprendimą jisai sau rasdavo kasdieniniuose reikaluose, jų ieškojo ir platesniems akiračiams. Savo nuomones šalies ir pasaulio rūpesčiais tada jis sudėdavo į vedamuosius, kuriuos rašydavo "Dvidešimtam Amžiui". Būtų įdomu dabar perbėgti tas jo mintis, po kuriomis rašydavosi kukliu Servus slapyvardžiu, ir padaryti išvestinę, kas daugiausia anomis dienomis jam skaudėjo. Tai turėjo būti svarios mintys, kaip svarūs ir išmintingi buvo jo žodžiai besilankantiems svečiams, atėjusiems savo širdies opų nuraminti. Nėra ko stebėtis, kad ilgainiui Juozas tapo nepamainomu patarėju jauniesiems katalikų veikėjams ir politikams. Pagaliau vien savo nuomonės blaivumu ir apgalvota išvada jis

kažkaip nejučiomis virto vienu iš keleto jų jų šulų ir švyturių, nors ir neiškeltų viešumon. Ir taip susiklostė, kad jo kambary Ugniagesių gatvėje pastaraisiais nepriklausomybės metais g galėjai rasti ir atėjusį pasitarti ministerį. O jautriąsias sielas, — operos solistus ir solistes, aktorius, poetus ir panašius Dievo čiulbonėlius—, jisai traukė savo kantrybe išklausyti lyriko sielvartų teatro užkulisinės painiavos, nesusipratimo meno mokykloje, ar net našlaityne. Žinoma, nebuvo tai vien dejonės. Pasitaikydavo linksmų linksmiausių istorijų, kurias su pasigardžiavimu pasakojo koks dailininias arba medicinos specialistas. Tad pas Juozą užsukus būdavo ir smagu. O kai kuri gležna siela gal pajusdavo liepsnelę Juozo švelnumui ir supratimui.

Buvo jis lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas gimnazijoje, paskui literatūrą dėstė universitete. Mokė ir dėstė šauniai. Mėgdamas visus menus ir turėdamas šaunų tradicinį skonį, savo darbo lauku jis pasirinko literatūrą. Mėgo ją kaip pedagogas, estetas, dailiojo žodžio vertintojas, ir kaip mokslininkas, tyrinėtojas. Parašė eilę studijų kurių nemaža dalis išbarstyta laikraščiuose. Bene žymiausia jo studija žuvo — apie Maironį. Iš visų kitų jo darbų literatūros baruose istoriniu tektu laikyti Donelaičio "Metų" paruošimą tiesiog iš rankraščių Karaliaučiaus valstybiniame archyve. Su V. K. Jonyno iliustracijomis tai pavyzdinis išleidimas. Ilgai dar bus sunku Tolminkiemio klebono "Metus" vaizduotis kitokiame paruošime ir kitokioje knygos išvaizdoje.

Toks paruošimas reikalauja kruopštaus ir atidaus triūso. Įdomu, kad Juozas šį metodą taikė visiems savo raštams — ir gimnazijos sąsiuviniams. Kiekvienas jo straipsnis spaustuvę pasiekdavo reikliai apkuoptas — ne tiktai ligi paskutinio sakinio, bet ir ligi paskutinio žodžio. Autorius neieškojo kokių ypatingų estetinių plonybių, bet labai žiūrėjo kalbos grynumo, sakinio lankstumo ir loginio išdėstymo. Tarpais jo straipsniai atrodo lyg surikiuoti punktais. Todėl juose visada aiški pagrindinė mintis. Šį budrumą jis taikė ne tik stambiems savo raštams, bet ir smulkmenoms, sakysime, žinioms, kai jas ruošė "Darbininkui". Iš logiško suvedimo ir sklandaus žodžio nesunku buvo numanyti, kad tai Juozo Brazaičio ranka. Reikalavimų sau nemažino iki paskutinės dienos, kaip negailėjo ir išmintingų patarimų kitiems, nors jį patį varbiai kas begalėjo paguosti.

Donelaičio "Metų" paruošimas liudija, kad Juozas mokėjo išsimušti iš kasdieninės vagos, griebtis naujų darbų. Nors ir

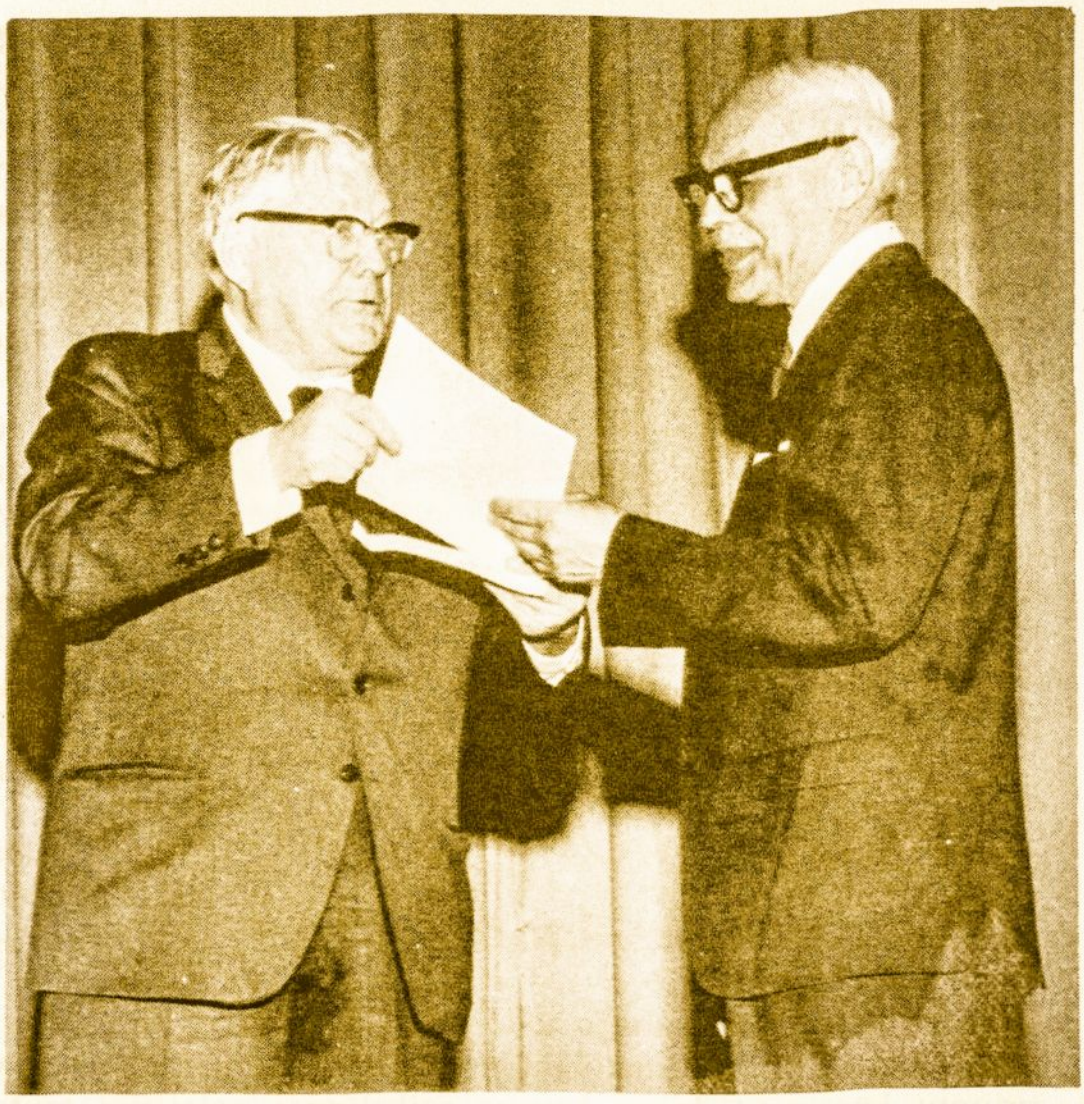

Dr. D. Jasaitis 1972 m. įteikia prof. J. Brazaičiui L. K. Mokslo Akademijos skirtą žurnalistikos premiją

buvo tradicinis savo estetinėse pažiūrose, o meno veikaluose daugiau ieškojo tradicinių linijų, vienu tarpu buvo pasinešęs į formalistinį kūrinio lukštenimą, gal kai ką pasigavęs iš savo profesoriaus Luetzelerio Bonnos universitete. Tai naujas bruožas literatūriniuose Brazaičio nagrinėjimuose, nors šiaip jam nevisai būdingas. Naujų, aniems laikams gal netikėtų ir net drąsiu žingsnių sugalvodavo ir kitais atvejais, pavyzdžiui, dar 1935 metais keliauti Lenkijon. Ieškojo naujų kelių Lietuvos katalikų veiklai, o kai išmušė valanda — visai tautai.

Kai galvoji, kas nulėmė, kad jisai ėmė vairą į rankas, gal tikslu būtų tarti: jo išmintis, orientavimasis ne tik žmonėse, bet ir

įvykiuose, iniciatyva, darbštumas ir valia. Apie jo išmintingą sprendimą ir kitus bruožus jau trumpai minėjome. O darbštumas jo buvo didžiulis. Galėtum sakyti, kad jis dirbo ir dirbo. Pasukus Simanui Daukantui taikytus žodžius, galėtum tarti — Juozas buvo darbo pelė. Ramiai, be fanfarų, jis triūsė ir triūsė. Ugniagesių gatvėje dar pirmą valandą nakties jis rašė, greičiausiai Servus straipsnį. Parašęs nužygiuodavo kone per visą Laisvės Alėją, užkišdavo savo lakštus redakcijai už durų — ir tiktai tada grįždavo ilsėtis.

Nors buvo švelnaus būdo, bet valią turėjo tvirtą. Kiti galėjo tvirtinti, kad tarpais buvo užsispyręs, pavyzdžiui, kai po širdies sunkaus priepuolio bažnyčioje, atsipeikėjęs sėdo į savo automobilį ir patsai nuvairavo namo. Valia, ryžtas, tikėjimas ir tėvynės meilė davė jam jėgų ir ištvermės stovėti tautos kovotojų eilėse ligi galo, kaip jis buvo davęs sau žodį anomis sunkiausiomis dienomis. Jis ištvėrė. Kiti ar pailsom, ar prisitaikėm, ar virtom buržujais, ar iš kasdienybės neišsikapstom.

Dabar Juozas Brazaitis nuėjo į kitą karalystę. Tenai, kur sėdi jo tautos laisvės kovų kritusieji draugai.

Jie ten supranta vienas kitą. Juk tai jiems Juozas pasakė vieną iš tauriausių kalbų, kai keturiasdešimt pirmų metų birželio mėnesį Kauno kapinėse buvo laidojami žuvusieji sukilėliai.

Ir vėl minėkime tuos jo žodžius:

"Nebe pirmas kartas šioje vietoje prasiveria duobės, kad priimtų kūnus tų, kurių kraujas reikalingas palaistyti tautos laisvei. Tačiau niekad toji duobė nebuvo tokia didelė kaip šiandien. Tai rodo, kad Lietuvos žemė yra ištroškusi laisvės. Tai rodo, kokia stipri tėvynės meilė yra išaugusi jos vaikų širdyse, kad ištisi jų būriai, šimtai ir tūkstančiai — savo noru ryžtasi mirti, kad svetimiems nevergautų. Pajaučiame šių gilių kapų akivaizdoj visos tautos pasiryžimą gyventi per mirtį".

A. Vaičiulaitis

DR. ANDRIUS JONAS BRIDŽIUS

1975 m. sausio 17 d. Cleveland Clinic ligoninėje po sunkios ligos mirė dr. A. J. Bridžius, giliai religingas, taurus patriotas, pasišventęs gydytojas, visuomeninių reikalų rėmėjas ir vargšų šelpėjas. Buvo gimęs 1895 m. gruodžio 20 d. Bačkiškių km., Gižų vls., Vilkaviškio aps. Kilęs iš stambių ūkininkų, gyvenusių ant gražaus ežero kranto. Tėvas — namų galva ir ranka, motina — pamaldi namų siela ir širdis, garsėjusi gailestingumo darbais ir plačioj apylinkėj vadinama "elgetų motina". Vargšai Bridžių tėvus išgelbėjo ir nuo išvežimo į Sibirą.

Iš gausios 12 vaikų šeimos užaugo tik keturi. Vyriausias Kazimieras teisės mokslus studijavo Tartų universitete. Kilus Rusijos revoliucijai, pėsčias parėjo iš tolimojo Estijos miesto

tėviškėn, bet peršalo ir gavo džiovą. Apsigydęs studijavo Berlyne. Baigiant mokslus, džiova atsinaujino; gydėsi Šveicarijoj, ten mirė ir palaidotas Leysin vietovėje. Buvo sutapęs su Tautos Pažangos partija ir labai vertinamas A. Smetonos ir A. Voldemaro kaip daug žadanti politinė pajėga.

Antras buvo velionis Andrius. Trečia sesuo Uršulė, kartu su broliu Andrium su Marijampolės gimnazija pasitraukusi į Vilnių, iš ten į Voronežą ir ten per epidemiją, bebaigdama gimnaziją, mirusi. Ketvirtoji — Katriutė Šukienė, ištekėjusi už solistės L. Šukytės dėdės, tebegyvenanti Lietuvoje.

Pirmąsias skaitymo žinias velionis gavo dar spaudos draudimo metu iš daraktoriaus, būdamas pas savo senelius St. ir B. Galeckus Dabkiškių km. prie Gižų. Ten mažas vaikas pergyveno 1905 metų revoliucijos baisumus, kai vieną vakarą į senelių pirkią įslinko penki kaukėti "giltiniečiai" ir pareikalavo: "Šimtas raudonųjų ant stalo arba galva! . . ." "Giltinė" buvo 1905-06 m. revoliucijos tikslais prisidengusių tarp suvalkiečių veikusi plėšikų grupė, sudaryta buv. mokytojo Juozo Kunickio, rašiusio Perkūnėlio slapyvardžiu. Jie veikė Marijampolės, Kauno ir Vilkaviškio aps. J. Kunickis 1907.VII.6 buvo suimtas ir 1908 kovo mėn. Varšuvoje po teismo sušaudytas.

Senelis išsipirko, o "giltiniečiai", išpiešę ant stalo raudona kreida giltinę, išsinešdino. Paskui mažas Andriukas dar mokėsi Bardauskų pradžios mokykloje, įstojo į Marijampolės gimnaziją ir su ja per Vilnių 1915 m. pasiekė Voronežą, kur buvoisusispietę apie 1,000 lietuvių moksleivių. Apie 400 jų buvo susispietę į ateitininkus, o apie 300 į aušrininkus ir kitas organizacijas. Andrius jau tada buvo gerai išsilavinęs, plačiai apsiskaitęs pasaulėžiūros ir visuomeniniais klausimais. Aštriomis mintimis ir taikliu žodžiu jis dalyvaudavo smarkiose diskusijose su "visuomenininkais", susirišusiais su rusų socialdemokratais (bolševikais). Tarp visuomenininkų reiškėsi J. Kovalskis, B. Matusevičius, B. Mickevičius, P. Stankevičius. Jų buvo apie 20. Po bolševikų revoliucijos jie darė kratas ir areštavo lietuvių visuomenės veikėjus.

Andrius buvo susirišęs su krikščionimis demokratais (tarp jų buvo įtakingiausias M. Krupavičius). Ir Lietuvoje jis kurį laiką buvo veiklus jų narys, bet studijos ir profesijos darbas užėmė jam visą laiką, todėl, pasilikdamas visą laiką jų žmogumi, aktyviai nesireiškė. Veiklus ateitininkas buvo visą gyvenimą, ypač studijų laikais; per atostogas važinėdavo su paskaitomis, rėmė ateitininkus bei jų spaudą aukomis. Baigęs Voroneže

gimnaziją, pradėjo studijuoti Charkove, o iš ten, atsidarius keliui, 1918 m. grįžo į besikuriančią Lietuvą. Organizuojantis lietuvių kariuomenei, jaunimo susirinkimuose, ypač kaime, skatino jaunus vyrus į savanorius. Vieną, tokį susirinkimą atsimenu savo tėviškėje, kai po jo ir mūsų bernukas (taip vadindavo tarnaujančius vyrus), mano tėvo dovanotu arkliu išjojo savanoriu. Su kokiu džiaugsmu mes jį pasitikome po nepriklausomybės kovų grįžtantį, laimingai įsikūrusį gautame žemės sklype ir ūkininkavusį iki bolševikų invazijos.

Medicinos mokslus velionis išėjo Berlyne ir kurį laiką buvo Utenos apskrities gydytoju. Čia vedė Molėtų apylinkės pradžios mokyklos mokytoją Eleną Ruzgaitę, veiklią visuomenininkę ir gabią vaidintoją, ypač pasireiškusią išeivijoje Clevelande. Po kelerių darbo metų velionis pakeitė vidaus ligų daktaro specialybę į akių gydymą. Grįžo Kaunan jos studijuoti, vėliau dar specializavosi Vienoje. Grįžęs Lietuvon, buvo kviečiamas V.D.U. oftalmologijos katedros asistentu, bet pasirinko Panevėžio miesto akių gydytojo vietą. Čia Bridžiams gimė sūnus Romas Andrius, išaugęs veikliu katalikų visuomenininku, daug dirbusiu jaunimo žygio į Romą sąjūdyje ir 10 metų globojęs Clevelando ateitininkus moksleivius, beigęs biologijos mokslus.

Vokietijos tremtyje dr. Andrius Jonas Bridžius, dirbdamas savo specialybės darbą, ilgiausiai gyveno Bad Rehburge. Iš čia kun. J. Angelaičio iškviestas su šeima atvyko į Clevelandą, kur su pertraukomis išgyveno iki mirties. Be Clevelando, jam teko dirbti Cambridge, Zansville, Appellcreeck. Santūriai gyvendamas (visai negėrė ir nerūkė), niekad savo gyvenime nebuvo rimtai sirgęs, sulaukė beveik 80 metų ir rodėsi galėsiąs dar daug metų pagyventi. Bet 1974 m. balandžio mėn. buvo pastebėtas vėžys ir reikėjo operacijos. Po pakartotinių operacijų rugpiūčio mėn. atrodė sveikstąs. Bet apie Kalėdas sveikata pablogėjo ir 1975.I.17 jis mirė. Skaudžiai jo mirtį išgyvena šeima, didžiai apgailestauja Clevelando lietuvių visuomenė. Nuoširdžiai padėjo Velioniui ir visai šeimai dr. J. Stankaitis. Ypatingo nuoširdumo parodė lankydami ligonį ir talkindami laidotuvėse Laniauskai, Klioriai, Žilioniai, Idzeliai, Šilgaliai, ateitininkai sendraugiai, moksleiviai ir studentai, lietuvių katalikų organizacijos. Šv. Mišioms aukojo ir pareiškė užuojautą per 100 asmenų — lietuvių ir nelietuvių. Pašarvotas buvo Jakubs-Jakubaičio laidotuvių namuose ir labai gausiai lankomas. Rožinį pirmą vakarą kalbėjo kun. P. Dziegoraitis, antrą vakarą — kun. J.

Kidykas, S.J., pasakęs ir gražų paguodžiantį pamokslą. Daug laidotuvėse padėjo, atsisveikinimą pravedė ir pats jautria kalba su velioniu atsisveikino Simas Laniauskas. Plačiau velionį apibūdino pusbrolis Vl. Kulbokas, ateitininkų vardu kalbėjo A. Garka, daktarų — dr. D. Degesys, krikščionių demokratų — P. Kliorys, Lietuvių Bendruomenės — J. Malskis ir Čikagos bičiulių — A. Indreika.

Atsisveikinimo vakare koplyčioje giedojo parapijos choras, vadovaujamas R. Brazaitienės, o per laidotuvių mišias Švč. Marijos Nepaliaujamos Pagalbos lietuvių bažnyčioje įspūdingai giedojo solistas Julius Kazėnas.

Gėlių, be šeimos didžiulės baltos puokštės, atsiuntė: "Ateities" klubas, dr. J. Stungys, J. ir V. Žilioniai, M. Matulionis, Laniauskai ir Šilgaliai, sūnaus Romo draugai, ARPI kompanija, R. ir V. Matai, D. Sabataitis, N. Matulionytė-Noger.

Laidotuvių koncelebruojamas šv. Mišias atnašavo: kun. K. Zaremba su kun. Goldakovskiu, buv. Rygos Arkivyskupijos kancleriu, ir kun. K. Žemaičiu. Iškilų pamokslą pasakė kun. K. Zaremba. Į Visų Sielų kapus lydėjo daugybė žmonių — apie 50 automobilių, nors buvo darbo diena. Karstą nešė: dr. J. Skrinska, Vl. Kulbokas, P. Kliorys, R. Laniauskas, A. Nevulis ir E. Šilgalis. Nuotraukas darė A. Baliūnas. Laidotuvių pietūs buvo Švč. Marijos Nepaliaujamos Pagalbos parapijos salėje.

Išaugęs religingoje šeimoje, pagilinęs savo įsitikinimus ateitininkų organizacijoje ir plačiu filosofiniu bei religiniu apsiskaitymu, visą gyvenimą buvo pamaldus katalikas, kada galėjo, kasdien ėjo klausyti šv. mišių ir komunijos. Rėmė katalikų spaudą ir siekė Lietuvos katalikų sąmoninimo. Kai nebuvo leista atidaryti Kaune katalikų universiteto, mums jauniems studentams jis kalbėjo: "Lietuva—ne Šveicarija; mūsų valdžia ir visuomenė dar nepribrendusi kultūrinei autonomijai. Už tai kada nors skaudžiai kentėsime". Kai šiandien Lietuvoje visa jėga triuškinama katalikybė, didžiausia tautiškumo atspara, matome, kaip klysta nevertinant katalikybės anuomet.

Visą gyvenimą buvo atsidėjęs mokslui, savo profesiniam tobulinimuisi. Jau būdamas pensininkas, prenumeravo 6 medicinos žurnalus, sekė akių gydymo naujus išradimus, bendradarbiavo "Medicinos" žurnale. Kiek buvo atsidėjęs mokslui, kalba toks įvykis. Velionio tėvas kitados pasakojo, kaip parvažiavusį atostogų iš Berlyno kvietęs dobilų piauti su mašina. "Ne, tėte, neisiu", atsakęs į knygą įsikniaubęs Andrius,.. "Tai šiandien neisi?" ..."Šiandien neisiu ir jau niekad nei-

siu" . . . Nėjo ne kad vengtų fizinio darbo, bet kad nenorėjo laiko nutraukti nuo savo studijų. Atsimenu, kai atvažiuodavo su tėvais pas mus į svečius, tai kiek pasikalbėjęs tuoj išeidavo į didžiulį mūsų sodą su knyga. O kai aš viešėdavau jo tėviškėje, tai mane labai traukdavo didžiulės geltonos kraitinės jo motinos skrynios, pilnos jo knygų. Jo mamytės leidžiamas, su didžiausiu džiaugsmu rausdavausi jose, vartydavau senas "Draugijas", "Ateitis" ir kitas knygas. Ir į Ameriką atsivežė iš Vokietijos didžiules knygų dėžes. O jo globėjai čia laukė kitokių turtų! . . . Mirdamas paliko didelų lietuviškų ir kitomis kalbomis knygų biblioteką.

Buvo labai uolus savo darbe ir pelno negaudė. Iš neturtingo dažnai ir nieko neimdavo. Prieš pora metų parašė apie tokį atsitikimą. Atėjęs pas jį neturtingas senukas, skųsdamasis akimis. Kai jau apžiūrėjo ir prirašė vaistų, senukas paklausė: "Tur būt, manęs nepažįstat? Aš prieš 60 metų su viršum buvau iš Kulbokų (Kulbokienė ir Bridžiuvienė buvo seserys), kur tada bernavau, siųstas padėti jūsų tėviškėj kluonus statyt" . . . Apsidžiaugęs tokiu senų laikų pažįstamu ne tik nieko neėmė, bet dar vaistams pridėjo.

Velionis gerbė kitokių nusistatymų žmones, buvo didžiadvasis ir tikras džentelmėnas, dosnus ir tuo niekam nesigyrė. Vengė garbingų pirmųjų vietų. Ligoje buvo nepaprastai kantrus, neparodydamas artimiesiems, kiek jis kenčia. Viešpats pašaukė šį taurų žmogų . . . Mums liko jo švento gyvenimo pavyzdys. Ilsėkis ramiai Viešpatyje, Brangusis Andriau.

Vladas Kulbokas

VLIKO VEIKLA

Vliko valdyba: iš k. sėdi J. Valaitis, J. Audėnas, J. K. Valiūnas, A. Vakselis; stovi V. Radzivanas, A. Vedeckas, St. Žadeikis

VLIKO SEIMAS BOSTONE

Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto 1974 metų Seimas įvyko gruodžio 7-8 d.d. Bostone, Statler-Hilton viešbutyje.

Susirinkus Seimo nariams ir gausiam svečių skaičiui, Stasys Lušys, Seimui ruošti komiteto pirmininkas, pasveikino susirinkusius delegatus ir svečius ir pakvietė Vliko Valdybos pirmininką dr. Kęstutį Valiūną pradėti Seimą. Maldą sukalbėjo So. Bostono klebonas kun. Antanas Baltrušūnas.

Dr. Valiūnas, padėkojęs Seimui ruošti komitetui už atliktą organizacinį darbą, trumpai žodžiu pasveikino Seimo atstovus ir svečius. Dr. Valiūnui pasiūlius, Seimas pritarimo keliu suda-

rė savo prezidiumą ir numatytas komisijas. Seimo pirmininkas buvo Edvardas Čibas, Tautinio Sąjūdžio atstovas, vicepirmininkas — prof. Balys Vitkus, Ūkininkų Sąjungos atstovas. Sekretariatą sudarė Vytas Mačys, Valstiečių Liaudininkų atstovas, ir Jonas Vasys — Krikščionių Darbininkų Sąjungos atstovas.

Mandatų komisiją sudarė: Antanas Škėrys, Kazys Merkis ir Vytautas Rastonis.

Buvo sudarytos trys darbo-nutarimų komisijos, į kurias Vliką sudarančios organizacijos pačios paskyrė savo atstovus. Seimas pavedė *politinę komisiją* Vliko pirmininkui dr. Valiūnui sukviesti posėdžio, *visuomeninę ir finansų komisiją* sukviesti vicepirmininkui Jurgiui Valaičiui, *informacijų komisiją* sukviesti vicepirmininkui Juozui Audėnui. Redakcinę nutarimų komisiją sudarė: Jackus Sonda, Stasys Lušys ir Vytautas Izbickas.

Seimą žodžiu sveikino Simas Kudirka, dr. Kazys Bobelis, Amerikos Lietuvių Tarybos pirmininkas, be to, jis perskaitė Marijos Rudienės Balfo pirmininkės sveikinimą, Donatas Šatas, Pasaulio Lietuvių Bendruomenės vardu, dr. Jurgis Gimbutas, Lituanistikos Instituto pirmininkas, Kęstutis Miklas, BATUNo pirmininkas, Antanas Škudzinskas, JAV LB Krašto Valdybos vardu.

Raštu sveikino: J.E. Vyskupas Vincentas Brizgys, Lietuvos Atstovas Londone Vincas Balickas, Lietuvos Atstovas Montevideo Anatolius Grišonas, Lietuvos Gen. Konsulas New Yorke Anicetas Simutis, Lietuvos Gen. Konsulas Toronte Jonas Žmuidzinas, Lietuvos Gen. Konsulė Čikagoje Juzė Daužvardienė, Lietuvos Garbės konsulas Los Angeles Jonas Bielskis, Garso redaktorius Matas Zujus, kuris prie sveikinimo laiško pridėjo ir 25 dol. auką, ir Algirdas Kasulaitis, Rytų ir Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Unijos atstovas.

Toliau tęsiant darbotvarkę, buvo Vliko Tarybos ir Valdybos veiklos apyskaitiniai pranešimai: Tarybos pirmininkui Stasiui Žadeikiui negalėjus atvykti, jo pranešimą perskaitė Vytautas Banelis. Dr. Valiūnas, Vliko pirmininkas, kalbėjo apie tarptautinę padėtį ir Vliko veiklą; Jurgis Valaitis kalbėjo apie Veiksnių Darbo Konferenciją. Po jų pranešimų buvo paklausimai, į kuriuos buvo atsakyta.

Po pietų pertraukos 2 val. 30 min. buvo pradėtas antras seimo posėdis, kuriame apie Vliko informacijas kalbėjo vicepirmininkas Juozas Audėnas, apie finansus — vicepirm. Aleksandras Vakselis, Tautos Fondo vicepirm. Zenonas Jurys ir

Tautos Fondo Kanados atstovybės pirmininkas Augustas Kuolas. Pastarasis, tardamas sveikinimo žodį, painformavo apie Kanados Tautos Fondo atstovybės veikla ir, kaip jos sėkmingumo įrodymą, pridėjo 18,000.00 dol. čekį. Jam buvo sukeltos didžiulės ovacijos.

Vytautas Vaitiekūnas, Vliko Tarybos narys, skaitė paskaitą "Lietuvos gyventojai šiandien". Po paklausimų-atsakymų ir diskusijų, Seimo posėdis buvo baigtas 5 val. p. p.

8 val. buvo pradėta vakarienė-koncertas, kuriame buvo apie 400 dalyvių. Vakarienės metu dr. Valiūnas susirinkusiems kalbėjo apie Vliką, kaip vyriausią Lietuvos laisvinimo organizaciją, ir pristatė Simą Kudirką, kuris buvo sutiktas triukšmingomis ovacijomis. Jis visus pasveikino, dėkodamas, kad jam ir šeimai buvo pagelbėta ištrūkti iš sovietinio pragaro ir trumpai papasakojo, kas ir koks tas sovietinis pragaras yra. Kudirką sveikino ir jam įteikė dovaną ukrainietis Konrad Husak, prel. Vytautas Balčiūnas (įteikė vienuoliką tomų savo redaguotos knygos "Krikščionis gyvenime"). Jadvyga Tumavičienė ir Antanina Audickienė, jų vadovaujamos SLA kuopos vardu, įteikė 100 dol. čekį.

Meninėje programoje pasirodė Birutė Ona Aleksaitė, gražiai padainavusi keletą liaudies dainų ir operos arijų. Jai akomponavo muzikas Vytenis Vasyliūnas. Seimui ruošti komiteto vicepirmininkui Aleksandrui Čaplikui pakvietus, visai vakaro programai vadovavo Mykolas Drunga. Seime dalyvavo 38 atstovai iš 14 Vliką sudarančių grupių.

Seimo nutarimai

Politiniais klausimais:

— Seimas prašo Vliko Valdybą ir toliau besąlygiškai vykdyti tvirtą ir nekintamą lietuvių tautos nusistatymą ir valią Lietuvos valstybinei nepriklausomybei ir okupanto sutryptom pagrindinėm žmogaus teisėm atstatyti.

— Seimas reiškia padėką Vliko Valdybai už rūpestį ir pastangas išvaduoti lietuvius, politinius kalinius, okupanto įkalintus koncentracijos stovyklose, kalėjimuose ir specialiose psichiatrinėse ligoninėse.

— Seimas nuoširdžiai sveikina nepriklausomos Lietuvos valstybės tęstinumui atstovaujančią Lietuvos Diplomatinę Tarnybą ir paveda Vliko Valdybai aktyviai remti jos veikimą.

— Seimas pakartotinai primena, kad Lietuvos Valstybinė

nepriklausomybė yra visų lietuvių ir visų lietuviškų organizacijų aukščiausias tikslas. Lietuvos nepriklausomybei atstatyti reikalingas visų lietuvių aktyvus, vieningas ir nenuilstamas darbas. Ypatingai svarbu, kad gausi intelektualų šeima įsijungtų į aktyvų Vliko darbą.

— Seimas prašo Vliko Valdybą daryti visas įmanomas pastangas, kad Lietuvos vadavimo darbą dirbančios organizacijos sklandžiai bendradarbiautų ir savo veiklą derintų. Tam uždaviniui Vliko Valdyba ruošia veiksnių konferencijas.

— Seimas skatina Vliko Valdybą plėsti Vliko įgaliotinių tinklą visame laisvajame pasaulyje.

— Seimas paveda Vliko Valdybai daryti žygių, kad Šventasis Sostas ir kitų tikybų atitinkamos institucijos skelbtų maldos dienas už Sovietų persekiojamus okupuotos Lietuvos tikinčiuosius.

— Seimas reiškia padėką Jungtinių Amerikos Valstybių vyriausybei ir pastangas Simui Kudirkai iš Sovietų koncentracijos stovyklos išlaisvinti ir už sudarymą sąlygų jam ir jo šeimai atvykti į Jungtines Valstybes.

— Seimas dėkoja ir visiems asmenims bei organizacijoms, prisidėjusioms prie Simo Kudirkos išlaisvinimo.

— Seimas dėkoja ir visiem asmenims bei organizacijoms, prisidėjusioms prie Simo Kudirkos išlaisvinimo.

— Seimas skatina Vliko Valdybą dar daugiau stiprinti ryšius su Sovietų pavergtųjų tautų laisvinimo veiksniais ir veikėjais, pirmiausia su okupuotų Estijos ir Latvijos veiksniais ir veikėjais.

— Seimas paveda Vliko Valdybai daryti reikiamus žygius, kad būtų sustabdytas lietuvių tautinis ir religinis persekiojimas Gudijai priskirtose Lietuvos žemėse, Mažojoje Lietuvoje, o taip pat lietuvių lenkinimas Lenkijos valdomame Suvalkų krašte.

Finansų klausimais:

Seimas, išklausęs Tautos Fondo pranešimą, dėkoja Fondo Valdybai už aukų sutelkimą, dėkoja kitų kraštų, ypač Kanados, Tautos Fondo atstovybėms už Vliko veiklos rėmimą, atkreipia dėmesį į Kanados Fondo atstovybės pageidavimą, kad Vliką sudarančios organizacijos atsižvelgtų į Kanados lietuvių atstovavimą Vlike. Seimas ragina Vliko Valdybą plėsti ir stiprinti Tautos Fondo organizaciją, kuri pajėgtų pilnai finansuoti Vliko darbus.

Seimas, turėdamas galvoje iš okupuotos 'lietuvos į laisvąjį pasaulį prasiveržiančius tautiečius ir šelpimo reikalingumą, pasisako už jų rėmimą per mūsų bendrines šalpos organizacijas.

Informacijos klausimais:

Seimas, turėdamas galvoje, kad pasaulio opinijos ir Lietuvos gyventojų teisingas informavimas apie padėtį ir okupanto veiksmus Lietuvoje yra didelės svarbos reikalas ir kad visos pastangos turi būti daromos informacijos darbui išplėsti, prašo Vliko Valdybą imtis iniciatyvos informacijos darbui koordinuoti, kad būtų sunaudotas kuo tikslingiausiai.

Seimas prašo Vliko Valdybą pasitarimuose su įvairių kraštų laisvinimo bei kultūrinėmis organizacijomis nustatyti informacicinio darbo gaires ir pasiskirstyti darbu. Seimas laiko Informacijos Centro įsteigimą, bendradarbiaujant visoms laisvojo pasaulio lietuvių organizacijoms, aktualų ir būtinai atliktiną artimiausioje ateityje. Informacijos sėkmingumas taip pat privalo koordinacijos su latviais, estais bei kitomis pavergtomis tautomis.

— Seimas prašo Vliko Valdybą galimai greičiau išleisti knygą apie Sovietų genocidą; paruošti studiją apie Mažosios Lietuvos ir dabartinės Gudijos administruojamose srityse esančius lietuvius gyventojus ir jų persekiojimą; paruošti studiją Lietuvos etnografinių sienų klausimu.

— Seimas sveikina Lietuvių Fondo valdybą, kuri rūpinasi Lietuvos istorijos išleidimu. Seimas didžiai vertina Encyclopedia Lituanica leidėjų darbą ir ragina viso pasaulio lietuvius ir lietuvių organizacijas šį veikalą prenumeruoti ir platinti.

— Seimas paveda Vliko Valdybai dar 1975 metais išleisti jau paruoštą spaudai prof. dr. Vandos Sruogienės veikalą apie Lietuvos Steigiamąjį Seimą.

— Seimas kviečia visus lietuvius, pirma, aktyviai dalyvauti vietinėje svetimoje laisvojo pasaulio spaudoje, rašant laiškus, pasisakymus, teikiant plačią tarptautine prasme informaciją apie Lietuvą ir Lietuvos laisvinimo reikalus; antra, išnaudoti visas progas reikštis per vietinius radiją ir televiziją.

— Seimas nuoširdžiai dėkoja Vliko pirmininkui dr. Kęstučiui Valiūnui ir visai Vliko Valdybai už ryžtingą ir sėkmingą Lietuvos gynimą. (Elta)

ŽODIS LEMTINGU MOMENTU

LAISVIEJI LIETUVIAI!

Atsidūrėm lietuvių tautai ir Lietuvos valstybingumui lemtingose sąlygose.

Jungtinių Amerikos Valstybių prezidentas priėmė baltiečių delegaciją. Tai svarbus ir teigiamas įvykis. Padėka priklauso tiems, kas tuo pasirūpino. Tačiau yra patikimų žinių, kad JAV-bių užsienio politikos vairuotojai, vadovaujami valstybės sekretoriaus H. Kissingerio, linksta į Lietuvos ir kitų Pabaltijo valstybių inkorporacijos į Sovietų Sąjungą pripažinimą. Tai nepaprastai grėsminga Lietuvai, ypač artėjant Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Konferencijai į pabaigą. Vakarų Europos valstybių laikyseną Sovietų Sąjunga pakirto, jas vieną po kitos, kiekvieną atskirai, įtraukdama į Rytų Europos dabartinių sienų tarptautinį pripažinimą.

Lietuvos likimas atsiduria kur kas didesniame pavojuje, kaip niekad per pastaruosius trisdešimt metų. Ateinantieji trys mėnesiai jį gali nulenkti bolševikinio okupanto valiai.

Mums teko didi atsakomybė. Raminkime nesantaiką. Spieskimės krūvon, asmeninius reikalus, malonumus ir prabangą atidėję į šalį. Skatinkime vienas kitą, burkime Lietuvos ir žmogaus laisvės draugus. Mes nesame pasaulyje vieni.

Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas, skatindamas visus remti ALTos ir Lietuvių Bendruomenės dabartines pastangas bei žygius, siekdamas visuotinio darbo suderinimo, sustiprinimo ir išplėtimo, susitaręs su kitais veiksniais, kviečia centrines Lietuvos laisvinimo darbo organizacijas į NEPAPRASTĄ KONFERENCIJĄ, kuri įvyks Čikagoje š.m. balandžio 12 dieną.

Vien ryžto ir pastangų maža. Darbo sėkmę lemia lėšos. Mums reikia ryšių ir žinių centro su tinkamomis priemonėmis ir patyrusiais darbininkais. Mums reikia didžiosios spaudos puslapių. Mums reikia ryšio ypač su Vakarų Europos vyriausybėmis ir įtakingais asmenimis. Ligi šiol surenkamų lėšų maža. Todėl šiomis nepaprastomis aplinkybėmis reikia ir YPATINGO IŠTEKLIŲ FONDO, kaip kad juos įkūrė Jungtinių Amerikos Valstybių lietuviai lemtingais Lietuvos istorijos tarpsniais. Šiam fondui reikia mažiausiai šimto tūkstančių dolerių ($100, 000), kuriuos sutelkti nėra sunku. Ypatingasis fondas bus jungtinis ir veiks veiksnių konferencijos sutartu būdu.

Jau dabar siųskite savo aukas (atitinkančias reikalo svarbą ir dydį): Ypatingajam Fondui Tautos Fondo — Lithuanian National Foundation, 64-14 56 Road, Maspeth, N.Y. 11378, USA (tos

aukos nurašomos nuo mokesčių).

Eidami išvien su bendro lilimo broliais estais ir latviais, sutelkime visus savo išteklius ir pastangas dabar. Po trijų mėnesių gali jau būti per vėlu.

NEAPVILKIME SAVO PAVERGTŲ BROLIŲ!

Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas

VLIKO TARYBA PASISAKO

Ryšium su š.m. balandžio 12-13 d.d. Chicagoje įvykusia, Vliko sušauktąja, Lietuvos laisvinimo darbų nepaprasta veiksnių konferencija, Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto taryba balandžio 26 d. buvo susirinkusi svečialaus posėdžio.

Išklausiusi konferencijoje dalyvavusių Vliko valdybos atstovų — dr. Kęstučio Valiūno, Jurgio Valaičio ir Aleksandro Vakselio — pranešimus ir susipažinusi su konferencijos komunikatu, valdyba rado reikalą plačiau pasisakyti: 1. dėl paties Vliko, 2. dėl tarptautinės padėties, galinčios pažeisti Lietuvos valstybės nepriklausomybės teisinius pagrindus, ir 3. dėl veiklos būdų ir priemonių, kad to neįvyktų.

1. Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas yra pavergtos lietuvių tautos teisėta atstovybė, įpareigota — iki bus pašalintos dabartinės kliūtys tautai laisvai vykdyti savo suverenines teises — užsienyje kalbėti ir veikti tautos vardu. Būdamas užsienyje, Vlikas yra vieninga vyriausia Lietuvos laisvės kovos vadovybė. Jo sušauktoji veiksnių konferencija Chicagoje buvo tikslinga ir gerai paruošta.

2. Susipažinusi su Didž. Britanijos užsienių reikalų ministerijos 1975 m. kovo 19 d. raštu, rašytu Didž. Britanijos Baltų Tarybai, ir su JAV Valstybės Departamento 1975 m. balandžio 11 d. raštu, rašytu JAV Atstovų Rūmų užsienio reikalų komiteto pirmininkui kongresininkui Thomas Morgan, taryba rado, kad tuose raštuose tepasakyta, jog minėtos valstybės Baltijos valstybių prievartinės aneksijos nepripažįsta, ir kad Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Konferencija bendrai deklaruosianti esamųjų Europos valstybių sienų neliečiamumą, tautų laisvą apsisprendimą ir žmogaus teisių respektavimą.

3. Taryba mano, kad vyriausybių oficialus laisvo apsisprendimo (self determination) sovietų okupacijoje esančioms Baltijos valstybėms deklaravimas toli gražu mūsų nepatenkina. Sovietai visą laiką aiškina ir toliau aiškins, kad Baltijos tautos esančios apsisprendusios ir savanoriškai įsijungusios į Sovietų Sąjungą, nors tai yra ir

visiška netiesa. Mums reikia, kad Europos Saugumo Konferencijoje greta laisvo apsisprendimo Vakarų valstybių deklaracijose būtų įsakmiai pabrėžta, kad priverstinio ir neteisėto Baltijos valstybių į Sovietų Sąjungą įjungimo jos nepripažįsta ir nepripažins.

4. Taryba paveda Vliko valdybai: (a) susitarus su latviais ir estais, sudaryti delegacijas ir aplankyti Šiaurės Amerikos ir Vakarų Europos valstybių vyriausybes ir joms įteikti atitinkamus memorandumus; (b) ieškoti kelių susitikti su Vakarų Europos valstybių parlamentų atstovais ir prašyti juos įtaigoti savo vyriausybes, kad Europos Saugumo Konferencijoje nebūtų pažeistas Baltijos valstybių teisinis statusas; (c) paskatinti mūsų politines partijas ir kitas organizacijas, dalyvaujančias tarptautinėse institucijose, ieškoti paramos Baltijos valstybių bylai ginti; (d) susitarus su latviais ir estais, atskirai kreiptis į savo tautiečius Šiaurės Amerikoje ir Vakarų Europoje ir prašyti visus plunksną valdančius rašyti savo krašto spaudoje straipsnius arba laiškus apie Baltijos valstybes ir jų dabartines problemas.

5. Išvardintiems ir kitiems numatytiems uždaviniams vykdyti reikia daug lėšų. Todėl taryba paveda Tautos Fondui visame laisvame pasaulyje organizuoti visuotinį aukų vajų Ypatingajam Fondui.

Didžiai vertindama Pasaulio Lietuvių Bendruomenės ir Amerikos Lietuvių Tarybos toje veiksnių konferencijoje duotą pažadą, taryba kviečia šias dvi organizacijas aktyviai prisidėti prie lėšų kaupimo Ypatingajam Fondui, sudarytam prie Tautos Fondo.

Visi lietuviai prašomi suprasti grėsmingą Lietuvai padėtį ir gausiai aukoti, nelaukiant kitų paraginimų. Tautos Fondui duotosios aukos atskaitomos nuo mokesčių (tax exempt). Adresas: Lithuanian National Fondation, Inc., 64-14 56th Road, Maspeth, N.Y. 11378, USA.

6. Didžiai vertindama Amerikos visuomenės balso reikšmę, taryba laiko, kad energinga Jungtinėse Amerikos Valstybėse veikla turi būti tęsiama. Vliko taryba kviečia Amerikos Lietuvių Tarybą ir JAV Lietuvių Bandruomenės krašto valdybą prisidėti prie laiškų rašymo, įjungiant visą savo organizacijos tinklą. Laiškai siunčiami senatoriui Carl T. Curtis, Rezoliucijos Nr. 29 autoriui, senatoriui John J. Sparkman, Senato užsienių reikalų komisijos pirmininkui, ir savo valstijos senatoriams.

New Yorkas,
1975 m. balandžio 26 d.

Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto Taryba

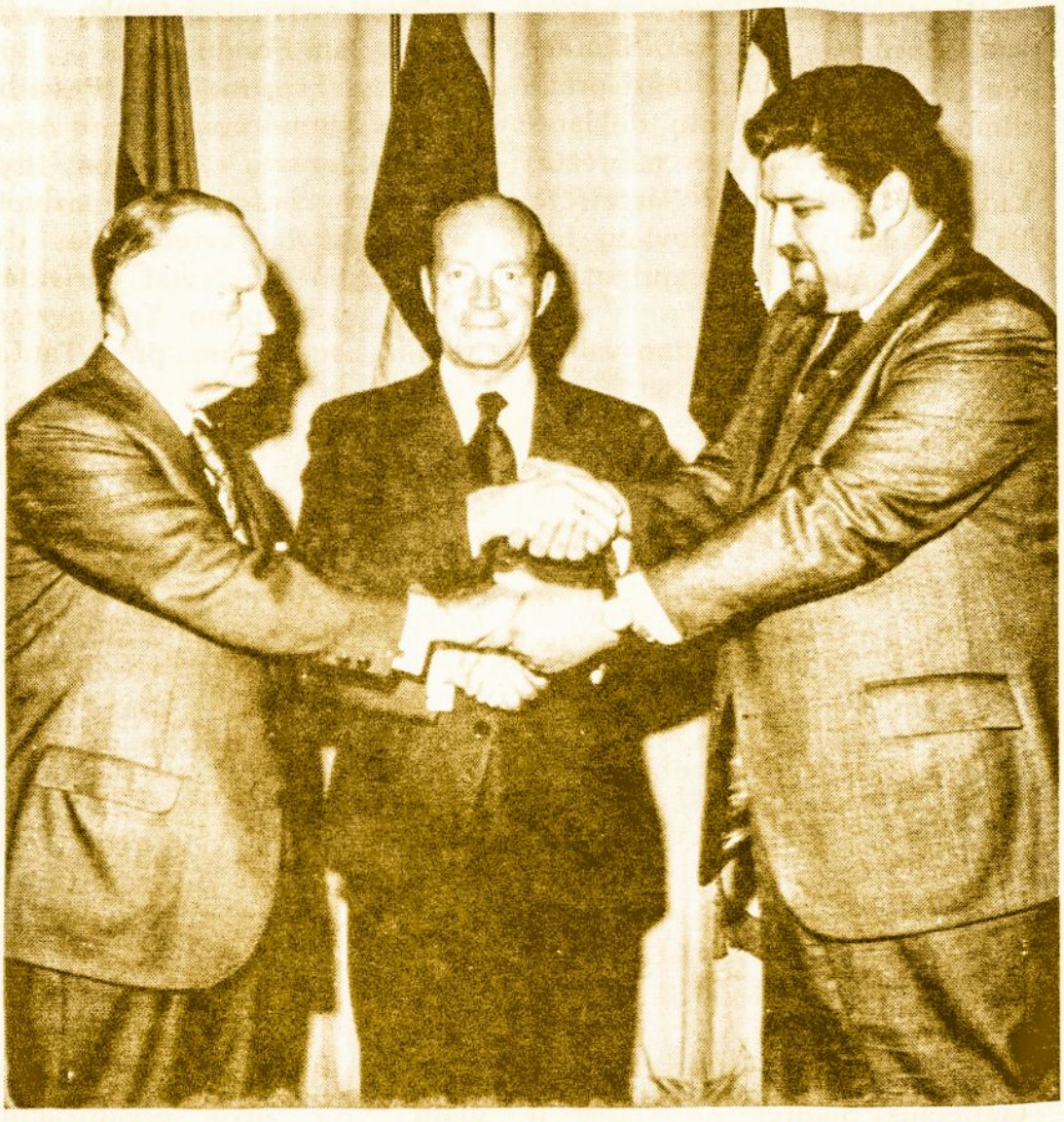

Pirmininkai, sunėrę rankas: (iš k.): A. Anderson, Pasaulio Estų Tarybos pirmininkas; K. Valiūnas, Vliko pirmininkas; U. Grava, Pasaulio Laisvųjų Latvių Federacijos pirmininkas

UŽ GLAUDESNĮ LAISVŲJŲ PABALTIEČIŲ BENDRADARBIAVIMĄ

Birželio 6-8 Upsala kolegijoje, New Jersey, įvyko Pasaulinės Baltų Santalkos suvažiavimas. Jame dalyvavo maždaug 50 baltų organizacijų vadų. Jų tarpe buvo dvylika lietuvių. Savo atstovus atsiuntė: Vlikas (dr. K. Valiūnas, dr. B. Radzivanas, A. Vakselis, J. Valaitis, V. Nakas), Lietuvos Laisvės Komitetas (V. Vaitiekūnas), Kanados Lietuvių Bendruomenė (J. Simanavičius), Pasaulio Lietuvių Bendruomenė (A. Gureckas), Amerikos Lietu-

vių Taryba (dr. J. Genys), Lietuvių Moterų Katalikių Organizacijų Pasaulinė Unija (dr. A. Šlepetytė-Jannace), Amerikos Jungtinis Baltų Komitetas (E. Šumanas), Baltų Apeliacija Jungtinėms Tautoms — Batunas (K. Miklas) ir JAV Lietuvių Jaunimo Sąjunga (V. Nakas).

Penktadienio vakarą Pasaulinės Baltų Santalkos valdyba uždarai posėdžiavo su Lietuvos, Latvijos ir Estijos diplomatais. Pagrindinė suvažiavimo programa buvo padalinta į tris dalis arba sesijas. Pirmos sesijos tema buvo "Laisvojo pasaulio pabaltiečių bendradarbiavimas". Jai vadovavo Pasaulinės Baltų Santalkos pirmininkas latvis Uldis Grava. Šiame posėdyje baltų organizacijų atstovai visus informavo apie jų organizacijų istorijas, struktūras ir veiklos metodus. Trys pagrindinės organizacijos — Pasaulio, Estų Taryba, Laisvųjų Latvių Pasaulinė Federacija ir Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas — buvo pristatytos pirmos. Po jų sekė visų trijų tautybių atstovų pranešimai: Jungtinis Amerikos Baltų Komitetas, Kanados Baltų Federacija, D. Britanijos Baltų Taryba ir kitų panašių organizacijų atstovai apibūdino savo veiklą. Pranešimams pasibaigus, buvo rezoliucijos. Svarbiausia rezoliucija buvo įpareigojanti Pasaulinės Baltų Santalkos valdybą šaukti suvažiavimus bent kas dveji metai.

"Kapitalizmo nuodai"

Tarp pirmos ir antros sesijos specialiai pakviestas "New York Times" dienraščio diplomatinis korespondentas David Binder skaitė paskaitą apie Europos mažas ir dideles tautas. Iš pat pradžių D. Binder klausytojus perspėjo, kad ne visi sutiks su jo išreikštomis mintimis. Karštos diskusijos, kurios sekė paskaitą, liudijo jo perspėjimo teisingumą. Anot Binder, pabaltiečiai turi nugalėti rusų imperiją ne su neapykanta, bet su meile. Rusų komunizmas bus nugalėtas ne karu, bet "kapitalizmo nuodais" — mašinomis, televizija ir t.t. Kapitalizmo materialistinės gėrybės, kurios verčia sovietus siekti detente, pamažu silpnina sovietinį komunizmą. Taigi paskaitininkas buvo labai optimistiškai nusiteikęs detentes ir Europos Saugumo konferencijos atžvilgiu.

Antrai sesijai vadovavo Vliko pirmininkas dr. Kęstutis Valiūnas. Iš visų trijų sesijų antroji buvo svarbiausia. Susirinkę dalyviai aptarė baigiamąją Europos Saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos sesiją, kuri pagal vėliausias žinias turinti įvykti Helsinky liepos gale. Visi vienbalsiai sutiko, kad, nepaisant Binder teigimų, Konferencija yra pabaltiečiams tikras pavojus. Pasaulinės Baltų Santalkos suvažiavimas sutarė, kokiu būdu pabaltiečių vadai ir masės į tą paskutinę Konferencijos sesiją turės reaguoti ir sudarė veiklos planą.

Šeštadienio vakare suvažiavimo dalyviai matė vokiečių televizijos dokumentinį filmą apie Pabaltijo kraštus 1918-1968 metų laikotarpyje. Nors šios dokumen-

tinės programos turinys buvo ne visai tikslus, tačiau surinktos filmų ištraukos buvo labai įdomios jau vien dėl to, kad tokių mažai yra.

Paskutinė sesija įvyko sekmadienio rytą. Ją pravedė JAV Estų Tarybos pirmininkas Ilmar Pleer. Buvo tariamasi dėl pabaltiečių ateities veiklos. Ypatingas dėmesys buvo atkreiptas į organizacijų informacinių ryšių stiprinimą ir veiklą tarptautiniame forume. Be to, atvyko Simas Kudirka ir trumpai prabilo apie reikalą visiems pabaltiečiams gelbėti politinius kalinius Sovietų Sąjungoje. (E.)

PABALTIEČIŲ KONFERENCIJA STOCKHOLME

Pabaltiečių institutas suruošė studijų konferenciją Stockholme. Ši konferencija jubiliejinė. nes institutas veikia jau 5 metus ir randa Švedijoje pritarimą: konferenciją atidarė Švedijos ministrų prezidentas Olafs Palmė; Švedų Akademija konferencijos atidarymui paskyrė Biržos rūmuose akademijos aktų salę; Švedų Švietimo ministerija sušelpė konferenciją matarialiai; Stockholmo miestas priėmė konferencijos delegatus savo rūmuose, aukso salėje. Šiaurės tiltas per Rigsdagą į karaliaus rūmus buvo papuoštas visų konferencijoje dalyvavusių valstybių vėliavomis. Tarp jų plevėsavo ir buvusių nepriklausomų Pabaltijo valstybių vėliavos. Sekančią dieną Dagens Nyheter rašė, kad pirmą kartą per 35 metus Stockholmo gatvėse plevėsavo latvių, lietuvių ir estų tautinės vėliavos.

Į konferencijos atidarymą susirinko apie 400 svečių. Tarp jų delegatų iš 17 valstybių. Konferencijos pirmininkas Bruno Kalninš į salę įvedė min. prezidentą Olafą Palmę ir jį pristatė.

Konferenciją atidarė Olafs Palmė. Jis kalbėjo nepilną pusvalandį ir, be kita ko, pasakė: "Įžiūriu svarbius uždavinius Pabaltijo instituto darbe — veikti, kad išlaikytų ir suaktyvintų pabaltiečių kultūrinį gyvenimą. Yra būtina išlaikyti savo tautinę tapatybę, kultūrą ir kalbą. Ne vien pačių, bet ir dėl to, kad tas praturtina ir švedų kultūrą. Pabaltiečių kilimo žmonės įvairiose srityse yra daug davę švedų mokslo tyrinėjimams ir kultūriniam gyvenimui. Antras — yra būtina išvystyti ir sustiprinti kontaktus su mokslo ir kultūros institutais tėvynėje, Pabaltijyje".

Toliau pareiškė, kad pabaltiečiai pamokė švedus pagalvoti apie ateivių politinį susipratimą, pasiekiant tai vienybe ir gera organizacija. Nuo 1944 iki 1970 metų Švedija priėmė daugiau kaip 650,000 ateivių. Šiandien Švedijoje yra apie 400,000 užsienio piliečių, apie ketvirtadalis milijono įsigijo Švedijos piliety-

bę. Po konferencijos atidarymo sekė referatai, po referatų apie 300 konferencijos dalyvių autobusais nuvyko į priėmimą į miesto savivaldybę. Ir čia prie "Stadshuseto" ant aukštų stiebų plevėsavo septynios vėliavos — estų, latvių, lietuvių, švedų, amerikiečių, vokiečių ir anglų. Vaišių stalai buvo padengti miesto iškilmingoje aukso salėje. Sekė naujų pažinčių su užsienio mokslininkais užmezgimai, prakalbos, o po vaišių Švedų Institutas suruošė ekskursiją į miesto žymesnes vietas — valstybinį archyvą, muziejų ir kitur.

Konferencijos posėdžiai vyko Heselbijos pilyje, kur buvo sustojusi ir didžioji delegatų dalis.

A. T.

REMKIME LAISVINIMO AKCIJĄ

Laisvinimo akcijoje tarptautinėje arenoje mums vadovauja Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas, arba VLIKas. Minėdami 34-tuosius Baisiojo Birželio įvykius, paremkime VLIKo veiklą. Dar tūkstančiai negrįžo iš Sibiro lagerių. Žinome, kad naujai pasiųstų į tremtį nėra grįžę. Ką kalbėti apie studentus ir darbininkus, išvežtus darbams į tolimus rytus ir dar negrįžusius. Šie klausimai yra vidujiniai mūsų tautos reikalai ir kelia mums rūpestį. Mes eikime į tarptautinę areną ir ten kelkime klausimus, ieškokime pagalbos.

Pirma, VLIKas baigia ruošti spaudai Genocido knygą. Pasaulis turi žinoti, kaip naikinama mūsų tauta.

Antra, jau turime 15 Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos numerių. Juos angliškai išleisime vienoj knygoj, kad įrodytume, kaip krašte slopinama tautinė sąžinė ir sąžinės laisvė. Knyga bus liudijimas, kad nesame komunistinė tauta.

Trečia, VLIKą įvairiais kanalais pasiekė lietuvių kalinių sovietiniuose kalėjimuose ir konclageriuose sąrašai — per 200 asmenų. VLIKas pranešė jų vardus Amnesty International. Kalinių sąrašas paskelbtas lietuvių spaudoje, daugelis giminių buvo atpažinti ir daugiau žinių surinkta. Amnesty International per savo skyrius pasaulyje jiems padeda. Iš laiškų žinome, kad "vargas kaliniui, apie kurį niekas nesiteirauja iš laisvės, jis yra gyvai palaidotas". Rusijai yra gėda, kai keliamas pasaulyje jų neteisingumas bei žiaurumas tautybėms. Melas ir apgaulė išryškėja.

Ketvirta, šį rudenį Kopenhagoje, Danijoje, vyks tarptautinis teismas dėl žmogaus teisių paneigimo mažoms tautybėms Rusijoje, kaip ukrainiečiams, žydams, lietuviams, latviams, estams, Volgos vokiečiams, Krymo totoriams. VLIKas prašomas siųsti liudytojus. Liudytojais gali būti buvę tremtiniai Sibire ar ka-

lėję kalėjimuose 1965-1975 metais. Mes turime jų keletą, kaip Simas Kudirka, Elena Juciūtė ir kt. Danijos geriausi teisėjai dalyvaus teisme. Pats Danijos parlamentas interesuotas. Mes negalim ignoruoti šio teismo. VLIK-as laimėjo Brazinskų bylą. Laimės ir čia.

Penkta, netrukus šaukiama European Conference on Security and Cooperation Helsinky. Pasiruošti konferencijai VLIKo pirmininkas turės aplankyti Europos vyriausybes ir įteikti memorandumus, kad Lietuvos teisės būtų apgintos. Neužtenka reikalauti, kad Lietuvos inkorporacija nebūtų pripažinta, bet kad Lietuva kaip nepriklausoma valstybė būtų atstatyta. Uždavinys nelengvas, reikalaująs daug ekspertinio darbo ir laiko.

Šešta, gegužės 18 d. New York Times paskelbė savo korespondento Leningrade James F. Clarity straipsnį. Korespondentas Clarity turėjęs pasikalbėjimą su JAV generaliniu konsulu Leningrade Joseph W. Neuber, kuris pripažinęs, jog jis dabar yra neoficialus JAV ambasadorius Lietuvai, Latvijai ir Estijai. Anot Neuber, JAV konsulatas Leningrade, o ne JAV ambasada Maskvoje, siunčia raportus, liečiančius Pabaltijį, valstybės departamentui Washingtone. Toliau rašo Clarity, kad sovietai nedaro didelio spaudimo JAV-bėms pripažinti Lietuvos, Latvijos ir Estijos inkorporaciją. Jie mato, kad laisvųjų Pabaltijo kraštų diplomatai Washingtone ir kiti emigrantų vadai sensta, ir tikisi, kad, jiems išmirus, bus lengviau Pabaltijo kraštų pripažinimą iš JAV gauti.

Nelaukime mūsų atstovų mirties. Visi veiksniai privalo primygtinai reikalauti, kad JAV vyriausybė visu griežtumu statytų klausimą Security Konferencijoje, kad Lietuvos respublika II pas. karo išdavoje buvo okupuota ir kad iš jos tuti būti evakuota svetima kariuomenė ir jai pavesta pačiai susitvarkyti. VLIK-as visada buvo šio nusistatymo ir nori visomis jėgomis visas vyriausybes paveikti, ypač tas, kurios ligi šiol okupacijos nepripažino.

Tokie dabar yra šeši VLIK-o uždaviniai. Jis naudoja keturias radio programas. Dabar prisidėjęs ir Radio Liberty. Išleidžia penkiomis kalbomis ELTA biuletenį. Remia 12 atstovybių užsieniuose. Plačiai užvedęs pasaulyje informacijos tinklą. Kontaktą palaiko su Europos Taryba ir parlamentarais. Šiai akcijai reikia daug pinigų. Todėl Birželio minėjimų proga naujasis Tautos Fondas — Lithuanian National Foundation skelbia 100,000 dolerių vajų. Ypatingasis Fondas finansuos visus šešis projektus.

Brangus lietuvi-lietuve: Jūsų rankose yra šių uždavinių įvykdymas. Tautos Fondas ragina birželinius įvykius minėti su gausia auka.

Aukas siųsti: Lithuanian National Foundation, 64-14 56 Road, Maspeth, N.Y. 11378. Iš anksto už aukas dėkoju.

Prel. Jonas Balkūnas

KOMUNIZMAS TURĖS ATSAKYTI UŽ 50 MILIJONUS NUŽUDYTŲ ŽMONIŲ

Pavergtų Tautų Komiteto Chicagos skyrius antrašte "Komunizmo kaina" paskelbė, kiek žmonių komunistai nužudė Rusijoje ir kaimyninėse tautose "įgyvendindami ir įtvirtindami" komunistų režimą jų kraštuose.

Vadinamoje Sovietų Sąjungoje, pradedant 1917 metais iki 1960 metų imtinai nužudyti 45 milijonai žmonių, būtent:

Likviduojant vadinamus "revoliucijos priešus" prie Rusijos jėga prijungtuose kraštuose tarp 1917 ir 1923 metų, nužudyta 14,500,000 žmonių;

Likviduojant vadinamus "klasinius priešus" — 3,000,000;

Priverstinės kolektyvizacijos metais, tai yra iš žmonių atimant žemę ir ūkininkus paverčiant partijos dvarų baudžiauninkais — nužudyta 7,000,000 žmonių;

Pravedant vad. politines "čistkas" (valymus) likviduota 1, 500,000 žmonių;

Vergų darbo lageriuose tarp 1921 ir 1960 metų nužudyta 19,000,000 kalinių;

Rytų Europos kraštuose, rusų komunistų okupuotuose II Pasaulinio karo ir pokario metais, įvedant ir įstiprinant vad. komunistinę "santvarką", bendrai 3, 600,000 žmonių neteko gyvybių; iš to skaičiaus 2,000,000 žmonių nužudyta naikinant "klasės priešus" ir 1,000,000 žmonių likviduota tuose kraštuose pakartotinai pravedant įvairias "čistkas".

Nedaug nuo sovietinių komunistų (bolševikų) atsiliko ir Kinijos komunistai, kur jų režimo įvedimas ir įtvirtinimas kaštavo 46,200,000 žmonių gyvybių, iš to skaičiaus badu mirė 13, 000,000 ir per įvairias "klasės priešų" medžiokles iššudyta 9,500,000 žmonių.

Sutraukiant į bendrą sumą, komunizmo aukomis nuo 1917 iki 1960 metų krito 94,300,000, tai yra devyniasdešimt keturi milijonai ir trys šimtai tūkstančių žmonių.

ATŠAUKĖ OKUPACIJOS PRIPAŽINIMĄ

Australijos min. pirmininkas Edward Gough Whitlam 1974. VII.3 vienšališku sprendimu nutarė pripažinti Pabaltijo valstybes Sovietų Sąjungai "de jure". Jis įsakė Australijos ambasadoriui Maskvoje Sir James Plimsol oficialiai aplankyti Pabaltijo valstybių sostines. Sir Plimsol 1974. VII.28-30 lankėsi Estijos sostinėje Taline. Vilniuje ir Rygoje jis nesilankė. 1974.VIII.15 raštu Latvijos konsulinis atstovas Melbourne Mr. McComes buvo painformuotas, kad jo konsulinė jurisdikcija Viktorijos ir Tasmanijos valstijose yra atšaukiama. Tai reiškė formalų "de jure" pripažinimą, nors jokių kitų memorandumų tarp Australijos ir Sovietų Sąjungos nebuvo.

Australijoje kilo audra. Spauda, radijas ir televizijos stočių komentatoriai reiškė savo nepasitenkinimą. Pasipylė visa eilė protestų, kuriuos, aišku, skatino baltiečiai. Liberalų partija, tuo metu opozicijoje, mus pradėjo

remti. Net ir kaikurie darbiečių partijos nariai pareiškė savo nepasitenkinimą. 1974.IX.18 Australijos senatas pirmą kartą istorijoje išreiškė formalų užsienio reikalų ministerio Willesee pasmerkimą!

Liberalų partija su savo koalicija laimėjo rinkimus, ir 1975. XII.17 Australijos užsienio reikalų ministeris Andrew Peacock, remdamasis Australijos min. pirmininko Malcolm Fraser įsakymu, telegrama nurodė Australijos ambasadoriui Sir James Plimsol daugiau Pabaltijo valstybių sostinėse oficialiai nesilankyti. Tas pat liečia ir betkurį kitą Australijos ambasados narį. 1975.XII.18 raštu Mr. Andrew Peacock painformavo Latvijos konsulinį atstovą Melbourne, kad jo ankstyvesnioji jurisdikcija yra pilnai atstatoma. 1975. XII.19 tas pats A. Peacock oficialiai pareiškė, kad nelemtasis darbiečių vyriausybės aktas, pripažįstantis Pabaltijo kraštų aneksiją Sov. Sąjungai "de jure", yra atšauktas.

Tarptautiniuose pasaulio santykiuose tokio dalyko nėra buvę. Viena vyriausybė padarė, kita atšaukė! Tai tik patvirtina tezę, kad reikia tik mažos pasišventusių žmonių grupės, ir daug galima pasiekti. Ne skaičiai, bet vieninga, koordinuota veikla lemia.

Australijoj yra žinomas faktas, kad baltiečiai yra geriausiai organizuoti. Daugiausia tame darbe veikia Baltiečių Taryba.

S. Stankūnavičius

LIETUVOS LAIKINOSIOS VYRIAUSYBĖS MINISTERIAI NEKALTI

JAV teisingumo departamento imigracijos ir natūralizacijos tarnyba pripažino nekaltais 1941 m. sukilimo laikinosios Lietuvos vyriausybės narius — švietimo ministerį Juozą Ambrazevičių-Brazaitį, ėjusį ministerio pirmininko pareigas, ir vidaus reikalų ministerį Joną Šlepetį. Antisemitine ir pronacine veikla juos bei kitus asmenis buvo apkaltinusi JAV kongreso narė E. Holtzman — demokratų partijos atstovė iš New Yorko, 1975 m. gegužės 20 d. JAV LB visuomeninių reikalų tarybos pirm. A.S. Gečio pranešimu, abu minėti asmenys buvo išbraukti iš tariamų karo nusikaltėlių sąrašo, nes nebuvo rasta jokių įrodymų, susiejančių juos su antisemitiniais ar pronaciškais veiksmais. Šį pranešimą A.S. Gečiui atsiuntė JAV atstovų rūmų imigracijos ir pilietybės pakomisės pirmininkas J. Eilbergas, pridėdamas teisingumo departamento imigracijos ir natūralizacijos tarnybos pareigūno L.F. Chapmano laišką. Pastarajame pabrėžiama, kad sprendimas padarytas, apklausinėjus 110 asmenų bei įstaigų Izraelyje, Vokietijoje, Britanijoje ir JAV. Nerasta įrodymų, kad Lietuvos laikinoji vyriausybė būtų priėmusi žydų mažumos teises paneigiančius įstatymus ar juos vykdžiusi. Šis sprendimas, išteisinantis laikinosios vyriausybės vadus, patvirtina, kad ji sukilimo keliu siekė Lietuvos ne-

priklausomybės atstatymo ir kad jos nariai nebuvo įsivėlę nei į antisemitinę, nei pronacišką veiklą, kaip bando teigti sovietinis Lietuvos okupantas, norėdamas diskredituoti lietuvių tautos sukilimą 1941 m. Gaila, kad šio sprendimo nesulaukė a.a. J. Brazaitis.

PASITRAUKĖ IŠ GARBĖS TEISMO

New York. — Lietuvių Bendruomenės JAV Garbės Teismo pirmininkas Bronius Nemickas spalio 15 d. pasitraukė iš Garbės Teismo. Jis pareiškė:

"Pranešu, kad pasitraukiu iš Garbės Taismo, nes darbas pasidarė nebegalimas dėl šių priežasčių:

1) dalis teisėjų nesidomi teismo darbu — dėl to bylos būna vilkinamos, pats teismas praranda paveikumą, orumas menksta;

2) tam tikra grupė bendruomenininkų be paliovos sprendžia kliuvinius teismo darbui, siekdami sujaukti pačią Garbės Teismo organizacinę sąrangą bei likviduoti jį, kaip nepriklausomą lietuvių bendruomenės organą, ir pagaliau

3) naujasis teisėjas, nė kojų nesušilęs, žengia dar tolimesnį žingsnį — savo 1974.X.10 d. rašte nepamatuotai, be kitų niekuo nepagrįstų dalykų užuominomis kalba teismo pirmininką nustatant "bylos sprendimą" ir ryžtasi diktuoti neteisėtus ir neįmanomus reikalavimus.

Prašau nurodyti, kam perduoti Garbės Teismo archyvą ir neišspręstas bylas.

Dėkoju už bendradarbiavimą.

Tamstas gerbiąs

Pasirašė **Br. Nemickas**

Pirmininkas

KLAIDINGA PROPAGANDA APIE LIETUVĄ

Amerikos universitetus ir miesto bibliotekas užplūdo komunistų pagaminta knygutė apie Lietuvą — "Lithuania — Past and Present". Leidėjas pasirašo "American Lithuanian Literary Association", 102-02 Liberty Ave., Ozone Park, N.Y. Tai viena, kur leidžiama komunistinė Laisvė.

Knyga neturi autoriaus. Ji paruošta komunistinio kolektyvo Vilniuje ar net Maskvoje. Lietuvos praeities toje knygoje beveik nėra. Keliom eilutėm prisimintas Vytautas, Kęstutis, Vytenis. Apie nepriklausomą gyvenimą visi faktai yra klaidingi ir melagingi. Plačiausiai aprašomas revoliucijos judėjimas ir komunistų partijos veikla. Plačiai aprašoma, kiek "gero" padarė sovietai, okupavę Lietuvą, išlaisvinę iš nacių ir fašistų.

Knyga siuntinėjama nemokamai, kaip leidėjų dovana. Ji patenka į "reference" sąrašus, bendras skaityklas ir taip klaidina žmones.

Panaši knyga apie Lietuvą yra išleista ir ispanų kalba, siuntinėjama taip pat universitetam. Ta knyga spausdinta Maskvoje.

ALTOS SUVAŽIAVIMAS IR AMERIKOS LIETUVIŲ KONGRESAS

JUOZAS PRUNSKIS

Amerikos Lietuvių Taryba šiemet pradėjo 35-tus savo gyvavimo metus. Ji yra atlikusi didelį vaidmenį mūsų išeivijos gyvenime. Visų pirma ji sujungė visas svarbiąsias lietuvių grupes, dažnai kovojusias savo tarpe, vieningam Lietuvos laisvinimo darbui. Sušvito nauja sugyvenimo, jėgų jungimo nuotaika. Amerikos Lietuvių Taryba visą laiką palaikė glaudžius ryšius su JAV prezidentūra, senato ir kongreso nariais, palaikydama Lietuvos laisvės idėją gyvą, ir jeigu JAV vis nepripažįsta Lietuvos inkorporavimo į Sovietų Sąjungą, tai čia nemažas Altos nuopelnas.

Amerikos Lietuvių Taryba daug paveikė, kad lietuviai pabėgėliai nebuvo prievarta grąžinti atgal už geležinės uždangos, kaip tai buvo padaryta su daugeliu rusų, ukrainiečių. Alta daug prisidėjo, kad Amerikos Balse buvo įvesta programa Lietuvos žmonėms, kad buvo įsteigtas Balfas, kad buvo kongreso pravesta Lietuvos okupacijos investigacija, kurios rezultatas — kongreso komitetas, remdamasis dokumentais ir liudininkų parodymais, nustatė, kad Lietuvos okupacija buvo atlikta prievarta ir klasta.

Tai tik maža dalis tų gausių Amerikos Lietuvių Tarybos darbų, atliekamų per visą jos gyvavimo laiką. Kasmet Alta šaukia savo suvažiavimą. Paskutinis suvažiavimas įvyko rugsėjo 27 d. Chicagoje, Pick-Congress viešbuty. Suvažiavimą pravedė pats pirmininkas dr. K. Bobelis. Čia buvo Altos valdybos narių pranešimai, Altos Washingtono atstovo dr. J. Genio pranešimas, iždo globėjų pranešimas, skyrių atstovų pranešimai.

Buvo progos pasidžiaugti, kad Altos veikimas kaip centre, taip ir skyriuose yra gyvas, atliekamas su patriotišku užsidegimu. Išrinkta nauja Altos valdyba, kuri pareigomis taip pasiskirstė: pirmininkas dr. K. Bobelis, vicepirmininkai: T. Blinstrubas, dr. K. Šidlauskas, dr. V. Šimaitis, dr. J. Valaitis; sekretorius kun. A. Stašys, iždininkas J. Skorubskas, finansų sekretorius E. Smilgys, protokolų sekretorius A. Pakalniškis, nariai A. Jonikas, T. Kuzienė, V. Šimkus, E. Vilimaitė; informacijos direktorius kun. dr. J. Prunskis, reikalų vedėja

I. Blinstrubienė; iždo globėjai: A. Andriulionis, V. Abraitis, prel. J. Baltusevičius, St. Bredes.

Altos tarytos nariai: V. Adamkus, E. Bartkus, O. Biežienė, A. Chaplikas, P. Dargis, A. Devenienė, A. Gabalienė, dr. J. Genys, M. Gudelis, J. Gulbinienė, O. Ivinskaitė, J. Jasaitytė, A. Laikūnas, J. Lekas, Br. Macianskas, E. Mikužis, L. Paukšta, E. Paurazienė, Z. Peckus, M. Pranevičius, A. Pužauskas, J. Rotsko, A. Stankus, dr. J. Stukas, A. Trečiokas, J. Valaitis, St., V. Yucius, kan. V. Zakarauskas.

Šie visi nariai yra parinkti Altą sudarančių grupių ir organizacijų: Amerikos Liet. R. K. Federacijos, Am. Liet. Socialdemokratų S-gos, Amerik. Liet. Tautinės S-gos, Amer. Liet. Tautinės Sandaros, Susivienijimo Lietuvių Amerikoje, Liet. Kat. Sus. Amerikoje, Amer. Liet. R. Kat. Moterų S-gos, Lietuvos Vyčių, Š. Amer. Lietuvių Studentų S-gos, Liet. Atgimimo Sąjūdžio ir Vilniaus Krašto Lietuvių S-gos. Suvažiavimas pravestas kiek sutrumpinta programa, turint galvoje, kad tuoj po to vyks dvi dieni užsitęsiantis Amerikos Lietuvių Kongresas.

Aštuntasis Amerikos Lietuvių Kongresas, įvykęs tame pat Pick-Congress viešbuty, Chicagoje, rugsėjo 28-29 dienomis praėjo su ypatingu pasisekimu. Delegatų dalyvavo 414, svečių 184, Altos tarybos narių dalyvavo 40; įregistruotų dalyvių buvo 638; o dar buvo ir neregistruotų, gi bankete dalyvavo per 800 žmonių. Posėdžiuose vyravo vieninga ir darbinga nuotaika, draugiškas visų grupių ir įvairių pasaulėžiūrų lietuvių bendras sutarimas.

Kongresą organizavo Amerikos Lietuvių Tarybos valdyba, vadovaujant didelio energingumo parodžiusiam dr. K. Bobeliui. Programą suplanavo iš Chicagoje gyvenančių Altos vicepirmininkų komisija: T. Blinstrubas, dr. K. Šidlauskas, kun. A. Stašys, dr. J. Valaitis.

Posėdžių salėje visus vieningo darbo rimčiai kvietė stambiomis raidėmis išrašytas dr. K. Bobelio sugalvotas šūkis: "Visi kaip vienas, visi kaip broliai bendru žingsniu eikime Lietuvos laisvės kovos keliu, vadovaujami Amerikos Lietuvių Tarybos".

Kongresą pradėjo Chicagos Lietuvių Tarybos pirm. J. Beliūnas, pakviesdamas kongresą atidaryti Altos pirm. dr. K. Bobelį, kuris pasidžiaugė tokiu gausiu įvairių grupių ir vietų lietuvių susitelkimu. Invokaciją sukalbėjo prel. J. Baltusevičius. Lietuvos ir JAV himnai sugiedoti vad. solistei A. Giedraitienei,

pianu pritariant muz. Aleksiui. Sveikino vyskupai V. Brizgys ir A. Deksnys, gen. kons. J. Daužvardienė, Vliko pirm. dr. K. Valiūnas, Balfo pirm. M. Rudienė, latvių dr-jos pirm. dr. I. Spilners, Cook apskr. tarybos pirm. G. Dunne ir daug kitų, džiaugdamiesi našiu Altos darbu. Raštu sveikino Lietuvos atstovas Washingtone J. Kajeckas, 15 įvairių valstijų gubernatorių ir įvairių miestų merų, 29 senatoriai ir 155 kongresmanai bei daug lietuviškosios visuomenės atstovų.

Dr. K. Bobelis pranešė apie Amer. Liet. Tarybos darbus per paskutinius penkerius metus, pasidžiaugdamas, kad turima stipri visuomenės parama, kad Lietuvos tragedija yra pasiekusi viešąją nuomonę ir Sovietų Sąjungos kolonialiniai tikslai yra plačiai žinomi. Alta yra tapusi Lietuvos laisvės atstatymo ir komukistinių užmačių demaskavimo simboliu laisvajame pasaulyje, priminė gėdingus Australijos ir N. Zelandijos veiksmus, pripažįstant Lietuvos inkorporavimą,, pasidžiaugė, kad JAV tvirtai laikosi nusistatymo inkorporavimo nepripažinti. Pažymėjo, kaip Alta palaiko glaudžius ryšius su prezidentūra, senatoriais bei atstovų rūmų nariais, Valstybės departamentu ir kitomis įstaigomis. Gerai veikia Jungtinis Baltiečių Komitetas, kuriam vadovauja Altos žmogus dr. J. Genys. Alta paskutiniu metu išplėtė savo informaciją. Dėkojo Amerikos lietuvių visuomenei už nuoširdžią paramą.

Kongresas šiltai priėmė pirmininko dr. K. Bobelio pranešimą. Jam pasiūlius, į Altos garbės narius pakelti A. Aleksis ir M. Vaidila. Tolimesnėje kongreso eigoje dr. Br. Kaslas turėjo paskaitą tema: "Žmogaus teisės Sovietų Sąjungoje", išryškindamas ten vyraujančią prievartą ir pažymėdamas kai kuriuos, neesminius pasikeitimus.

Antra paskaita buvo De Paul universiteto prof. R. Friedlanderio, kuris pabrėžė Lietuvos okupacijos neteisėtumą ir pažymėjo, kad lietuviams pilnai priklauso laisvo pasisprendimo teisė. Inž. A. Rudis papasakojo apie Am. Tarybos darbus ir uždavinius.

Rugsėjo 28 d. vakare tame pat viešbuty buvo didingas banketas, kurio programą labai gyvai, sklandžiai lietuviškai pravedė lietuvaitė filmų žvaigždė Rūta Kilmonytė. Invokaciją sukalbėjo vysk. V. Brizgys. Meninę programą atliko solistai A. Brazis ir A. Simonaitytė. Kongresmanas E. Derwinski perdavė prezidneto Fordo sveikinimą. Sveikinimo kalbą pasakė kongresmanas R. Hanrahan, ilgiau sustodamas ties pastangomis išlaisvinti S. Kudirką. Altos atkviestas Los Angeles Times

Amerikos Lietuvių kongreso garbės prezidiumo dalis. Iš k.: Altos vicepirm. kun. A. Stašys ir T. Blinstrubas, Balfo pirm. M. Rudienė, gen. konsulė J. Daužvardienė, vysk. A. Deksnys. Kalba Altos vicepirm. dr. J. Valaitis

Maskvos korespondentas Murray Seeger papasakojo apie savo įspūdžius Sov. Sąjungoje ir apie savo atsilankymą Vilniuje. Inž. A. Rudžio pristatytas sen. Hruska pabrėžė, kad nei Amerikos kongresas, nei vyriausybė niekada nepripažins Lietuvos įjungimo į Sovietų Sąjungą ir nepateisins laisvių varžymo.

Sekmadienio rytą, rugs. 29 d., Šv. Petro bažnyčioje buvo kongreso pamaldos. Šv. Mišias atnašavo vysk. A. Deksnys, kun. K. Trimakas ir kun. V. Bagdanavičius, MIC. Prel. J. Balkūnas savo pamoksle iškėlė daug gausių faktų apie priespaudą, kurią kenčia Lietuvos katalikai, būdami ateistinės okupacinės valdžios kontrolėje. Giliai įspūdingai giedojo Dainavos ansamblis, vadovaujamas muz. A. Simonaitytės. Pabaigos maldą sukalbėjo liet. evangelikų reformatų gen. superintendentas kun. St. Neimanas.

Baigiamajame Amerikos Lietuvių kongreso posėdyje J. Jasaitytė kalbėjo apie Jaunosios kartos lietuvių vaidmenį Lietuvos laisvinimo pastangose. Skatino jaunimą įtraukti į praktiškus darbus, panaudoti jauną idealizmą.

Kun. J. Prunskis savo kalboje išryškino nuotaikas, su kuriomis turime grįžti iš kongreso: dirbkime vieningai; jei ateina kas padėti Lietuvos laisvinime, nežiūrėkime kaip į uzurpatolrius, o kaip į talkininkus. Tikėkime į Lietuvos prisikėlimą.

Kongreso užbaigos kalbą pasakė garbės pirm. L. Šimutis, susumuodamas Altos ilgamečių darbų pynę ir skatindamas naujam ryžtui. Dr. K. Bobelis pasidžiaugė, kad kongresas buvo vienas iš pačių sėkmingiausių. Visus mus bendran darban jungia Lietuvos meilės dvasia. Dėkojo buvusiems Altos pirmininkams: L. Šimučiui, inž. A. Rudžiui, inž. E. Bartkui, kurie iš Altos veiklos nepasitraukė.

Kongresas baigtas Lietuvos himnu. Gausus dalyvavimas kongrese, vieninga darbo dvasia, apie 9,000 dol. aukų, daugybė sveikinimų parodė, kad Amerikos Lietuvių Taryba, šio kongreso organizatorė, turi platų užnugarį ir pasitikėjimą visuomenėje.

AMERIKOS LIETUVIŲ KONGRESO, ĮVYKUSIO 1974 M. RUGSĖJO MĖN. 28 IR 29 DIENOMIS ČIKAGOJE, PICK-CONGRES VIEŠBUTY,

REZOLIUCIJOS:

1. Amerikos Lietuvių Kongresas sveikina tautiečius pavergtoje tėvynėje, džiaugiasi jų pastangomis išsaugoti lietuviškas vertybes, kiek tik tai įmanoma galingesnio kaimyno mindžiojamai tautai, ir linki neprarasti tikėjimo į laisvės aušrą.

Praėjo lenkiškųjų sutemų amžiai, praėjo caristinės nakties šimtmetis, praeis ir komunistinės vergijos laikai.

Amerikos lietuviai niekados nenustos talkinę pavergtai tautai savo laisvę atgauti.

2. Amerikos Lietuvių Kongresas, išklausęs Amerikos Lietuvių Tarybos pirmininko dr. Kazio Bobelio ir kitų valdybos narių pranešimus ir diskusijas po jų, džiaugiasi valdybos atliktais darbais, naujais projektais, santykiais su lietuvių veiksniais, pastangomis atnaujinti ALTos skyrius bei stiprinti ALTos veiklą, reiškia pilniausį pasitikėjimą ALTos valdyba ir dėkoja ALTos pirmininkui ir kiekvienam valdybos anriui už įdėtą darbą, o ALTą sudarančioms organizacijoms už parinkimą atstovų, norinčių ir mokančių bendrą darbą dirbti.

3. Amerikos Lietuvių Kongresas, išklausęs pranešimą apie

dabartinę Amerikos lietuvių jaunimo veiklą ir nuotaikas, jį kviečia:

1. Pažinti lietuvių tautos praeitį ir Lietuvos kovas už krašto laisvę ir jos gyventojų teises.
2. Studijuoti politinės lietuvių minties raidą, veikiančius ideologinius lietuvių susibūrimus, nes lietuvių tautos laisvės kovai gali būti naudingas gerai žiniomis ir ryžtu apsišarvavęs lietuvis.
3. Pasirinkti savo minčiai ir širdžiai artimiausį ideologiniai visuomeninį junginį, įsitraukti į jo veiklą ir per jį įsijungti į bendrą ir vieningą lietuvių laisvinimo darbą.

4. Amerikos Lietuvių Kongresas prašo ALTos valdybą ieškoti naujų būdų kaip būtų galima daugiau jaunimo įtraukti į ALTos vykdomą darbą.

5. Amerikos Lietuvių Kongresas įpareigoja Amerikos Lietuvių Tarybos valdybą prašyti Valstybės Departamentą, kad jei bus tariamasi dėl labiausiai privilegijuotų tautų (most favored nation) nuolaidų, tai Jungtinės Amerikos Valstybės turi reikalauti, kad Lietuvon siunčiamoms dovanoms būtų visai panaikinti muitai, kaip tai daroma kai kuriems kraštams.

ALT INFORMACIJA

Apskritai tėvynės meilė yra daugiau intelektinė meilė, kylanti daugiausia iš trijų šaltinių: iš emocinio suaugimo su savo kraštu, iš tautinio solidarumo pajutimo ir iš tautinės individualybės vertinimo. Krupavičiaus santykiuose su savo kraštu būdingi visi trys kalbami tėvynės meilės atžvilgiai: ir didelis su Lietuva, ypač su Dzūkija, suaugimas ir artimumas broliui lietuviui ir tautos charakterio su viskuo kas lietuviška gynimas bei saugojimas.

Iš Petro Maldeikio knygos
"Mykolas Krupavičius"

KRONIKA

ŽODIS LAISVIESIEMS IR PAVERGTIESIEMS

Broliai ir sesės
lietuviai laisvajame
pasaulyje!

Laisvojo pasaulio lietuvių katalikų atstovai — kunigai ir pasauliečiai, iš keturių kontinentų suvažiavę Šventųjų Metų proga Romon į Pasaulio Lietuvių Katalikų Bendrijos II-jį seimą 1975 m. liepos 1 d., Jus nuoširdžiai sveikina.

Šiandien daugiausia mums rūpi mūsų tautos kančia ir Lietuvos laisvė. Prisimindami mūsų tautos išgyventus sunkius, bet garbingus laikus, dabartinę mūsų brolių ir sesių kovingą dvasią sovietų vergijoje, jų tvirtybės atramą matome giliame mūsų tautos religingume.

Laisvojo pasaulio lietuviai katalikai, pokariniu metu atidavę daug žmonių, energijos ir lėšų politinei, tautinei veiklai, kaikur atsiliko katalikiškos veiklos srityje, o kitur nepakankamai susiorganizavo. Suprasdami bei vertindami įvairių organizacijų bei sambūrių veiklos reikšmę, mes manome, kad mūsų pačių išsilaikymui ir visos tautos likimui lemiančios reikšmės turi mūsų religinis sąmoningumas bei nuoširdus lojalumas Bažnyčiai. Mes kreipiamės į visus lietuvius, priklausančius betkuriai organizacijai ar sambūriui, ragindami būti nariais lietuviškų parapijų ar misijų. Yra vietų, kur lietuviai priklausolietuviškai parapijai ar misijai gana toli gyvendami nuo jos centro. Jų pavyzdžiu pasekti kviečiame viso pasaulio lietuvius.

Religinis gyvenimas juo tobulesnis ir patrauklesnis, juo jis yra sąmoningesnis. Religinis sąmoningumas visuomeninę ir kultūrinę žmogaus veiklą padaro pilnutinę. Sąmoningai religingas žmogus sugebės atiduoti reikiamą pagarbą autoritetui, kurios šiais laikais labai trūksta; pagarbą vienas kitam; išlaikys visuomeninio darbo vienybę, krikščionišką artimo meilę, kuria yra paremtos visos kitos žmogaus dorybės. Kristus, kaip Vyriausias Kunigas, savo maldoje į dangiškąjį Tėvą prašo: "Tėve, duok, kad jie būtų viena, kaip mes esame viena" (Jn. 21, 17). Nors mūsų dėmesį ir laiką daug kas šiandien užima, tačiau nelaikykime antraeiliu reikalu gilesnio savos religijos pažinimo ir išpažinimo. Tik tuo būdu labiau suartėsime su Dievu, vieni su kitais, su visa mūsų tauta.

Lietuvių, kaip tautinių vienetų, išsilaikymas labai daug priklausys nuo suaugusių ir jaunimo religinio sąmoningumo, nuo religinių bendruomenių bei institucijų — parapijų, misijų, vienuolijų, religinių organizacijų išsilaikymo. Be jų ir dabar neturėtume žymiausios dalies lietuviškos spaudos, lietuviškų mokyklų, visos eilės mums svarbių institucijų. Dėlto vardan žmogaus vertės ir gyvenimo prasmės supratimo, vardan mūsų tautos ateities kviečiame visus —

kunigus, vienuolius-es, šeimas, organizacijas, suaugusius ir jaunimą į dvasinį atgimimą, į meilę kunigystei ir vienuoliniam pašaukimui.

Kad mūsų veikla būtų krikščioniška ir naši, kiekvienas lietuvis turėtų stengtis gyventi ir veikti išmintingai, būti ištvermingu, teisingu ir susivaldančiu kitų lietuvių atžvilgiu.

Visi ir visur didžiuokimės prieš pasaulį heroiška mūsų persekiojamų brolių Lietuvoje ištverme bei ištikimybe Dievo ir tautos idealams. Žadinkime pasaulio sąžinę ginti tikėjimo laisvę ir žmogaus teises, kurios yra mindžiojamos dabartinėje Lietuvoje, kviesdami, kad visi prisidėtų ir padėtų atgauti laisvę pavergtoms tautoms, kurių tarpe yra ir mūsų Lietuva.

Mūsų broliai ir sesės Lietuvoje!

Laisvojo pasaulio lietuvių katalikų atstovai — kunigai ir pasauliečiai, iš keturių kontinentų suvažiavę Šventųjų Metų proga į Romą, jus nuoširdžiai sveikina.

Šia proga Romoje įvyko ir Pasaulio Lietuvių Katalikų Bendrijos II-sis suvažiavimas, kurio tikslas buvo apsvarstyti sėkmingesnius būdus, kad lietuviai katalikai pasidarytų sąmoningesni ir aktyvesni nariai Bažnyčioje ir visuomenėje.

Mes pareiškiame savo neribotą ir besąlyginę ištikimybę jums, visai mūsų tautai ir Lietuvai. Mūsų ištikimybė ir pastangos padėti savo tautai ir Lietuvai atgauti jai priklausančias teises išliks visada, nepaisant tarptautinių įvykių ir kitų kraštų pažiūrų į Lietuvos reikalus.

Negalime susilaikyti netarę žodžio lietuviams, okupanto įtrauktiems į religijos persekiotojų skaičių. Normalus žmogus natūraliai jieško Dievo. Jūs kovojate prieš tai prievarta, melu ir net bausmėmis. Jūsų elgesys liks labai negarbingas atminimas mūsų tautos istorijoje.

Iš kitos pusės, mes didžiuojamės ištikimųjų Dievui ir Tėvynei lietuvių laikysena. Šią garbingą jūsų dorybę skelbsime visam pasauliui, kad visa žmonija tai sužinotų, mus paremtų ir pasisakytų prieš vergiją, terorą, tikėjimo persekiojimą ir skriaudą, padarytą mūsų tautai bei Lietuvai.

Savo veikla ir maldomis esame ir visada pasiliksime kartu su jumis.

Pasaulio Lietuvių Katalikų Bendrijos II-sis suvažiavimas Romoje

1975 m. liepos 1 d.

SUNAIKINTI DU LIETUVIAI

Nebėra gyvųjų tarpe technologo Mindaugo Tamonio ir grafiko Arūno Tarabildos

Laisvąjį pasaulį vėl pasiekė šiurpi informacija apie sunaikinimą sovietų okupuotoje Lietuvoje dviejų jaunų tautiečių. Čia spausdinamas raštas buvo paskelbtas "Draugo" 1975 m. gruodžio 29 d. laidoje. RED.

VAKARŲ EUROPOS IR TARYBŲ SĄJUNGOS intelektualams: H. Boel, G. Grass, L. Kolakovskiui, E. Ionescu, S. Siniavskiui, A. Solženicinui ir A. Sacharovui.

Lietuvių tautą vėl ištiko skaudi nelaimė: š. m. lapkričio 5 d. po traukiniu žuvo talentingas poetas ir mokslininkas Mindaugas Tamonis. Vėl paslaptingoji KGB ranka sunaikino vos 35-rių metų amžiaus kūrybingą, kilnios sielos žmogų.

Praėjusiais metais M. Tamonis, Paminklų konservavimo instituto cheminės laboratorijos vedėjas, technikos mokslų kandidatas, atvirame pareiškime karštai išreiškė protestą prieš lietuvių tautos priespaudą, reikalavo jai elementarių teisių. Už šį drąsų protestą M. Tamonis buvo uždarytas į Vilniaus m. Vasaros g. Nr. 5 psichiatrinę ligoninę ir čia išlaikytas 4 mėnesius.

Š. m. birželio 25 d. M. Tamonis laišku kreipėsi į Lietuvos KP CK, įspėdamas dėl neostalinizmo grėsmės ir protestuodamas prieš lietuvių kultūros slopinimą. Birželio 27 d. jis vėl prievarta buvo uždarytas į psichiatrinę ligoninę. Nepakėlusi šios sūnaus nelaimės, birželio 29 d. nuo širdies priepuolio mirė jo motina.

Po mėnesio M. Tamonis buvo išleistas iš ligoninės, tačiau pastaruoju metu, t.y. prieš lapkričio mėn. 5 d., jis vėl gavo šaukimą atvykti į ligoninę, bet nenuvyko.

Įvairiais būdais ignoruojamas ir persekiojamas, M. Tamonis gyveno visą antrojo grįžimo iš psichiatrinės ligoninės laikotarpį.

Šeima, du vaikai ir žmona, liko be maitintojo, tauta neteko idealisto patrioto, gabaus poeto ir mokslininko. Keliasdešimt eilučių drąsių tiesos žodžių M. Tamoniui kainavo gyvybę.

Panašiai atsitiko ir su kitais lietuviais.

1969 m. lapkričio 5 d. nukamuotas nuolatinių grumtynių dėl teisės būti sąžiningu menininku ir lietuviu, mirė nuo insulto talentingas grafikas Arūnas Tarabilda. Šis taip pat 35 metų dailininkas savu laiku buvo tardomas, po to atiduotas rekrutu į tankų dalinį, kur, manoma, bus patyręs radiacijos poveikį. Taip nutrūko prasmingos Lietuvai skirtos kūrybos posmai.

1970 m. rudenį mįslingomis aplinkybėmis žuvo gabus Vilniaus universiteto lietuvių kalbos profesorius dr. J. Kazlauskas, 40-ties metų pažangus ir aktyvus mokslininkas, savo drąsiomis baltistikos mokslo teorijomis irgi susilaukęs valdžios nemalonės.

Panašių faktų būtų galima nurodyti ir daugiau.

Šiandien Lietuvoje pačioms talentingiausioms ir kūrybingiausioms asmenybėms, nenutraukusioms ryšių su tauta, surakintos lūpos. Tylėjimas — egzistavimo kaina. O tų, kurie ryžtasi prabilti ir siekti tautai šviesesnių dienų, laukia dideli nemalonumai, ir jų gyvenimo kelias nutrūksta gana nelauktai.

Priespaudos ir konformizmo sąlygomis tautai nepaprastai sunku išauginti ir subrandinti kilnių polėkių, kūrybingas ir veržlias asmenybes. Todėl jų netekimas tolygus nacijos išnykimui. Dabarties aplinkybėmis fizinis genocidas nebeįmanomas. Vietoj jo naudojamas rafinuotas, klastingas ir nuoseklus lietuvių tautos kūrybinių asmenybių naikinimas. Tai rodo pastarųjų metų įvykiai, tai patvirtina ir M. Tamonio likimas. Lietuvių tauta, šimtmečiais turėju-

si savo valstybingumą, sukūrusi savitą kultūrą ir nemažus dvasinius turtus, negali būti palikta istorijos proceso sauvalei. Ji nori eiti kartu su gyvenimo pažanga, ji nori naudotis tomis teisėmis ir laisvėmis, kurias turi kitos tautos.

Gerbiami Lietuvos bičiuliai! Jūsų talentingi, kupini humanizmo kūriniai, gerai žinomi ir Lietuvoje. Jūsų idėjos susilaukė karšto pritarimo ir daugelio lietuvių širdyse. Jūsų vardai čia tariami su pagarba ir meile.

Mes prašome: padėkite mums šventoje kovoje dėl Lietuvos laisvės, dėl jos šviesesnių dienų, dėl elementarių žmogaus teisių.

Mes prašome tarti protesto žodį dėl mums daromų skriaudų, dėl mūsų inteligentijos slopinimo ir jos rafinuoto naikinimo, dėl tragiško M. Tamonio ir kitų intelektualų likimo.

Lietuviai

SOLŽENICINAS APIE LIETUVIUS

'Tame pačiame lageryje buvo įkalintos lietuvaitės, kurios ištekėjo už savo tautiečių, nežiūrint, kad juos skyrė kalėjimo sienos. Kunigas, taip pat kalinys, raštu patvirtino, kad toks ir toks vyras Dievo akivaizdoje amžinais ryšiais sujungtas su tokia ir tokia mergaite.

Tokiose su nežinomu už sienos kaliniu jungtuvės, kurios katalikėms mergaitėms yra amžinos ir šventos, aš girdžiu angelų chorą. Tai yra tarsi save paneigiąs dangiškomis šviesomis gėrėjimasis. Tai yra perdaug kilnu egoizmo ir nervingo džiazo amžiuje. Taip ir vestuvių rezultatai buvo visai nesitikėti. Dangus klausėsi maldų ir įsikišo (žiūr. V skyrių, 12-tą paragrafą)".

Šitoks tekstas esąs "Gulag Archipelago" II-jo tomo rusų kalba 242 puslapyje. Antrąjį tomą serijomis šiuo metu vokiečių kalba spausdino vokiečių žurnalas "Der Spiegel". Kaip rašo St. Paul, Minn., išeinančiame katalikų laikraštyje "The Wanderer" vienas skaitytojas, vokiečių "Der Spiegel" visą paragrafą, pradedant "Tokiose su nežinomu...", išleidęs. Nuo savęs tas skaitytojas priduria:

"Tokia yra tikra Solženicino nuomonė apie kai kurias katalikes lietuvaites ir apie dangų. Tik negalima suprasti, kodėl "Der Spiegel" to nenori paskelbti. Gal laisvojo pasaulio lietuvių organizacijos, o taip pat laisvoji ir sąžiningoji vokiečių spauda turėtų reaguoti į liberalinio "Spiegelio" cenzūrą ir panagrinėti, kiek ji derinasi su žurnalistine etika ir spaudos laisve".

KOMUNISTO SŪNAUS PRAŠYMAS EMIGRUOTI

Rašytojo Antano Venclovos sūnus Tadas jieško kelių Izraelin — jo prašymas paskelbtas "LKB Kronikos" 19 nr.

Lietuvos Komunistų Partijos
Centro Komitetui

Šis laiškas neturėtų jums būti didelė staigmena. Esu rašytojas, vertėjas, literatūros tyrinėtojas. Visose šiose srityse nemaža triūsiau. Manau, kad neblogai tarnavau savo tėvynei ir tautai ir atidirbau duoną, kurią per savo amžių suvalgiau. Vis dėlto esu

padaręs žymiai mažiau, negu pajėgčiau, tai ne mano kaltė.

Mano tėvas Antanas Venclova buvo įsitikinęs komunistas. Aš jį gerbiau ir tebegerbiu kaip žmogų. Be ko kito, ištikimybės savo principams mokiausi iš jo. Bet dar jaunystėje, stebėdamas gyvenimą ir jame dalyvaudamas, susidariau kitokią, negu tėvas, pažiūrų sistemą, kurią vėlesnis patyrimas tik sutvirtino. Nei tėvui, nei kam kitam tai nebuvo paslaptis.

Komunistinė ideologija man tolima, ir mano manymu, didele dalimi klaidinga. Jos absoliutus viešpatavimas atnešė mūsų šaliai daug nelaimių. Informaciniai barjerai ir represijos, taikomos kitaip manantiems, stumia visuomenę į stagnaciją, o šalį į atsilikimą. Tai pražūtinga ne tik kultūrai. Ilgainiui tai gali pasidaryti pavojinga ir valstybei, kurią tokiais metodais bandoma stiprinti. Nieko čia pakeisti aš negaliu. Negalėčiau ir tada, jei turėčiau tiek valdžios, kiek turite jūs. Bet vis dėlto galiu ir net privalau — atvirai pasakyti apie tai savo nuomonę. Tai jau šis tas.

Šias pažiūras susidariau seniai ir savarankiškai. Daug metų nesu parašęs ir pasakęs nė vieno žodžio, kuris joms prieštarautų. Žiūriu į komunistinę ideologiją rimtai ir dėl to nesutinku mechaniškai ar veidmainiškai kartoti jos formulių. Jų nekartodamas tegaliu užtraukti diskriminaciją, kurios gyvenime esu nemažai patyręs.

Mūsų šalyje man užkirsta platesnės ir viešos literatūrinės, mokslinės kultūrinės veiklos galimybės. Kiekvienas humanitaras ir ne tik humanitaras Tarybų Sąjungoje turi nuolat įrodinėti savo ištikimybę viešpataujančiai ideologijai, kad galėtų dirbti. Tai lengva prisitaikėliams ir karjeristams. Tai nesunku nuoširdžiai įsitikinusiems marksizmo teisingumu žmonėms (nors kai kuriems jų tai, gal būt, atrodo įkyri ir žeminanti procedūra). Man tai neįmanoma.

Deja, nemoku rašyti "į stalčių". Ieškau kontaktų su auditorija ir ieškosiu jų bet kokiomis aplinkybėmis. Kitokio darbo, išskyrus literatūrinį ir kultūrinį, nesugebėčiau ir nenorėčiau dirbti. Tačiau kultūrinio darbo galimybės man kasmet siaurėja, ir pati mano egzistencija šioje šalyje darosi beprasmė ir abejotina.

Visa tai, kas čia parašyta, liečia ir mano žmoną, kuri taip pat yra kultūrininkė (teatro režisierė).

Prašau leisti man, remiantis Visuotine žmogaus teisių deklaracija ir veikiančiais įstatymais, išvykti su šeima gyventi į užsienį. Mano draugo Jono Jurašo ir kitų draugų pavyzdys rodo, kad tai nėra neįmanoma. Kadangi mano žmona yra žydė, galėtume vykti ir į Izraelį. Šis sprendimas galutinis. Taip pat prašau nediskriminuoti tų mano šeimos narių, kurie laikosi kitokių negu aš pažiūrų ir pasilieka Lietuvoje.

1975.V.11 **T. Venclova**

— **Katalikų** persekiojimas Lietuvoje šiuo metu nepaprastai sustiprintas, pasak žurnalo "Triumph" 1975 m. sausio mėn. laidos nr. Ypatingai ieškomi, suiminėjami ir baudžiami asmenys, kurie daugina arba platina malda-

knyges bei kitokias religines knygas. Gyvenamuose namuose, raštinėse ir šventovėse daromos kratos. Studentai pašalinami iš Vilniaus universiteto, jeigu prisipažįsta tikį Dievą. Vaclovas Sevrukas, nors ir marksistas, buvęs pašalintas iš Vilniaus universiteto vien dėl to, kad gynė tikinčio studento teises. Pogrindžio laikraštis "Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika", kuris leidžiamas nuo 1972 m., pateikia daug religijos persekiojimo smulkmeniškų faktų. Kad teisybė ateistinėje santvarkoje rikiuotina su septyniomis didžiosiomis nuodėmėmis, esą, suprantamas dalykas, tačiau kur gi esanti teisybė katalikų tarpe laisvajame pasaulyje, ypač Amerikoje? Jie žino apie katalikų likimą Lietuvoje, bet neprotestuoja. Jų tyla lygintina su pritarimu pavergėjui ir ženklu pribaigti tikinčiuosius. Kur yra JAV katalikai senatoriai Jacksonai ir kongreso atstovai Rosenthaliai, klausia žurnalas, primindamas Jacksono ir Rosenthalio kovą už žydų teisę emigruoti iš Sov. Sąjungos.

— **Slovakas** jėzuitas Joseph Korec, kuris slapta buvo konsekruotas vyskupu, šiuo metu dirba Bratislavoje sandėly, nes valdžia yra atėmusi jam kunigavimo leidimą. Jis yra visiškai pašlijusios sveikatos. Būdamas kalėjime, gavo džiovą, kuri dar labiau paaštrėjo, kai buvo nusiųstas dirbti dažų fabrikan.

MALDA IR AUKOMIS

GELBĖKIME MŪSŲ TAUTOS KILNUMĄ, GELBĖDAMI TIKĖJIMĄ OKUPUOTOJE LIETUVOJE.

Aukas siųst:

L. K. Religinė Šalpa
Lithuanian Cath. Religious Aid
64-09 56th Rd., Maspeth, N.Y. 11378
arba
L. K. Religinės Šalpos Rėmėjai
Lithuanian Cath. Religious Aid Auxiliary
6825 So. Talman Ave., Chicago, Ill. 60629 U.S.A.

Aukokime kiekvienas pagal išgales. Nariai rėmėjai aukoja metams nemažiau kaip 5 dol., amžinieji nariai — 100 dol. ir mecenatai 1000 dol.

Visiems aukotojams išduodami kvitai, ir jų aukos Amerikoje yra atelidžiamos nuo federalinių mokesčių.

RECENZIJOS

JURGIS KRASNICKAS

50 metų mirties sukakčiai atminti. Redagavo Vincentas Liulevičius, išleido Studentų Ateitininkų Sąjunga. Spaudė M. Morkūno spaustuvė. 1972 m.

Susidaro įspūdis, kad mūsuose įsigali sveikintinas įprotis prisiminti iškilesnius asmenis monografijomis. Jose ne tik prisimenamas ir pagerbiamas nusipelnęs visuomenei asmuo, bet ir primenamos sąlygos, kuriose jis susiformavo ir veikė.

Baudžiavą panaikinus (1863), lietuviai ūkininkai, gavę žemę ir politines teises, veržliomis pastangomis stūmė savo vaikus į mokslus. Pirmon galvon į kunigų seminarijas. Tais laikais Lietuvoje buvo paplitęs ir pagarboje posakis: Kas skaito rašo, tas duonos neprašo.

Anų laikų žinomiausi Sūduvos (Suvalkijos) mokslinimo centrai buvo kunigų seminarija Seinuose, Marijampolės gimnazija ir mokytojų seminarija Veiveriuose.

Atrodo, kad tauta skubėjo išsiugdyti savąją šviesuomenę, kuri sugebėtų atsverti socialinėje sampratoje nutautėjusią — sulenkėjusią, suvokietėjusią ar surusėjusią aristokratiją.

Jurgis Krasnickas gyveno tik 20 metų. Jo gyvybės giją nutraukė iki šiol galutinai neišaiškinto žmogžudžio Tamašausko, pabėgusio į S. Rusiją, ar Kryžanausko, nuteisto iki gyvos galvos kalėti, šūvis į pakaušį 1922 m. spalio 26 d.

Nejučiomis kyla klausimas, ar buvo pagrindo tokią monografiją ruošti. Tą klausimą palengvins išaiškinti žemiau pateikiama kaleidoskopinė J. Krasnicko gyvenimo apybraiža.

Jis kaip žvaigždė, kaip meteoras — svarbu esmė, o ne pavadinimas — suspindėjo mūsų tėvynėje, pasireikšdamas jaunimo organizacijose (ateitininkų, pavasarininkų, krikščionių demokratų), krikščionių darbininkų sambūriuose ir kituose visuomeniškos veiklos baruose. Jis, kaip ir visas atgimusios Lietuvos jaunimas, neklausė, ką jiems kraštas duos, bet besąlyginiai ėjo ten, kur tėvynė juos šaukė ir dirbo tuos darbus, kurie buvo svarbiausi, reikalingiausi, o dažnai ir patys pavojingiausi.

1920 m. rudenį, kai lenkai plačiu mastu puolė Lietuvą,

Jurgis Krasnickas
1902.V.7 — 1922.X.25

J. K. tampa savanoriu. Jis buvo priskirtas į savanorių telkimo štabą. Keletą mėnesių važinėjo po Lietuvą ir šaukė vyrus į kovą už gimtosios šalies laisvę. Sėkmingai organizavo Tė; vynės gynimo komiteto skyrius Utenos, Vilkaviškio apskr. ir Dzūkijoje. J. K. vedė šūkis: "Žūtbūtinė, lemtingoji valanda atėjo, turime sukelti visą tautą ir pašaukti ją imti mūsų krašto likimą į savo rankas". Anų laikų Spaudos biuro išleista proklamacija klausė: "Kas geriau, vokiečiai ar bolševikai?" Ten buvo ir atsakymas: "Tas pats velnias. Lietuva yra mūsų kelias".

Tik pavojams praūžus, J. K. grįžo į gimnaziją ir ją baigė 1921 m. Negalėdamas išvykti į užsienį studijuoti, kelis mėnesius mokytojavo Naumiestyje "Žiburio" gimnazijoje.

Jurgis Krasnickas turėjo pakankamai dvasinių turtų ir fizinės ištvermės reikštis ir kituose atgimusios tėvynės darbo baruose — "krašto vidaus politikos kovos fronte". Čia jis aktyviai ir sėkmingai veikė L. Krikščionių Demokratų partijos gretose. Mykolas Krupavičius rašė: "J. K. buvo miniai patrauklus ne tik savo žodžiu, bet ir savo išvaizda. Žodį rėmė mintį patvirtinantis ar paryškinantis estetiškas mostas. Liaudies tribūnas. Lyg būtų baigęs iškalbos mokyklą. Traukė ir savo išorine išvaizda: tiesaus ir gražaus stuomens, gražaus visada rausvo veido, malonios šypsenos, turtingu galvos visada gražiai sušukuotu želmeniu . . . Jurgio asmeny brendo stiprus ir vertingas krikščionis demokratas".

Kas įgalino J. K. tai visą pasiekti ir nuveikti?

Artimai jį pažinę tvirtina, kad jis "buvo Dievo apdovanotas daugeliu malonių". Jis buvo gabus, turėjo puikią atmintį, lakią vaizduotę. J. K. savo gabumus valingai lavino ir galvojo siekti mokslų viršūnių. Buvo nusiteikęs sekti didįjį ateitininką Vytautą Endziulaitį. Jis žinojo, kad gerais norais pragaras grįstas, todėl savo gabumais jis norėjo paversti juos veiksmais ir darbais.

Štai kokia buvo jo aštuntoje klasėje esant dienotvarkė: 4-5 val. ryto keltis; 4 - 5 val. "Kristaus sekimas", 5 - 7, 5 pamokos, 8 - 1 p. p. gimnazija, 1:30 - 3 pietūs, laikraščiai, 3 - 6 pamokos, susirinkimai, 6 - 10 skaitymas, rašymas, vėliau "Kristaus sekimas", 10:30 gulti. Viršuje dienotvarkės buvo įrašyta "Instaurare omnia in Christo", "Ora et labora", "Memento mori".

Kaleidoskopiškas peržvelgimas J. K. gyvenimo ir darbų leidžia teigti, kad monografija, skirta tam tikslui, buvo tikrai reikalinga.

Dr. Alf. Šešplaukis rašė monografijos redaktoriui V. Liulevičiui: "Sveikintinas taurus sumanymas sudaryti leidinį apie šį kilnų, daug žadėjusį jauną vyrą, galėjusį iškilti iki Šalkauskio ir Dovydaičio lygio".

Prel. F. Bartkus rašė: "Gėriuosi, kad ėmėtės ruošti leidinį apie J. Krasnicką. Kas, kas, bet jau jis, tai tikrai to vertas".

"Sėjos" redaktorius L. Šmulkštys prisimena: "Aš ir kiti mano draugai vertinome a. a. J. K. veiklą ir manėme, kad jis subrendęs bus žymus katalikų ir jų politinės srovės veikėjas".

Mokytojas Ant. Gintneris teigia, kad J. K. buvęs reto grožio, kuris garantuoja pasisekimą... Jis buvo ne tik geros išvaizdos, bet ir gerų asmens ypatybių. Buvo pilnas energijos, entuziazmo ir ryžto, kaip pridera tokio amžiaus idealistui, mokytojui ir organizatoriui... Ir ne veltui daugelis moksleivių Jurgį tuojau pamildavo".

Dr. P. Karvelis rašo, kad "kiekvienas, kuris tais laikais su juo susidurdavo, patvirtins, kad jo būta nepaprastų gabumų, savo erudicija ne vienoje srityje pasiekusio rimto akademinio laipsnio".

Tas žinias jis sėmė iš knygų. Jis turėjo nemažą knygyną, kuriame buvo gausu religijos, filosofijos ir visuomenės mokslų veikalų. Draugai jį vadino "Knygų gromula". Sukauptas žinias jis skleidė moksleiviuose ir visuomenėje paskaitomis ir refe-r atais.

Jis rašė knygų recenzijas, straipsnius, korespondencijas. Jis buvo Ateities, Pavasario, Laivo, Talkos, Trimito, Laisvės (Kaune), Ganytojo ir Amerikos Draugo bendradarbis. Jo pseudonimai buvo: Homo Hominis, J. Žagarinis, Jurginų Žiedas ir kt.

V. Biržiška įtraukė J. K. į Lietuvos rašytojų kalendorių.

Jurgis Krasnickas mėgo sodriu baritonu užtraukti "Tyr-laukiais rūščiais sušvilpė vėjas".

Jis kritiškai vertino anų laikų visuomenėje įsigalinčias neigiamas apraiškas, atvaizduojamas čia spausdinamu ketureiliu:

Sienos siūbuoja. Palubės supasi.
Šiandien aš varnas — ryt kibirkštis.
Vakarą pančiai, rytą padangės...
Sielai ir lapui — viena buitis.

Tuomet į jo sąmonę įsiveržda vo pesimizmo gūsiai.

O mes išgyvensim, kaip kirmės gyvena purvynuos.
Nei pasakoj nieks neminės mus,
Nei nieks dainoj nedainuos"...

Mūsų džiaugsmui, istorinė tikrovė yra kitokia.

J. K. paliko gilų ir erdvų įspūdį jaunime ir visuomenėje. Jo darbai nebuvo tik pėdos smėlyje, bet gaudžia ir šiandien daugelio sąmonėje ir jaunatve tvinksinčiose širdyse.

Ateitininkijoje jis yra iki šiol gyvas, žydrus, neužgęstantis žiburys ir jo gyvenimas yra įaustas mūsų literatūroje. Rašytoja Karolė Pažeraitė tai padarė savo romane "Anapilio Papėdėje". Ji pati rašo: "Šio romano siužetan įpyniau epizodą iš gyvenimo tauraus jaunuolio Jurgio Krasnicko, priskirdama jo visuomenišką

veiklą bei autentiškus eilėraščius romano veikėjui Jurgiui Taurui".

Literatas ir rašytojas Pr. Naujokaitis O. Nendrės romane "Antroji Banga" atpažino tą patį jaunuolį Jurgio Klevo veikėjo vardu.

J. K. dienyne yra randamas toksai įrašas: "Gyvenimo obalsis 'kova'. Nepasisekimų ir smūgių, kuriuos tenka patirti siekiant įkūnyti savo idealus, jis nenusigąsta ir nevengia. Jis įsitikinęs, kad kovoje gaunami kirčiai asmenį tik užgrūdina. Todėl prometėjiškai sušunka: "Tad pūskit vėjai, siauskit audros, šėlki kova. Nenoriu šiltumo". Jis, priešingai dainiui Pr. Vaičaičiui, skelbia: "Ne išpūskite kančias, bet atpūskite jas. Kovos ir kovos. Ne romantiškos. Ne kokios nors klasių kovos, bet kovos aukštesniojo su žemesniuoju žmogaus ego".

Jo jaunatviškas idealizmas nenyko, bet suliepsnodavo vis skaidriau ir užburiančia šviesa. Jo nuomone, žmogaus gyvenimas "turįs būti kaip tobulas meno kūrinys, turįs gilią mintį, atvaizduojąs aukštą idėją. Toji aukštoji idėja, toji gili mintis yra Kristus, Kristaus sekimas . . . Žmogus nieko neprivalo daryti nereikalinga, bet ir nieko nepalikti nepadaręs, kas reikalinga".

Dar tenka parašyti keletą sakinių apie pačią monografiją. Redaktorius V. Liulevičius atliko puikų darbą. Tai nebuvo lengva šiais laikais ir šiose sąlygose. Tik jo kaip istoriko patyrimas, užsispyrimas, kantrybė įgalino jas įveikti. Monografija išleista dailiai. Turi daug retų įdomių fotografijų. Ateitininkija ir visuomenė yra už tai jam dėkinga.

Studentų Ateitininkų Sąjunga, išleisdama tą pilnavidurę monografiją, kuri yra besąlyginio ir nenutrūkstamo ideologinio solidarumo laidas, įrodė savo gajumą ir išmintį. Ji šaukia:

"Jaunime, keliai, kuriais ėjo a. a. Jurgis, turėtų būti ir tavo keliai!"

Druidas

TĖVAS JONAS BRUŽIKAS, S.J.. Spaudai paruošė T. Br. Krištanavičius, S.J. Viršelis dail. A. Kurausko. Spaudė M. Morkūno spaustuvė Chicagoje. Išleido lietuviai jėzuitai Chicagoje 1974 m. Leidinys 180 psl., kaina $4.00.

—

Tik ribotą skaičių teturime žmonių, kurie visas savo jėgas, visą savo gyvenimą yra pašventę pamiltiesiems idealams. Vieną iš pirmaujančių vietų šioje srityje užėmė jėzuitas kun. Jonas Bružikas. Kai kas sumini, jog jis kartais naiviai persistengdavo, bet niekas neabejoja, kad jis viską darė nuoširdžiai, kaip jo idealais deganti širdis ir sąžinė liepė. Tai buvo tauri ir labai aktyvi asmenybė, ir gerai, kad ji susilaukė reikiamo kultūrinio paminklo leidinyje "Tėvas Jonas Bružikas, S.J." Knyga rūpestingai paruošta lietuvių jėzuitų istoriko kun. Br. Krištanavičiaus, gana gausiai iliustruota ir skoningai išleista.

Pagrindinę medžiagą čia sudaro paties velionio kun. Jono Bružiko atsiminimai, kuriuos surašyti, jam susirgus, įsakė jo vyresnybė. Tačiau čia jo pasakojimai neina pirmuoju asmeniu, o tik panaudota kaip pirmaeilė medžiaga, prijungiant duomenis dar ir iš kitų šaltinių. Paskutinės mūsų didžiojo misionieriaus dienos aptartos jo bendro darbo Brazilijoje draugų — kun. P. Daugintio ir kun. A. Saulaičio.

Kun. J. Bružikas dvasinės kultūros skleidime mūsų tautoje užima vieną iš pirmųjų vietų. Jis yra pravedęs beveik tūkstantį misijų ir rekolekcijų ištisoms parapijoms, vyrams, moterims, jaunimui, kunigams. Jis yra išplatinęs daug tonų religinių knygų, yra redagavęs religinį žurnalą "Žvaigždę", "Misijas". Jis Vokietijoje išeiviams pradėjo leisti "Misionieriaus Laiškus", iš kurių išsivystė dabartinis aukšto lygio religinės-tautinės minties žurnalas "Laiškai Lietuviams".

Ši knyga atskleidžia, kaip Garliavos apylinkių ūkininko sūnus su dideliu vargu galėjo prasimušti į mokslą. Drauge su kun. Bružiko biografinėmis žiniomis čia duodama nemažai žinių apie Veiverių mokytojų seminariją, lietuvius Žitomirio seminarijoje, jėzuitų augimą Lietuvoje, Jėzuitų gimnazijos darbą, religinius sąjūdžius Lietuvoje.

Skaitytojas stebėsis, kiek daug pasišventimo tas uolus apaštalas galėjo parodyti misijų darbe, pvz. Amerikoje, per vienerius metus vesdamas misijas net 46 savaites, arba Kaune, kai misijų vedimo metu jam tetekdavo nakties poilsio trejetas valandų, kai per porą savaičių buvo išklausęs apie 1,000 išpažinčių. Net bolševikų okupacijos metu jis vedė misijas, kol buvo uždarytas į kalėjimą, bet ir ten atskiriems kaliniams slapta vedė rekolekcijas. Kankinio mirtis buvo vienas iš jo troškimų, ir tai jam davė nuostabaus įkvėpimo raudonųjų kalėjime. Jo noras buvo mirti ne lovos neveiklume, o apaštalavimo lauke, kas ir išsipildė 1973 m. kovo 13 d. belankant ligonius, užgavus jį traukiniui. Nei širdies liga, nei kiti sunkūs sveikatos sutrikimai jo nesustabdė.

Visa tai gyvai atsispindi šiame leidinyje. Dabarties laikais, kai daugelis paskęstame asmeniškuose rūpestėliuose, kai patogus įsikūrimas daugeliui daros svarbiau už vidaus kultūrą, šis leidinys bus labai naudingas, tauraus pavyzdžio sušvytėjimu išryškindamas kasdieniškumo menkavertystę.

Tiesa, kun. Bružikas buvo daugiau liaudies apaštalas, taigi ir šis leidinys yra daugiau populiaraus pobūdžio, ne istorinė biografija, tačiau pagrinde jis remiasi tiksliais autobiografiniais duomenimis ir liudijimu asmenų, kurie kasdien su velioniu gyveno, taigi yra tikslus, be to — gyvas, nenuobodus, skaitomas su informacine nauda, prisidedąs prie dvasinės kultūros ugdymo.

Juozas Prunskis

JONO MATULIONIO DIENORAŠTIS

Mieli skaitytojai,

Aš manau, kad daugis Jūsų esate patyrę apie spausdinamą mano dienoraštį. Kaip aš jį vedžiau, aprašiau įžanginiame knygos žodyje. Knyga atiduota spaudai prieš pusantrų metų. Per visą šį laiką aš tylėjau ir savo raštais nesirūpinau. Gal tai atsitiko dėl stokos sveikatos, kurios esu netekęs, o gal ir savotiškai neišmintingo kuklumo, kuris dažnai daug svarbių užmojų, įvykių ir faktų nuskandina užmaršties ūkanose. Taigi, ką esi sukūręs savo tautai ir visuomenei, atiduok drąsiai, neleisk savo darbui supelėti, sutrūnyti, išnykti . . .

Tai, ko nepadariau aš, padarė mano žmona ir draugai. Jie neleido mano gelstantiems užrašų lapams ir lapeliams sudūlėti. Žmona juos surankiojo, sugrupavo, perrašė, draugai, nors ir paskubomis, medžiagą apšlifavo, suorganizavo knygai leisti fondą, kuris jau sutelkė apie pusę lėšų spaudos išlaidoms padengti. Ir taip jau apie trečdalis knygos (180 psl.) baigiama išspausdinti. Aš viliuos, kad likusioji dalis bus išspausdinta žymiai greičiau.

Gal taip būčiau likęs tyliai tūnoti ir toliau. Tačiau negaliu ramiai laukti savo darbo vaisių brandos, nepadėkojęs savo geradariams už didžią moralinę, finansinę ir darbo paramą. Taigi visų pirma ačiū mano rūpestingajai žmonai, šeimai, giminėm ir draugam už viską viską, ką Jūs man padarėte. Be Jūsų pastangų ir pagalbos mano kadaise ryžtingai registruoti faktai apie rudojo amaro žalingą veiklą mūsų kraštui galbūt būtų dulkėmis pavirtę.

Iš anksto dėkoju ir savo būsimiems skaitytojams, kurie juk yra kiekvienos knygos palaima. Aš norėčiau Jus patikinti, kad mano sutelktoji dienorašty medžiaga pasitarnaus mūsų krašto istorijos vienam iš okupacinių laikotarpių pažinti, o gal net ir padės sėkmingiau apsisaugoti nuo okupacinių jėgų siautėjimo kai kurios nesėkmės išvengti ateityje.

Kartu, žinoma, tenka ir atsiprašyti už struktūrinius, kalbinius ir kitokius nesklandumus, kurie pasitaikys dėlei skubotumo knygą paruošti.

Reikšdamas pagarbą laikraščių redaktoriams, pagarsinusiems šį laišką, ir visiemss skaitytojams, liekuosi ištikimai

Jūsų

J. Matulionis

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Kazys Škirpa, SUKILIMAS LIETUVOS SUVERENUMUI ATSTATYTI. Dokumentinė apžvalga, išleido autorius. Washingtonas 1973, 583 psl..

TĖVAS JONAS BRUŽIKAS, S.J. 1974, išleido Tėvai jėzuitai, 180 psl., spaudai paruošė Tėv. B. Krištanavičius, S.J.. Viršelis dail. A. Kurausko. Kaina 4 dol.

Bronys Raila, PAGUODA II. Išleido Nida 1974, 377 psl., kaina 5.50 dol.

SIBERIA: Cimitero del populo lituano (Sibiras — Lietuvių tautos kapinynas). Išleido Urbania vyskupija prel. V. Mincevičiaus rūpesčiu. Telpa J. Kreivėno, S. Rūkienės, M. Devenio, O. Prunskienės ir kitų liudijimai apie Sibiro pragarus.

ADOMAS GALDIKAS. Rašo: Juozas Girnius, Magdalena Galdikienė, Leonardas Andriekus, Viktoras Vizgirda ir Waldemar George. Išleido Magdalena Galdikienė. Redagavo dr. J. Girnius. Dailininkas — V. Vizgirda. Nuotraukų reprodukcijos — V. Maželis. Spauda: Lietuvių Enciklopedijos leidykla, Bostone.

Pranas Naujokaitis, LIETUVIŲ LITERATŪROS ISTORIJA, I tomas (nuo Mažvydo iki Maironio), 606 psl., kaina 10 dol.

A. Nyka-Niliūnas, VYNO STEBUKLAS. Eilėraščių rinkinys. Išleido Algimanto Mackaus knygų fondas, kaina 5 dol.

Anatolijus Kairys, KARŪNA, istorinė trilogija - poema iš Mindaugo epochos. 318 psl., kaina 6.50 dol.

Leonardas Šimutis, AMERIKOS LIETUVIŲ TARYBA, 30 metų Lietuvos laisvės kovoje (1940 - 1970), 500 psl., kaina 10 dol.

Richard Scarry, MANO ŽODYNAS. Daugiau nei 1400 spalvotų paveikslų iš įvairių sričių ir kiekvienas turi lietuvišką ir anglišką pavadinimą. Labai patraukli mažamečiams ir paaugliams, kaina 5 dol.

Dambriūnas, Klimas, Schmalstieg, INTRODUCTION TO MODERN LITHUANIAN. Išleido "Darbininkas" 1972. Mecenatas prel. A. J. Karalius, 471 psl.

VIENAS IŠ REZISTENTŲ KARTOS: DR. PRANAS PADALIS 1911-1971. Spaudai paruošė J. Brazaitis. Užsklandas nupiešė Paulius Jurkus. Spaudė Pranciškonų spaustuvė, Brooklyn, N.Y.

J. Venclova, LIETUVIŲ TAUTOS PAŠAUKIMAS. "Draugo" spaustuvė, 1974.

Feliksas Jucevičius, MENAS SPALVŲ IR FORMŲ ŽAISME. Spaudė Immaculata spaustuvė, 1975.

Juozas Daumantas, FIGHTERS FOR FREEDOM. Lithuanian Partisans versus the USSR, Copyright 1975 by Nijolė Bražėnas-Paronetto. Published by Manyland Books, Inc.

Max Angus, THE WORLD OF OLEGAS TRUCHANAS. Editor Norman Laird, published by Melva Truchanas. Distributed by Frillers Bookshop PTY LTD, 81 Murray St., Hobart, Australia.

Andrius Ryliškis, FRAGMENTAI IŠ PRAEITIES MIGLŲ. Redagavo Povilas Gaučys, spaudė "Draugo" spaustuvė, Chicago, 1974.

Arėjas Vitkauskas, UŽ TĖVYNĘ. Spinduliai ir šešėliai, Kaunas 1926. Reprinted by Cagey Historials, Mo., 1975.

Vytautas Janavičius, NEVYKĖLIO UŽRAŠAI. Iliustravo Em. Kubos. Apipavidalino ir išleido Henrikas Šalkauskas, 1975 m. Sydney, Australija.

POLITICAL PRISONERS IN SOVIET CONCENTRATION CAMPS

Editorial Note. The following list of Lithuanian political prisoners in Soviet concentration camps was received in the West in the Fall of 1974. It obviously lists only a small portion of Lithuanian political prisoners in Soviet camps. Penal Code reference is to the paragraph of the RSFSR Penal Code. The listed Penal Code parapraphs deal with political activities. Camp No. 35 and 36 are in Perm Oblast; Camp No. 3, 17a, 19, I are in Mordovia; K is in Kaunas, Lithuania. The list was obtained through the Supreme Committee for Liberation of Lithuania, New York, N. Y. *

*Paimta iš "The Violation of Human Rights in Soviet Occupied Lithuania. A Report for 1974", p. 110 (Red.)

Name	Year of birth	Year of arrest	Penal Code No.	No. Years Sentenced	Camp No.
Abukauskas	1927	1952	58-I	25	19
Akramavičius, Petras	——	1953	58-I	25	36
Anušis, Vytautas	——	——	—	25	36
Anušis, Vytautas,	——	——	—	2	K
Aranas, Vilius	——	——	—	2	K
Babonas, Petras	——	——	—	5	K
Bakanavičius, Antanas	1917	1969	64	10	36
Baltrūnas, Antanas	1907	1967	64	13	19
Baranauskas, Stasys	——	——	64	10	36
Bastys, Vytas	1935	1953	58-I	25	35
Berankis, Kazys	1917	1969	64	15	19
Biržys, Povilas	1901	1959	58-I	25	19
Brikulis	——	——	—	—	36
Bričkus, Aleksas	1910	1963	64	15	19
Bružas, Ignas	1912	1966	64	10	35
Budreika, Stasys	1914	1952	58-I	25	19
Burbulis, Antanas	1917	1969	64	15	19
Bušinskas, Kazys	——	1968	64	10	19
Vaivada, Antanas	1900	1968	64	15	19
Valaitis, Antanas	1910	1951	58-I	25	19
Valentinas, Vladas	——	1947	58-I	25+3	35
Vilutis, Jonas	1914	1970	64	15	19
Vilčiauskas, Bronius	1952	1973	70	25	17a
Virbickas, Mykolas	1914	1967	64	10	19
Vyturys, Placidas	1921	1950	58-I	25	35
Galdikas, Palys	1925	1948	58-I	25+3	35

Graudinskas, Stasys	1915	1952	58-I	25	17a
Gimbutas, Justas	1925	1948	58-I	25+5	19
Glinskis, Vladas	1917	1961	64	14	19
Grigas, Stasys	1913	——	64	15	3
Gricius, Jonas	1910	1954	58-I	25	36
Gruzdys, Kazys	——	——	—	—	19
Dambrauskas, Antanas	1907	1962	64	12	19
Džiaugys, Antanas	1914	1965	64	15	36
Dubauskas, Julis	——	1953	58-I	25	36
Dudėnas, Mykolas	1910	1962	64	15	35
Žvynys, Bronius	1915	1966	64	15	36
Žilinskas, Antanas	1920	1969	70	6	35
Žiprė, Algimantas	1930	1958	58-I	25	3
Žukauskas, Šarūnas	1950	1973	70	6	36
Zakšauskas, Pranas	——	——	58-I	15	35
Zelenkevičius, Juozas	1916	1968	64	15	17a
Kavoliūnas, Vytas	1927	1953	58-I	25	36
Kadžionis, Jonas	1928	1953	58-I	25	36
Kazakevičius, Antanas	1926	1953	58-I	25	36
Kaminskas, Kazys	1908	1962	64	15	35
Karpavičius, Petras	1912	1964	64	15	35
Kerza, Teodoras	——	1966	64	10	19
Kirdeikis, Vladas	1924	1962	64	15	35
Kirelius, Petras	——	1963	64	12	3
Klanauskas, Vytas	1929	1949	58-I	25+3	19
Klimauskas, Pranas,	1897	1960	64	15	3
Klimas, Vaclovas	1913	1951	58-I	25	36
Korsakas, Antanas,	1908	1967	64	15	19
Krivinskas, Jonas	1917	1963	64	15	19
Kubiliūnas, Stasys	1905	1959	64	15	19
Kludienė, Vera	1920	1967	64	10	3/4
Lapinskas, Jonas	——	1966	64	10	19
Laupaitis, Stasys	1907	1970	64	12	19
Leikus, Juozas	1914	1971	64	15	19
Lesčiauskas, Juozas	1918	1950	58-I	25	36
Mazelskis, Juris	1912	1965	64	15	17a
Matuzevičius, Jonas	1930	1953	58-I	25	35
Misiūnas, Leonas	1907	1963	64	12	19
Mitašiūnas, Leonas	1907	1963	64	12	35
Mitrikas, Vladas	1910	1955	58-I	25	36
Miškinis, Valis	1920	1962	64	15	35
Morkūnas, Stasys	1913	1965	64	15	36
Murauskas, Algis	1952	1973	70	3	36
Nemcevičius, Motiejus	——	1964	64	10	19

Pavilonis, Vidmantas	1947	1973	70	2	35
Paulaitis, Petras	1905	1958	58-I	25	19
Paulauskas, Jonas	1915	1964	64	15	36
Posčius, Petras	1920	1962	64	15	35
Purlis, Bronius	——	1953	58-I	25	35
Rekašius, Benius	1927	1955	58-I	25	36
Randis, Zigmas	1920	——	64	10	36
Remeika, Vytas	——	——	70	25	36
Rimkus, Jonas	1916	——	64	15	36
Rudaitis, Izidorius	1912	1973	70-80	3	—
Rudauskas, Antanas	1909	1950	58-I	25	17a
Sadūnaitė, Nijolė	——	1974	—	—	—
Sakalauskas, Antanas	1938	1973	70	5	—
Sidaris, Vytas	1928	1957	58-I	25	35
Simokaitis, Jonas	1936	1970	64	15	1
Skiautis, Liudvikas	1935	1955	58-I	25	19
Skaržinskas, Juozas	1926	1947	58-I	25+3	36
Skiluliavičius, Petras	——	1962	64	12	3
Slapšinskas, Vytas	1921	1952	58-I	25	35
Sluška, Antanas,	——	——	64	15	35
Stašaitis, Vytas	——	1965	64	15	19
Stašaitis, Jonas	——	1973	—	—	—
Stonkus, Povilas	1906	1967	64	15	19
Streikus, Izidorius	1928	1962	64	15	36
Tamoliūnas, Povilas	1926	1966	64	10	35
Tautkevičius, Juozas	1902	1954	58-I	25	3
Tučas, Robertas	——	——	58-I	25	35
Urnežius, Zigmas	——	1967	64	15	35
Cekialis, Rimas	1955	1973	70	3	19
Cukšis, Karolis	1912	1963	64	15	35
Šalivis, Vaclovas	1947	1972	70	4	—
Šarkanas, Stasys	1920	1966	64	10	19
Šerkšnis, Jonas	1917	1968	—	—	36
Šikšnis, Kazys	1912	1951	58-I	25	17a
Šilinskas, Jonas	1943	1970	70	5	36
Šmitas, Edvardas	1924	1955	58-I	25+3	35
Jurkštas, Vladas	1923	1950	58-I	25	36
Jucys, Juozas	1915	1971	64	12	35
Jakas, Stasys	1941	1972	190-I	2	
Jakūbauskas, Kazys	1970	1965	64	15	17
Januvickas, Juozas	1916	1962	64	13	19
Jauga, Antanas	1921	1967	64	15	35
Jauneika Aleksas	1914	1960	64	15	19
Jaučkonis, Juozas	1912	1967	64	12	17a

REDAKTORIAUS ŽODIS

Šis TĖVYNĖS SARGO numeris yra paskutinis mano redaguotas. Perduodamas krivulę naujam Redaktoriui Petrui Maldeikiui (2615 North 39 St., Phoenix, Arizona 85008, telef. 602-267-1775), nuoširdžiai dėkoju visiems bendradarbiams ir skaitytojams, visiems norėjusiems mums gero ir vienaip ar kitaip TĖVYNĖS SARGUI talkinusiems. Dvigubai dėkoju dr. Onai Labanauskaitei, Tėv. Pr. Giedgaudui ir mielajai A. Žumbakienei, ypatingai man padėjusiems žurnalą paruošiant spaudai.

Mielam bičiuliui P. Maldeikiui linkiu, kad savo išmintimi ir ilgamečiu prityrimu jis įlietų į TĖVYNĖS SARGĄ naujų, viliojančių srovių.

Šiemetai yra jubiliejiniai — TĖVYNĖS SARGAS mini savo aštuoniasdešimtąjį gimtadienį.

TĖVYNĖS SARGAS ir jo atstovaujamas krikščioniškosios demokratijos sąjūdis turėjo, turi ir turės svaros, o dažnai ir lemiančios reikšmės lietuvių tautos kultūriniame ir valstybiniame gyvenime. Sąjūdis tapo vienu iš galingiausių sąjūdžių visame pasaulyje.

Šalys, kuriose buvo organiškai išaugusios stiprios krikščioniškos demokratijos grupės, pasižymėjo politinio ir socialinio gyvenimo tobulinimu. Jos lengviau įveikė ir chaosą, susidariusį po pirmojo ir antrojo pasaulinio karo. Dabar krikščioniškos demokratijos bangos vis plačiau užlieja Pietų Amerikos kontinentą. Ir JAV katalikų vyskupai 1975 savo konferencijoje peržengė Rubikoną ir nusprendė sukurti politinę organizaciją.

Tad, prisimindami mūsų sąjūdžio galingą praeitį, beaistriai įvertinkime grėsmingą dabartį, dinamiškais darbais veržkimės į savo tautos išgelbėjimą ir visos žmonijos giedrios atieties sukūrimą.

Lietuvių tautos išlikimas priklausys nuo sugebėjimo išgyventi tragizmu pilnėjančią dramą, vykstančią kiekvieno iš mūsų sąmonėje ir širdyje.

Užtenka raudų, nors jos būtų ir egzistencinės! Mūsų širdys turi tvinksėti laisvės krauju. Mes negalime būti drungni Lietuvai — tokius ji išmes iš savo širdies.

Dr. Domas Jasaitis

TURINYS

Algirdas J. Kasulaitis — Grėsmė ir ryžtas 1
H. Lukauskaitė — Rūpintojėlis (eil.) 13
Balys Sruoga — Didis Viešpatie galybių (eil.) 13
Mykolaitis Putinas — Pranašystė (eil.) 14
Alf. Šešplaukis — Anei rašto, anei druko 15
Vladas Juodeika — Marksizmas ir moralė 22
Grigas Valančius — Gabriel Marcel (1889 - 1973) 41
J. Jakštas — Mindaugo karūna istorijoje ir dramoje 45
S. R. — Pastatytas Krupavičiui paminklas 51
Prel. J. Balkūnas — Ką kalba mums prelato Krupavičiaus paminklas? 54
Prel. M. Krupavičiaus paminklui statyti Vykdomasis ir Garbės komitetai 58

IŠ PRAEITIES
Vysk. Pr. Būčys — Prieš senajam Tėvynės Sargui gimstant ... 61
Kun. J. Tumas — Lietuvių krikščionių demokratų veikimas ... 73
LIETUVIŲ KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ GRETOSE ... 83

IN MEMORIAM
A. Vaičiulaitis — Juozas Brazaitis (1903 - 1974) 92
Vladas Kulbokas — Dr. Andrius Bridžius 97

VLIKO VEIKLA 102
Altos suvažiavimas ir Amerikos lietuvių kongresas 119
Juozas Prunskis — Altos suvažiavimas ir Amerikos lietuvių kongresas 118
Pr. Naujokaitis — Vaclovui Čižiūnui 75-keri metai 124
KRONIKA 126

RECENZIJOS
Druidas — Jurgis Krasnickas 132
Juozas Prunskis — Tėvas Juozas Bružikas, S.J. 137
Atsiųsta paminėti 139
Political Prisoners in Soviet Concentration Camps 140
Redaktoriaus žodis 143

Alp(LKA) 1745
1975, Nr.1

Kaina $4.00

90·743104